

מחברים

גליון רנ"ט
פר' בראשית
תשפ"ו

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

על המדף <<<

סט חומש 'אור החיים' המבואר

חמשה חומשי תורה, עם פירוש רש"י [המבואר]. וסביבם נסדרו דברי רבינו האור החיים זי"ע מוה"ר שניי, דפוסים ישנים, ומבוארים בביאור נפלא, עשיר ומורחב, עם הארות והוספות רבות לתועלת הלומדים.

מהדורת 'אור החיים' המבואר מבית 'עוז והדר', התחבבה על קהל לומדי התורה, מכל הקהילות ובכל הרמות, ובפרט לרבבות לומדי תורת של רבינו האור החיים זי"ע. הפירוש הנפלא עם ההערות הנחוצות נערכו בידי הגאון החסיד רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א, ריש מתיבתא 'עוז והדר', והם מאירים את עיניהם של הלומדים, פותחים בפניהם צוהר חדש במשנתו של רבינו האור החיים, ומסייעים בידים להיטיב את הבנתם בעומק דבריו ובסוד כוונתו.

הביאורים ערוכים בטוב טעם וסדורים בשני מדורי הביאור 'מאורי אור' ו'לקוט מאורי החיים', עם הרחבת העניינים, להאיר את עיניהם של הלומדים בהבנת דבריו הק'.

סט חק ליעקב

'יעמידה ליעקב לחוק לישראל ברית עולם' ספר חק ליעקב סדר לימוד דבר יום ביומו ילקוט מתורת צדיק יסוד עולם, אור טמיר ונעלם חסידא קדישא, מקובל אלקי בגולה ובנסתר המלוב'ן וקדש הקדשים, מרא דרזין וסבא דמשפטים רבינו יעקב אביחצירא זי"ע מסודרים ומשובצים ללימוד מידי יום ביומו ומידי שבת בשבת.

ארבעה טורי אבן לימי החול: אור יעקב, פרשת השבוע, יראת יעקב, עניני עבודת ה'. בית יעקב, פניני אביר יעקב, ירנת יעקב, עניני חפילה, וארבעה טורי אבן לשבת קודש: יגל יעקב, פיוטים, עין יעקב, עניני הפרשה, קדושת יעקב, שבת קודש, באור יעקב, מעשי צדיקים.

חמשה חומשי תורה מקרא מפורש 5 כרכים

חומש 'מקרא מפורש' זו מהדורה ייחודית של 'עוז והדר', עם ביאור נפלא למקראות ולפירוש רש"י. הביאור משולב בתוך חזנות הפסוק, ומבאר את הפסוקים על דרך הפשט, בתוספת הערות וצינונים, הנחוצים להבנה טובה וברורה. נוסף עליו גם ביאור לדברי רש"י, וגם הוא משולב בתוך הדברי, עם הערות ומקורות. המהדורה מלווה באיורים, תמונות והמחשבות, המועילות להבנת הפסוקים ועניינם. כל אלו נסדרו 5 כרכים במהדורה מפוארת ובעימוד מושלם, כמיטב המסורת של ספרי 'ממלכת התורה - עוז והדר'.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה:

מה ביקש הגר"א גניחובסקי לכתוב לו על קלף? | עמ' י"א

→ השבוע בגליון: ←

אקטואלי:

ענין הריקוד שאחרי קידוש הלבנה | עמ' ט'

האור החיים הק':

הנשען על הקב"ה - הקב"ה מצילו | עמ' ב'

פניני אביר יעקב | עמ' ה'

אומר: "הלוא אם תיטיב" - אם ישראל הולכים בדרך הישר והטוב, אז בוודאי - "שאת", חטאו ואמחול להם על כל חטאתיהם. אבל גם "שאת ואם לא תיטיב" - כי שאת כאן הוא מחמשה מקראות שאין להם הכרע (יומא דף גב) ונקראת בין למעלה "אם תיטיב שאת" ובין למטה "שאת ואם לא תיטיב" - בכל אופן אתה צריך לסלוח להם - "כי לפתח חטאת רובץ", כמאמר ז"ל (ברכות דף יז): רצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב - שאור שבעיסה.

כי באמת - "אליך תשוקתו" - תשוקת ישראל היא רק לה', לעשות רצון אביהם שבשמים, "ואתה תמשל בו", רצונם שאתה תהיה מלכם ומושלם.

(דברי מאיר)

על ידי שאמר לו "אחי" הצליח להרגו

ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה וגו' (ד. ח.).

הנה לא פירש בכתוב מה אמר לו, וביאר הגר"א מוילנא זצ"ל דאיתא בדברי חז"ל (בר"ר פכ"ב ח) דהבל היה גבור יותר מקין. נמצא שאם היה קין רוצה לקום על הבל בדברי ריב להורגו לא היה יכול לו כי חלוש הוא ממנו ואימתו מוטלת עליו, לכן מה עשה קין הלך עמו ברמאות וקרא אותו תמיד אחיו כדי שלא ישמור את עצמו ממנו ולא ירגיש בדבר. וזהו ויאמר קין אל הבל "אחי" ר"ל אחיו ברמאות. ועל ידי זה "ויהי בהיותם בשדה מקום רחוק מאביהם ומאמם ויקם קין על הבל אחיו ויהרגהו" כמו שנאמר דוברי שלום עם רעיהם וגו' עכ"ד.

לפי פ' רבינו זצ"ל נהיר לן פ' הפסוק ויאמר ה' אל קין אי הבל אחיך וגו' ולכאורה יש לדקדק הלא לא היה בעולם הבל אחר ולמה הוצרך לומר הבל אחיך, אבל מעתה הפירוש כך הוא, איה האדם שאמרת תמיד כי אחיו אתה.

(קול אליהו)

המלכות צריכה לי ולא להיפך...

וישבת ביום השביעי מפל מלאכתו אשר עשה (ב. ב.).

הברון רבי שמעון וואלף רוטשילד (המכונה 'דער פרנקפורטער רוטשילד' שהיה אצלו תורה גדולה במקום אחד) מוחזק היה לירא שמים וירא חטא, זהיר בקלה כבחמורה.

פעם אחת, ובשבת היה מעשה, נזדמן למקום אחד עם רב אחד מגדולי הדור הציץ בו הרב, וראה ששערותיו אינן סדורות לו, מחמת איסור תסרוקת בשבת.

- אדוני הברון - אומר הרב - מר ושכמותו

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

היצה"ר הוא טרחן ואינו מרפה מהאדם...

וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד (א. לא). ובמדרש (בראשית רבה ט, ט) דרשו: טוב זה יצר טוב, מאד זה יצר הרע.

נראה לי על פי הלצה ששמעתי בשם קדוש ישראל הצדיק ר' משה סת"ם מפשעווארסק זצ"ל, אם האדם מסופק באיזה דבר אם הוא מצוה או ח"ו להיפוך, צריך להבחין בעצמו, דהנה דרך היצר טוב שאומר לאדם פעם א' או ב' פעמים, ואם אינו שומע אזי שוב אינו תובע ומסית אותו עוד. אבל היצה"ר לא ינוח ולא ישקוט עד אשר מביאו לידי תאות העולם השפל הזה, כדאיתא ביה רצון של הקדוש רבי אלימלך מליזענסק זצ"ל.

על כן בדבר שהוא מסופק מה הוא, אם הוא מצד היצה"ר או מצד היצ"ט אזי המבחן הוא כך: אם אומר פעם או שתיים והולך לו, סימן לאדם שהוא מצוה, ואם מסיתו מאד ולא ינוח ולא ישקוט, אזי הוא סימן שהוא מצד היצה"ר. ועל כן נקרא היצה"ר: "מאד", מחמת שהוא מסית, והוא על דרך הלצה.

(דברי המוצנע)

ההבדל בין מתן לעצל

ויאמר ה' אלקים הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועמה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעלם (ג. כב).

ובמדרש (בר"ר פ"א) ויאמר ה' אלקים הן האדם היה כאחד ממנו. על שדה איש עצל עברתי (משלי כד, ל) - זה אדם הראשון.

ויש להבין, עצלות הרי היא שלילת הפעולה, מי שמזניח ואינו עושה מה שעליו לעשות. אבל אדם חטא בזה שעבר צו ה' בפועל, על ידי מעשה ובמהירות (כדברי חז"ל סנהדרין ל"ח, שתיים עשרה שעות הוי היום, תשיעית נצטוו שלא לאכול מן האילן, בעשירית סרח). ולמה נקרא עצל?

וי"ל עפ"י דברי זקני האדמו"ר מקוצק זצ"ל שאמר לבאר ההבדל שבין עצל לבין מתון, אף שלכאורה תכונה אחת לשניהם. וביאר שמתון הוא זה העושה בישוב הדעת ולכן אינו ממנה לעשות דבר, והיפוכו הוא העצל שמתעצל להתעמק ולהתיישב בדעתו ועושה בפזיזות בלא מחשבה תחילה. שורש חטאו של אדם היה בזה שהתעצל לשקול ולהתיישב בדעתו, ולכן מיהר בעשיית החטא.

(שם משמואל)

מליצת הרה"ק מפרמישלאן על ישראל

הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו (ד. יז).

הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זצ"ל היה

דבר האמונה:

חביבות ומתיקות החיים בצל האמונה

כשחושבים על זה, שכל הנאמר בתורה עד ל'החדש הזה לכם' הנו כדי להביאנו לאמונה, מתמלא הלב בהתלהבות עצומה על כך שזכה אותנו הקדוש ברוך הוא וחישוב את הדרך שעל ידה נוכל לזכות לחיות בכל רגע בחיים עם ה' אלהינו אשר הוא תענוג כל התענוגים, וכפי שהיטיב לדבר בקדשו הרה"ק בעל קדשת לוי ע"ה בבואו לבאר דברי רש"י הנזכרים, 'מה טעם' כלומר כמה טעם מתוק יש בכך, שה' יתברך פתח את התורה הקדושה בסיפור מעשה בראשית, כיוון שזהו היסוד ושרש האמונה שלנו, שמשריש בקרבנו אמונה חזקה בבורא יתברך, שהוא אלהינו שברא שמים וארץ והוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים היה הוה ויהיה אחד יחיד ומיוחד ה' אחד ושמו אחד, שבזאת האמונה יקבל באהבה כל הנעשה עמו בין בהארת פנים בין בהסתרת פנים. וכאשר הלב מתרונן ומשתוקק לבוא לדבקות נפלאה זו מושך הוא עליו ביתר עז ותעצומות את הדרך להגיע לאמונה. כי הדרך היא כפי הרצון ותשוקה האמיתית מעומק הלב וכך יש סיעתא דשמיא לחיזוק האמונה שבלב, ורמז יש כי 'צבי' בגימטריה 'אמונה', 'צבי' לשון רצון, לומר שכפי הרצון החזק כך מגיעים לאמונה שלמה וחזקה.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחי צירי שליט"א - מילתא חתא - אמונה וביטחון)

תכלית הבריאה להגיע לאמונה

כיוון שהאמונה היא יסוד עבודתנו את ה', לפיכך פתח הקדוש ברוך הוא את התורה הקדושה בסיפור בריאת שמים וארץ וכל עבודת האבות וירידתם לגלות, ורק אחר כך הזכיר את יציאת מצרים שהיא תחילת היות ישראל לעם הנבחר כשהשלמות של הבריאה נשלמה במתן תורה ונתן קיום לעולם. כביאור שביארו רבותינו ז"ל והביאם רש"י בתחילת התורה, לא היה צריך התורה אלא מ'החדש הזה לכם' וכו' ומה טעם פתח בבראשית משום 'כח מעשיו הגיד לעמו'. שבכל תהליך חומש בראשית נמצא כח מעשיו של הבורא יתברך הן בבריאת שמים וארץ והן אחר כך בנח דור המבול ודור הפלגה, וביתר שאת בבוא אבותינו הקדושים לעולם, שעד אז היה העולם מתנהג באפלה עד שבא אברהם אבינו והאיר, ואחריו יצחק ויעקב ע"ה ושבטי יה היוֹרדים למצרים לברר כל המקומות שבעולם שהם פועלים ומתקיימים אך ורק מכח מעשיו של הקדוש ברוך הוא. וזו אפוא הסבה שבגינה פתח בבראשית, שידעו הכל ויאמינו כי יש בורא לעולם המנהיג ומחיה כל הבריאה בכל רגע ורגע, ואם יסיר השגחתו לרגע יהיה העולם כולו כאבק פורח.

מותרים לכל הדעות בתסרוקת בשבת, הואיל וצריכים הם למלכות.

- חוששני - מחייך ואומר הברון - שאני איני בכלל היתר זה, שכן לא אני צריך למלכות אלא מלכות צריכה לי.

(אמרות חכמה)

איסור "טומאה" וגדר "הרשות" במזון האדם

איתא בגמרא (סנהדרין נט:), כי אדם הראשון נאסר באכילת בשר, ורק בימי נח הותר הדבר, ונאסר אבר מן החי. וכפי שכתב רש"י (בראשית א טז) וז"ל: "ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר, אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם, וכשבאו בני נח התיר להם בשר".

אך יש להבין מפני מה נקט רש"י לשון 'לא הרשה', ולכאורה איסור גמור הוא.

ונראה ביסוד הדבר, כי 'הרשה' הוא מלשון 'רשות', אשר מובנה - מקום החולק רשות לעצמו. וכפי שמצינו במצות שבת. איסור הוצאה מרשות לרשות ואיסור 'תחומין'.

כי הנה, זה ברור כי מאכלות אסורות שאסרה תורה, כגון חיות טמאות ובהמות טמאות, יש בהן משום טומאה וסיאוב, ובאיסור אכילתן נאמר להתרחק מהן ומטבען הרע. אולם מצינו כי גם בשר האדם נאסר באכילה, ולדעת הרמב"ם (פרק ב מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג) הוא מן התורה. והרי דואי לא יעלה על הדעת כי נאסר בשר האדם באכילה מחמת חסרון טומאה שיש בו.

על כרחנו נאמר, כי שני גדרים חלוקים המה. ישנם מאכלים האסורים על האדם מחמת ריחוקם ותיעובם, ומביאים הם לידי טמטום הלב. ולעומת זאת ישנו איסור אחר, בבחינת הפרדת הרשויות, שלא לפגוע בתחומה של כל בריה.

מענה נוכח לבוא ולפרש, כי גם מה שאסרה תורה אכילת כל בשר לאדם הראשון, היה מעין בחינה זו, כדי ליתן גבול ומחיצה בין רשות לרשות. כי באמת בשעה זו שבה נצטוו אדם, לא היה שום חילוק בין המזונות השונים, באשר היו כולם טוב בלבד ולא היה בהם כל רע ופגם. ומה שנאסרו האדם ואשתו באכילת בשר, היה רק בבחינת 'לא הרשה', שלא כללה רשותם ושררתם גם את היתר אכילת הבהמות, כי לכלל שלטון זה לא באו.

(עינינים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

ווארט מהאור החיים הק'

הנשען על הקב"ה - הקב"ה מצילו

וַיֹּאמֶר קִין אֶל ה' גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשָׂא... וְהִיטִיתִי נַע וְנָדָה בְּאֶרֶץ וְהָיָה כָל מִצְאֵי יְהִירְגֵנִי... וַיִּשֶׂם ה' לָקֵן אוֹת לְבִלְתִּי הָפוֹת אוֹתוֹ כָּל מִצְאֵי (ד. יג. טו)

האור החיים הקדוש שואל, מדוע מגיע לקין פרס - אות על מצחו, "לְבִלְתִּי הָפוֹת אוֹתוֹ כָּל מִצְאֵי"? הן קין הוא רוצח, הוא רצח את אח שלו! לכאורה מגיע לו שכל מוצאו יהרגו אותו! מדוע הוא זכה לחנינה מהקב"ה? אומר האור החיים חידוש גדול: קין פנה לקב"ה ואמר לו: "ריבונו של עולם! אם אתה לא תציל אותי - אין אף לא אחד בכל העולם שיציל אותי! עיני נשואות רק אליך!" כאשר אדם פונה לבורא יתברך בלשון שכזאת - הקב"ה חונן אותו ומצילו אותו. זה לשון קדשו: "טעם לכך, שהיות שהכיר קין וידע, שאם ה' לא ישמרנו - כל מוצאו יהרגהו, בשביל מצווה זו ריחם ה' עליו".

ההפך הגמור מהתנהגותו זו של קין, הייתה התנהגותם של אנשי דור הפלגה. הם רצו "להסתדר לבד". הם סברו שיש בכוחם "לבטח" את עצמם מכל אירוע, לדאוג לעצמם בכל מצב, ובכך,

כביכול, "עקפו" את ההשגחה העליונה. רש"י אומר, בפירושו השני, על פי חז"ל (בראשית רבה לה, א), כי אנשי דור הפלגה אמרו: גם עם מבול אנחנו מסוגלים להתמודד בכוחות עצמנו: "אמרו: אחת לאלף ותרגו"ו שנים הרקיע מתמוטט, כשם שעשה בימי המבול, בואו ונעשה לו סמוכות". לדעתם, יש להם אפשרות לבטח את עצמם מפני גזרות, גם של כוח עליון, וכמו שהוסיף רש"י וכתב: "וַיִּנְעֲשֶׂה לָנוּ שָׁם פֶּן נָפוֹץ - שלא יביא עלינו שום מכה להפיצנו מכאן". השם ירחם.

דבר והיפוכו: מחד גיסא, קין שהודה ואמר: בלעדי הקב"ה אני כלום. אני אבוד - קיבל חנינה, הגם שרצח את אחיו! ולא עוד אלא שקיבל במתנה שבעה דורות! ומאידך גיסא, אנשי דור הפלגה שאמרו שאינם צריכים את ההשגחה, הם "מסתדרים לבד" - נענשו בצורה חמורה! ומזה נלמד לעצמנו א געוואלדיגע מוסר השכל: אדם שיודע שכל כולו נתון בידיו של הקב"ה, אין לו על מי ועל מה להישען אלא על הבורא יתברך - זוהי הצלתו!

(הגאון רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל - יחי ראובן)

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:		ירושלים		בני ברק		מי יורק		לונדון	
מסכת השבוע	איאת השבת	מסכת השבוע	איאת השבת	מסכת השבוע	איאת השבת	מסכת השבוע	איאת השבת	מסכת השבוע	איאת השבת
17:29	18:40	19:21	17:44	18:42	19:17	17:54	19:00	17:47	18:50
19:12	18:50	19:12	18:50	19:12	18:50	19:12	18:50	19:12	18:50

מחברים

העלן השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפוי
"ספרי אור החיים"

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצבים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד"י יחזקאל 2 | חפץ חיים 8 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הר"ן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 10 • נתניה: 18 פתח תקוה: רוסשילר 75

ספרי אור החיים
מרכז הספר והיהודי הגדול בעולם

מחברים
הגאון היחידי מבית עוז והדר - אור לישרים
newsletter.mechubarim@gmail.com
שירות לטיל האש
להצטרפות:

קו מענה הלכה
שע"י ממלכת עוז והדר
02-803-9999
או במייל: rav@abiryaakov.com
קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

מָצָא חֵן בְּעֵינֵי ה':

המרוץ שנכשל, הוויתור שהצליח: כיצד אברך שיצא לגייס כספים להכנסת כלה (בתו של חמיו) נאלץ לוותר על רשות הדיבור בבית הכנסת, ובזכות הימנעותו ממחלוקת, קיבל את הסכום החסר לו ואף "בנוס" אישי.

ישבתי יחד עם הגיסים החשובים שלי באסיפת חירום. כולנו ידענו שהמצב הכלכלי של חמי אינו מהמשופרים. הוא זכה לחתן בנים ובנות, כשכל חתונה מוסיפה עוד כמה עשרות אלפי שקלים של חובות. עתה, לפני חתונה הבאה, הוחלט להציל את המצב. אחד מהגיסים, זה שבקיא במספרים ובעובדות, הציג בפנינו את המצב לאשורו, ובסופו של דיון הוחלט כי כל אחד מהבנים ומהחתנים, ואני ביניהם, יגייס סכום של שלושים ושישה אלף שקלים.

איך? מי שיש לו משלו - שיביא. מי שמכיר אנשים שיכולים לתת - שיתרים אותם. מי שמסוגל לכתת רגליים - שיעשה זאת. יש כאן מצוות של כיבוד הורים, הכנסת כלה, וצדקה מהודרת ביותר. סברתי וקיבלתי. לא אומר שלא חשתי פיק ברכיים. מה לי ולסכומים כאלו? אני אברך כולל, אשתי עובדת, ומשכורתה מספקת את צורכי הבית ברוך ה'. מעבר לזה, אנחנו ממש לא מכירים את כללי המשחק.

עברו כמה שבועות. במהלכם, גיס אחד גייס את אביו, שהוא בעל יכולת; השני הצליח לאסוף כסף מכמה חברים שמצבם הכלכלי טוב; השלישי הביא הכול מברכת ה' עליו; והרביעי, שהוא הכי דומה לי באפשרויות שלו, אסף כסף בזיעת אפיים.

אז, זה מה שאני צריך לעשות? לאסוף כסף? לעבור מבית כנסת לבית כנסת, ולדבר אל ליבם של יהודים שזה עתה קיפלו את הטלית והתפילין? ככל שניסיתי לדמיין את זה, לא הצלחתי. מה!? אני אהיה שנורר?!

דיברתי על זה עם רעייתי, והגענו למסקנה שלהיות 'שנורר מכובד' מתאים לי יותר. אסע לחוץ לארץ עם דרייבר, ובעזרת ה' אאסוף את כל הכסף. הזמנתי כרטיס, התכוננתי לנסיעה, אך בלילה שלפני הטיסה פרצה המלחמה עם איראן, והטיסה בוטלה.

נשארתי בארץ הקודש, ומלאכת הקודש עדיין לפניי. הכנסת כלה! הכנסת כלה! חשבתי, שאם אני יכול לצאת לכמה ימים לחו"ל, ודאי שאני יכול לנסוע באוטובוס ציבורי ולהגיע לביתר. יצאתי ממקום מושבי בהר יונה, ואחרי נסיעה ארוכה הגעתי לביתר עילית, לשטיבלאך. נכנסתי וביקשתי שיאפשרו לי לדרוש כמה דקות ולאסוף כסף.

"לא יקום ולא יהיה", התעורר אברך ששמע את חילופי הדברים שלי עם הגבאים. הוא כבר תפס את היום, והוא זה שידבר ויאסוף.

"שמע לי", פנה אליי אברך מהצד, "יש עוד שטיבלאך כאן בעיר, לך לשם". הוא הורה לי את הדרך, וכשהגעתי לשם קידמה את פניי אותה חוויה בדיוק. אני מבקש מהגבאים רשות לדבר, ומיד קופץ מישהו ואומר שהוא כבר תפס.

חשבתי: לפחות אשים מודעה, וייגשו אליי בלי שאדבר. תליתי מודעה גדולה בעניין הכנסת כלה, אבל גם זה הפריע מאוד למתרים היומי, והוא דרש בתוקף שאוריד את המודעה.

כמעט התחלתי להתווכח איתו. מה אכפת לו שגם אני אאסוף היום? הרי ממילא רק הסכום שנקבע מלמעלה, הוא זה שייאסף. בעוד אני מוכיח במחשבתי את ההוא שאין לו אמונה, והוא מכריח אותי להוריד את המודעה, אני חוזר ואומר לעצמי את אותם הדברים: באמת רק הקב"ה מחליט כמה כסף ייאסף פה, ואם אתווכח זה עלול להגיע לפגיעה ביהודי, אז זהו. הורדתי את המודעה, מתוסכל.

באותו רגע ניגש אליי אברך ואמר לי, "אם אתה רוצה, תוכל לאכול כאן ארוחת בוקר". זה היה הדבר הנכון במקום הנכון. אכלתי ושבעתי, ואחרי ברכת המזון ניגש אליי האברך הרגיש הזה ושאל, "מה הסיפור? למה הדבקת מודעה ומיד אחר כך הורדת אותה?"

סיפרתי לו. הוא הנהן בהשתתפות וביקש את מספר הטלפון שלי.

אחר כך המשכתי בשקט ואספתי סכומים קטנים במניינים שהתחלפו שם עד חצות. זהו. ההשתדלות לאותו יום כבר הגיעה מעל ומעבר לכוחותיי. חזרתי הביתה וקבעתי לי כלל: בכל יום להרים טלפון לאחד מידידי, ולהתרים אותו למטרה החשובה.

אני רוצה לומר לכם: ידעתי שאני לא באמת יכול. ידעתי ששלושים ושישה אלף שקלים הם לא במושגים שלי בכלל. לא חלמתי שאצליח, אבל הבנתי שהתפקיד שלי הוא לעשות השתדלות ולהתפלל לה'. איך בדיוק אגיע לסך הסופי? אין לי מושג, אבל הקב"ה רואה את הבן שלו מתאמץ, והוא עוזר לו.

עברו עשרה ימים, כבר היו לי ביד 12,200 ש"ח, ועדיין חסרו לי 23,800. והנה אני מקבל טלפון מהאברך מביתר עילית, אותו אחד ששאל אותי למה הדבקתי והורדתי.

"יש לי שתי מעטפות בשבילך", הוא אמר לי, "איפה בדיוק אתה גר? אני מגיע הערב להר יונה ומביא לך".

והוא הביא. מעטפה אחת ובה שבעת אלפים דולר בשביל חמי, ושנייה ובה שבעת אלפים שקלים בשבילי, באופן אישי. פרטתי את הדולרים, וכך קיבלתי במדויק את הסכום החסר. עמדתי בהתחייבות, ועוד קיבלתי בנוס.

אני מודה לה' על חסדיו, על הזכות להתגבר ולוותר, על הזכות לסייע בהכנסת כלה, ועל ההכרות הנפלאה עם אחינו בני ישראל, גומלי החסדים.

(גליון השגחה פרטית)

וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

**שמירת השבת כנגד כל הסיכויים:
סיפור מרטיט על נערה ענייה שסיכנה את
פרנסתה ואת קורת גגה למען קדושת השבת,
וזכתה לראות במו עיניה כיצד הקב"ה מגן עליה
בנס גלוי משריפה שגבתה 180 קורבנות**

הסיפור הבא מתחיל בראשית חורף תרע"ג, בעיירה קטנה בפולין. באותה תקופה, מצב יהודי פולין היה בשפל נורא, הם סבלו חיי עוני וצער קשים ומרים. גם על משפחת גולדשטיין לא פסחו המחסור והרעב, ולפיכך אב המשפחה החל חוסך פרוטה לפרוטה במטרה לצבור מחיר נסיעה לארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות - היא אמריקה הנכספת, שם העידו מי שהעידו שאפשר להתפרנס בכבוד רב.

האב צבר כסף זמן ממושך, אך גם כעבור שנים עדיין לא הצטבר בידו סכום שיספיק. עם המעות שבידיו לא יכול היה לרכוש כרטיס נסיעה עבורו, ולפיכך הפור נפל על בתו בלומא רויזא, שהייתה נערה בוגרת ומשכילה. היא תיסע לארצות הברית הגדולה, תרוויח שם כסף לרוב, ותשלח את מה שהרוויחה למשפחה הרעבה שנותרה בפולין...

כל בני המשפחה ליוו את הנערה לנמל הגדול, בעיניים מלאות געגוע לקראת הפרידה הארוכה. טרם עלותה על סיפון האונייה, פרץ אבי המשפחה בבכי עז, ואך בקושי רב ביטא את מילותיו, שנאמרו בתוקף ובעוצמה יהודית: 'בלומא רויזא, בתי, זכרי כי בת ישראל כשירה את! מסרי נפשך על קדושת השבת! זכרי כי לאורך כל הדורות, יותר מששמרו היהודים את השבת, שמרה השבת על היהודים, אל תתפתי לזלזל בשבת קודש כדי להרוויח כסף! - ציווה עליה באופן חד וברור.

האונייה הפליגה לדרכה, והגיעה לארצות הברית. בחופי ניו יורק המתינו לה קרובי משפחה, אלו שהבטיחו במכתבים ששלחו לאמץ אותה כבת. הם גם דאגו לה לעבודה מסודרת במפעל הבדים הידוע 'טריינגל' - 'המשולש', שנחשב מקום עבודה מכובד באותם ימים, והיא החלה במלאכה.

כמה ימים עבדה באופן מסודר בעבודה הזו, ואז הגיע יום השבת. בתקופה ההיא, שמירת שבת הייתה ניסיון קשה מאוד. אמריקה לא הכירה במושג הזה בכלל, שמירת שבת נחשבה לבזבז יום עבודה. כל מקומות העבודה - גם של יהודים שתעו וטעו בדרכם - עבדו כרגיל ביום השבת רחמנא ליצלן, ובלומא רויזא נחרדה לגלות כי גם בבית מארחה קרוביה, וגם במפעל בו עבדה - אין זכר למושג 'שבת קודש'.

הנערה נבהלה ממראה עיניה, וחידדה לעצמה שוב ושוב את צוואת אביה למסור נפש על קדושת השבת, וכך עשתה. בכל שבוע מצאה תירוץ לחמוק מעבודתה, פעם היו אלה כאבי אוזניים ושיניים שתקפו אותה לפתע פתאום, ופעם היה זה חולי בלתי צפוי. גם בבית שמרה את יום השבת למרות שמסביבה כולם חיללו שבת, וכך צלחה שבתות מספר ללא חילולין.

אך לא לעולם חוסן. ביום שישי אחד נקראה אל מנהל המפעל, שהודיע לה כי 'נגמרו הסיפורים'. הוא אינו פתי, ואינו מאמין כי תמיד באותו יום ובאותה שעה תוקפים אותה מכאובים פתאומיים. הוא מבין

<<<

כי השבת היא המונעת ממנה להתייצב לעבודה סדירה, ולפיכך הבהיר לה שבמפעל שלו - אין דברים כאלה. או עובדים כל השבוע - או חופשת קבע!

היא ניסתה לדבר על ליבו, אבל המנהל היה קשוח והחליט. בפחי נפש עזבה את המפעל, כשליבה נקרה בייסורי מצפון. היא נערה לבדה ביבשת זרה, סמוכה על שולחן קרובי משפחה. העבודה הזו - היא כל חייה. ומנגד - הן אביה ביקש ממנה, ציווה עליה, התרה בה לשמור את יום השבת!

במשך כל הלילה נקרעה בתוך עצמה, ובבוקר החליטה: היא שומרת את השבת, ויהי מה. כמה ממיטתה כמדי יום, והעמידה פניה כאילו היא הולכת לעבודה. בפועל - צעדיה הלכו והתרחקו אל הכיוון השני, בורחת מפני הניסיון הקשה. היא העבירה את היום כולו בישיבה על ספסל רחוב מזדמן, כאשר רק מסירות הנפש חיממה במקצת את עצמותיה מהקור הנורא שנשב בחוצות.

לאחר שהייתה בטוחה כי שלושה כוכבים נצנצו בשמיים והשבת יצאה, בירכה ברכת 'ברוך המבדיל בין קודש לחול', ושבה לכיוון בית מארחיה, בחשש שכאשר יתברר להם שהיא למעשה הפכה מחסורת עבודה - יתכן והם יפסיקו לארח אותה בכלל, והיא תהפוך לחסרת קורת גג. היא צעדה אל הבית בצעדים איטיים, כשעל פניה נסוכות שלווה וגבורה יהודית על שעמדה בניסיון ושמרה שבת כראוי.

להפתעתה הרבה, בהגיעה לבית קרוביה מצאה את כולם דואגים ומפוחדים, מסתערים עליה בשאלות ותמהים לראותה. עם כניסתה אל הבית, פרצו כולם ב זעקה גדולה: 'מה, את חיה? האומנם?! הלא הבניין היה סגור ומסוגר, אין יוצא ואין בא! איך הצלחת להיחלץ ממנו?'

היא כלל לא הבינה במה דברים אמורים, ומדוע כולם כה חרדים לשלומה. כמשיחה לפי תומה סיפרה שכלל לא הגיעה למפעל היום, כי החליטה לשמור שבת במסירות נפש ובכל מחיר. בני המשפחה המארכת היו המומים מהתגלית, ובד בבד גילו את אוזניה ממה ניצלה היום:

באותו יום, שבת קודש פרשת ויקהל פקודי תרע"ג, עלה המפעל הגדול באש. כל הדלתות היו נעולות וסגורות, היו כאלה שקפצו החוצה מהקומות הגבוהות - חלקם ניצלו ויצאו פצועים וחבולים, אולם רוב עובדי המפעל לא שרדו את שריפת הענק. כ-180 עובדים קיפדו את חייהם בשריפת הענק שבערה במפעל המסוגר, ורק נערה אחת נשארה בריאה ושלמה - - - בלומא רויזא. היא לא הגיעה לעבודה. היא שמרה שבת - והשבת שמרה עליה והצילה את חייה. פשוט כך!

בני המשפחה היו המומים לנוכח התגלית, שמחו על הצלחתה והתוודעו לקדושת השבת, ועד כמה היא שומרת ומגינה. כמובן שהמשיכו לארח אותה בביתם לאחר נס כה פלאי, והיא היתה אומרת: 'כי אשמרה שבת - א-ל ישמרני! הנה כי כן, שמרתי שבת, ובורא עולם שמר עליי!'

ככל הסיפור הזה מספר הרה"ג רבי אשר אנשיל כץ שליט"א גאב"ד 'חרדים', והמסר קורא לכולנו:

הנה כי כן, גם אנחנו זקוקים לשמירה והגנה תמיד, ובפרט בימים כמו אלה. אחים יקרים, יותר משישראל שומרים את השבת, השבת שומרת ומגינה על עם ישראל! הבה נתחזק בשמירת שבת, הבה נקפיד על הלכותיה ונכבד אותה ככל יכולתנו. השבת שומרת ומגינה עלינו - הבה ניכנס כולנו למרחב המוגן של יום השבת, נשהה בצילו ונתרומם בזכותו, ונזכה כולנו לשמירה והגנה משמי מעל ממקדש השבת וישראל! זו העת לא להשאיר את מתנת השבת רק לעצמנו, אלא להפיץ את הבשורה. בתקופה כה קשה, לבבות יהודיים רבים חמים ופתוחים, מבקשים גם הם לזכות באור השבת. אחים יקרים, מי ששומר שבת אחת כהלכתה - יתקשה מעתה ואילך להפסיד את העונג הרוחני הקסום והנכסף הזה לעולם! זה הזמן לקרב לבבות, להזמין יהודים לטעום את יום השבת, להיכנס בסתר צל כנפיה ולזכות לאור השבת!

יום זה מכובד מכל ימים! במצוות שבת א-ל יחליצך, קום קרא אליו יחיש לאמצך! זו העת לאמץ את השבת בליבנו שלנו וגם לזכות את הרבים לקיים את מצוות השבת. כך נזכה לרחמי שמיים, כך נזכה להיגאל ולהיושע בתשועת עולמים!

(גליון פניני פרשת השבוע)

וְיֵהי אֹר:

מתנת חיים וברכת הודיה: סיפור מרגש על מושתל כליה, שחשב שהכליה היא המתנה היחידה שקיבל, וגילה כי ברכת "אשר יצר" היא המתנה האמיתית ששמרה על חייו וריפאה את גופו.

את המעשה המדהים הבא סיפרה הרבנית הבר, אשתו של הרב אברהם ישעיה הבר זצ"ל, מייסד עמותת 'מתנת חיים', שסייעה במציאת תורמי כליה, לאנשים החולים ונזקקים לכליות בישראל, בכדי לחסוך מהם את ייסורי הדיאליזה:

אחד מחולי הדיאליזה שפנה אלינו בבקשת עזרה, היה אלכס, יהודי שחיכה במשך למעלה מ-19 שנה לתרומת כליה. ברוך ה', נמצא תורם כליה שהושתלה בהצלחה בבית הרפואה 'איכילוב'. הגעתי עם בעלי הרב אברהם ישעיה הבר זצ"ל לבקר את אלכס, כדרכנו לבקר את כל תורמי הכליה והנתרמים. עלינו לקומה השביעית, וכשהגענו לחדר שלו, אלכס היה חלש, אך צהל מאושר: "הרב הבר!", אמר בשמחה על כל שזכה בחיים חדשים.

התיישבנו. אני שוחחתי עם בתו שסעדה אותו לאחר הניתוח ובעלי שוחח עם אלכס. סיימנו את הביקור ועשינו את דרכנו לרכב. היתה לנו חתונה באזור שמיהרנו אליה. אלא, שכאשר הגענו לרכב נזכרנו: "לא הבאנו להם את המגנט של ברכת 'אשר יצר' ולא דיברנו איתם על מעלת הברכה! כפי שאנחנו עושים אצל כל אחד מהמחלימים". בעלי העיף מבט קצר בשעון והבין שאם נתעכב לא נגיע לחופה. "אנחנו לא מסדרי הקידושין", אמר לבסוף, "ויותר חשוב לזכות את הרבים בברכה החשובה של 'אשר יצר'". לקחנו את מגנט הברכה ומיהרנו לעלות אל חדרו של אלכס. "שכחנו לתת לך מתנה", אמרנו שוב לאלכס ובתו. "מתנה?!", התפלאו שניהם, "כבר קיבלנו מכם מתנת חיים - כליה. איזו מתנה נוספת אנחנו צריכים?". "את הכליה לא קיבלתם מאיתנו אלא מבורא עולם", השבנו להם, "הוא זה שסידר לכם מתנה מופלאה. אני חזרתי כדי לתת לכם את העטיפה", תשמור על המתנה לאורך זמן. יש לי כאן סגולה לאריכות ימים ולשמירה על הבריאות".

כך אמרנו והתחלנו ללמד את ברכת 'אשר יצר', את חשיבות אמירתה בנחת ובכוונה וסגולותיה. הם הקשיבו בשקט מנומס, אך הרגשתי שהם עושים זאת רק בשביל לכבד אותנו. הם לא התחברו לדבר עקב היותם רחוקים מדרך ה', אך לא הפצחנו בהם. בעלי ואני קיבלנו על עצמנו בלי נדר להכיר לאנשים את הברכה הזאת. מה יעשו איתה הלאה, זו החלטה שלהם. "תודה הרבנית", אמרה הבת ונפרדנו לשלום.

אכן פספסנו את החופה, אך הרווחנו להכיר ליהודי את הברכה היקרה והחשובה של 'אשר יצר'.

ימי רביעי וחמישי עברו. ביום שישי, כשחזרתי מעבודתי בבית הספר, בעלי המתין לי נרגש. "אלכס צלצל", קולו רעד בהתרגשות וכך הוא סיפר לי: "הרב הבר, אגיד לך את האמת. כשהייתם פה, לא ממש התייחסנו למתנה שהבאתם לנו. מה לי ולברכת 'אשר יצר'? הקשבתי בנימוס, ומיד אחרי שיצאתם, הטמנתי את הברכה במגירה שליד מיטת האשפוז והמשכתי הלאה. אלא, שביום רביעי בבוקר, נכנס הפרופסור לחדרי, עם פנים חמורות סבר. ידעתי שאין בפיו בשורות טובות.

'אתה בנסיגה, אלכס. יש סימני דחיה של הכליה', אמר הפרופסור בקול ברור. הרב הבר, אינני צריך לספר לך שנסיגה היא חלום הבלהות של כל מושתל. אני חिकיתי 19 שנים לתרומה. לא יכולתי אפילו לחשוב על זה. יתכן שהגוף שלי דוחה את הכליה! יתכן שכל מה שעברתי היה לחינם?". הרופא אמר שמחר בצהריים יעשה בדיקה חוזרת, אך ביקש מראש שלא אתלה בה הרבה תקוות. לא נראה לו שיהיו בשורות טובות.

כשהפרופסור יצא, פניתי לבתי. הפנים שלי היו חיוורות כמו הקיר, אבל לא היססתי. 'אני בטוח כי יש דחיה בכליה רק בגלל שלא החלטנו לומר את הברכה של הרב הבר - 'אשר יצר'. אני ואת'. ואז המשיך אלכס ואמר לבתו: 'בורא עולם נתן לנו מתנה ואנחנו לא הסכמנו לומר תודה. הגיוני שזה מה שקרה'. היא הסכימה איתי, ובאותו רגע החלטנו שנינו שמהיום נגיד את הברכה לאט ובכוונה, כמו שלימדתם.

נכנסנו למחרת לבדיקה חוזרת, אך לא האמנו שנקבל בשורות טובות. 'ביום שישי בבוקר צוות של רופאים נכנס לחדר שלי ושמחה על פניהם. 'אלכס, אנחנו מוותרים על הביופסיה. הבדיקות שלך מתייצבות והכליה חזרה לתפקד כראוי. תגיד לנו אלכס, מה עשית? איך קרה הנס הזה?' 'נס', אמרו הרופאים! 'הבדיקות משתפרות והולכות והצוות חושב לשחרר אותי כבר ביום ראשון. אני מצלצל אליך כדי שתדע מה כוחה של ברכת 'אשר יצר' להציל חיים!'

(גליון פניני בית הלוי)

פנינים על הפרשה:

עניית 'אמן' תיקון גדול

בראשית ברא אלקים וגו' (בראשית א, א). בראשית ראשי תבות תקון רפואת ברית יהיה שומר אמינים. בא לרמוז מעין מה שכתבנו סמוך לזה דיהיה זהיר וזריז בברכות. וכמו שצריך להיות זהיר בברכות כך יותר ויותר צריך להיות זהיר וזריז בעניית אמינים, וכמו שאמר רבותינו ז"ל (ברכות ג:) גדול העונה אמן יותר מן המברך. וכמו שכתב הרב רבי שמעון בר יוחאי עליו השלום בזוהר הקדוש (ח"ג רפח). על כח אמן כמה גדול כח העונה וענש מי שאינו עונה, ד'אמן' גופה גימטריא הוי"ה אדנ"י ובעניית אמן מיוחד הוי"ה אדנ"י, וזהו תקון פנים הברית:

ואפשר לזהו רמז הכתיב (ישעיה כו ב) 'פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמינים', ודרשו רבותינו ז"ל (שבת קיט:) אל תקרי 'אמינים' אלא 'אמינים', דיש לך דקדק למה כתב 'צדיק' ושמר אמינים, אלא בא הכתוב להודיענו דאף מי שפגם בברית ובשוכו בתשובה נזהר להיות שומר אמונים, נמחל לו מה שפגם בברית וחזר לכשרותו הראשון ויחשב לו כאלו לא פגם. וידוע שהשומר בברית נקרא 'צדיק', כמו שאומרים 'יוסף הצדיק' על ששמר בריתו. וכן הכתוב כך היא, 'פתחו שערים ויבא גוי', דהינו שמתחלה היה גוי כמו הגוים שפוגמים בברית ועכשו נחשב לצדיק ששומר בברית. ותדע כמה זכה לזה, בשביל שהוא שומר אמינים:

ויש לרמוז תקון הברית בעניית אמן, דהנה 'ברית' המלוי שלו גימטריא שבע מאות וששה וארבעים, 'אמן' כשתחשב הנו"ן הארבע שבע מאות בחשבון מנצפ"ך, יעלה בחשבון אמן שבע מאות ואחד וארבעים, חסר חמשה מחשבון מלוי הברית שכתבנו, הם כנגד חמשה אמינים שצריך אדם לענות בכל קדיש:

עוד, 'אמן' ראשי תבות אות מילה נתקן, רצונו לומר אם פגם בברית, על ידי שמירת אמן נתקן. עוד, 'הברית' גימטריא 'תענה אמן' עם הכולל, דהינו אם פגמת בברית תענה אמן וזכה יתקן מה שפגמת. וזוהי 'בוא הרמז על נכון דרפואת הברית יהיה שומר אמינים':

(ננוי המלך, תיקון הברית אות כג)

כוחו של עניית 'אמן'

ימוטו עליהם גחלים באש יפלם במהמרות כל יקומו (תהלים קמ יא). אפשר לרמוז גחלים גימטריא 'אמן'. דאין מי שמשבר כח התיצונים כמו עניית אמן דקדיש כמו שכתב בזוהר הקדוש (ח"ב קסט): דכח קדיש מתברר שלשלאין דפרזלא. וגדול כחו שמבטל וקורע לאדם גזר דין של שבעים (שבת קיט). ועל זה אמר ימוטו עליהם גחלים, דהינו בכח עניית אמן ימוטו עליהם גחלים ויפלו באש ובמהמורות כל יקומו, דעל ידי קדיש משתקעים בתהומא רבא:

(שערי ארוכה אות ח)

עניית 'אמן' פותחת שערים

זה השער לה' צדיקים יבאו בו (תהלים קיח כ). בא לפרש שלא תטעה לומר דמה שאמר רבותינו זכרונם לברכה (שבת קיט) כל העונה אמן בכל כחו קורעין לו גזר דין, דענינה זו לבדה מועלת לו אף על גב דאינו בעל תשובה ומעשים טובים, לזה אמר 'זה השער לה', דהינו אמירת הקדיש שעל ידה נפתחים שערים, 'צדיקים יבאו בו' דוקא, ולא שאינם צדיקים, שאם אינם צדיקים עניית אמן אינה מועלת להם כלום. באמת אם יהיו בעלי תשובה כראוי ונקראים צדיקים, אז אפילו מקדם נתחבבו על מעשיהם הרעים שעשו חיוב גמור ונחתם גזר דינם, המשך בעמ' ז'

שכרו ומעלותיו של העונה 'אמן'

בראשית ברא אלקים וגו' (בראשית א, א). בראשית ראשי תבות בכחך תענה אמן יהא שמה רבא. רמז למה שאמר רבותינו ז"ל (שבת קיט) כל העונה אמן יהא שמה רבא בכל כחו קורעין לו גזר דינו. וזוהי דיהיה בעל תשובה זהיר וזריז, וידע כי אפילו נחתם גזר דינו לרעה, בכח עניית אמן שיהיה עונה, נקרע:

'בכל כחו' משום כ"ח תיבות שעונים

בקדיש

וצריך שיענה בכונה בלי שום פניה אחרת, וישלא ידלג שום אות או תבה, וזהו אומר 'בכל כחו', לפי שיש כ"ח תבות מן 'אמן' יהא שמה רבא' עד 'בעלמא' שצריך העונה לענות ולכן פסוק 'בראשית' יש בו כ"ח אותיות, לרמוז על עניית 'אמן' כנוכח. וזהו רמז מה שכתב רש"י ז"ל (בראשית א, א) מה טעם פתח בבראשית, משום 'כח' מעשיו הגיד לעמו' (תהלים קיא ו), דהינו משום כ"ח אותיות שיש בפסוק בראשית הרומונים לכ"ח תבות שצריך העונה לענות בקדיש. ומה שאמר 'הגיד לעמו', לפי שזה סוד גדול וכמוס, והגידו השם לעמו מפני שהקדיש מתקן על שם מ"ב כידוע (שער הכוונות דרושי הקדיש א), וגלה השם סוד זה לעמו ישראל:

והנה פסוק והארץ היתה יש בו י"ד תבות, ועם כ"ח אותיות שבפסוק 'בראשית' הרי מ"ב, נמצא בין שני פסוקים אלו גרמז הקדיש, והחשבון הזה הוא חוץ מחמשה אמינים שצריך העונה לענות, ולפיכך אחר שני פסוקים אלו שגרמז בהם שם מ"ב, כתב חמש פעמים 'אור' כנגד חמשה אמינים. וקרא אמן בשם 'אור' להראות גדלת אמן, שעל ידי ענייתו גורם הארה בעולמות עליונים למעלה ומשם משתלשלת עד למטה, לפי שאמן גימטריא הוי"ה אדנ"י, ועל ידי ענייתו גורם להם יחוד. ולכן אשרי שומר אמינים, והמבטל גדול עונו מנשא, כי נדון בשאול:

'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך', כנגד

תיבות שבקדיש

ונראה לעניית דעתי, שזה רמז שלמה המלך עליו השלום (קהלת טו ט) 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה כי אין מעשה וחשבון בשאול' וגו', בא לרמוז על המ"ב תבות שיש בקדיש, והם י"ד וכו', וזהו 'כל אשר תמצא ידך' כנגד י"ד תבות, 'בכחך' כנגד כ"ח תבות, והא דקרי להו 'ידך' וכו' ככני לאדם, משום דאדם מרכבה לשכינה, והכח והגבורה שמוסיף למעלה נחוסף באדם עצמו, ובקדיש מוסיף האדם כח והארה ביד ובכח של מעלה, וגם כן האדם נחוסף הארה בידו ובכחו, ולפיכך קרי להו בכני. וכשיענה האדם ויכון ב"ד ובכ"ח תבות נצול מלרדת לשאול, וזהו 'כי אין מעשה וחשבון בשאול', דהינו אין צרך לדון במעשה ולא לתת חשבון בשאול:

ולפיכך צריך האדם להיות זהיר וזריז בעניית אמינים כי כזה מוסיף כח למעלה ומתפכרים עונותיו, וכמו שאמר הכתוב (דברים לב א) 'כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו', דהינו 'כי שם ה' אקרא' הוא קריאת הקדיש, אז אתם העונים הבו גדל לאלהינו, וענו בכונה. וראשי תבות 'גדל לאלהינו' גימטריא ג"ל, הם כ"ח תבות וחמשה אמינים שצריך העונה לענות. ולכן השב בתשובה צריך להזהר בעניית אמינים, וזה הוא בראשית הרומו בתשובה כאמור. ואתה בעל תשובה בכחך תענה אמן יהא שמה רבא, וזה הוא תקון גדול לכפרת עונותיו:

(ננוי המלך, תיקון התשובה אות ל)

עצות וסגולות:

ענייני לימוד התורה (א')

לימוד תורה בשמחה, ולא במרירות וטרה

תורה שבכתב ותורה שבעל פה שאני עוסק בהם, לא כמו שמטל עליו שטר חוב ורוצה לפרעו, או כמו שנושא משא כבד ואומר מתי ישליכנו מעליו, רק בשמחה רבה אני עוסק בהם. ושמח אני בהם יותר מכל ממון שבעולם.

(אלף בינה, אות ב"ת ו)

עיקר ביאת האדם לעולם כדי לעסוק בתורה

זה כל האדם ועקר ביאתו לעולם, כדי שיטרח להבין דברי תורה על אמתתם ולחדש דבר מתוך דבר, וכמו שכתבו רבותינו ז"ל (ברכות ח) אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה.

(אלף בינה, אות ב"ת א)

חשיבות לימוד תורה מאהבה ובשמחה

יש מי שעוסק בתורה ואינו מתבטל ממנה, אבל לא משמחה ומאהבה, רק בעל המטל עליו, שהוא ירא מלהתבטל ממנה מפני הענש, ואלמלא הענש לא היה עוסק בתורה, רק היה מרבה במשא ובמתן ובטיולים. אמנם האיש השלם עם ה', מאהבתו את ה' אוהב את תורתו ושמח בה, ואפילו אם לא היה ענש למתבטל ממנה לא היה מתבטל ממנה מרוב אהבתו ויחביו. וכל ממון שבעולם חשוב בעיניו כחרס הנשכר לגבי עסק התורה.

(אלף בינה, אות ב"ת ו)

חשיבות חזרה על הלימוד וחידושי תורה

בכל עת שהם חוזרים על המודם, דורשים וחוקרים לחדש דבר מתוך דבר. וכל מה שמשגי לבם להעמיק בדבר דורשים וחוקרים, וזהו 'בכל לב ידרשוהו', דהינו כל מה שמשגי לבם דורשים וחוקרים לחדש דבר מתוך דבר.

(אלף בינה, אות א"ף ב)

בכל מצב וזמן יעסוק בתורה

ומה שאמר 'ההלכים', להורות דלעולם אינם מסירים דברי תורה מלכם, אפילו בשעת משא ומתן ובשעת אכילה ובשעת שכיבה, דכזה מקימים מקרא שכתוב (ויסו ו) 'ודברת בם בשבתך בביתך ובכלתך בדרך ובשכבך ובקומך'.

(שם א)

לימוד התורה צריך טהרה ונקיז

דהנה למוד התורה וקיום המצות צריכים יראת שמים וטהרה ונקיז, שהם דבר רוחני וקדוש, ולא שיה' שיה' על גוף גוף מלא אספסוף. וכמו שמיצני בקבלת התורה כמה אזהרות הזהיר הקדוש ברוך הוא למשה רבנו עליו השלום שיזהיר את ישראל שיקדשו את עצמם כראוי כדי שיהיו ראויים שתחול עליהם התורה.

(שם, אות ב"ת ב)

ארכיון 'עוז והדר'

הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א: צריך האדם לשמוח ולהודות להשי"ת על כל בהירות שקונה בידיעת התורה, הן בש"ס, במשניות, בחומש ורש"י, וכל שכן בדבר הלכה שנתבררה אצלו ההלכה על בוריה, ובכל לימודי הקודש, הנגלה והנסתר, ובספרי מוסר וחסידות. ובפרט ידיעה ברורה ביסודי הדת, בהשקפה ברורה, כשמתרומם מוחו על ידי בהירות במידה טובה, או הרגשה בגנות של מידה רעה, ב"סור מרע ועשה טוב" - כשמתבהר לאדם ענין שבקדושה על ידי שלמד או ששמע דעת תורה אמיתית והוא מבורר אצלו, הרי זה קניין אלוקות, ובכך הוא רוכש בירור בנפשו, וזוכה להתקרבות יותר לבוראו, והוא תיקון נצחי שלא יאבד ממנו.

הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א: ולעניינו יאמר, עומדים אנו בתחילת

השנה, שימו על לבכם 'מאין באתם', הרי זה עתה עמדנו בראש השנה, יום הכפורים, סוכות ושמחת תורה... כל אחד ואחד היה לו התעלות לפי ערכו, הכל היו חפצים ליראה את שמך... וזכרון קדוש זה צריך לעמוד כנגד העיניים, ועל ידי זה נוכל להמשיך בדרך הנכונה מבלי להתבלבל...

שתישאר חקיקה מהיו"ט לכל השנה

'דבר חכמה' נפלא שמעתי מחכם וצדיק אחד, פיו מפיק מרגליות, בשמחת 'שבע ברכות', וכה היו דבריו, 'מעשה' ביהודי מתושבי העיר 'לעלוב', שהיה נוסע מדי שנה בשנה לקראת ה'פסח' להסתופף בצל רבו אשר התגורר ב'לובלין'. בדרכו היה עובר ב'פרשת דרכים' אשר היתה נחלקת לארבעה דרכים, וכל דרך מוליכה לעבר עיר אחרת, ולמען ידעו עובדי דרכים 'את הדרך ילכו בה' הציבו שם עמוד גדול ועליו תלו ארבע לוחות - לוח לכל רוח, ועליו נכתב שם העיר אשר הפונה שמה יגיע אליה, כגון 'לוח' לצד מזרח עליו נכתב באותיות גדולות 'ווארשא', והרי זה לסימן כי הרוצה להגיע לווארשא יפנה מזרחה, וכן העמידו לוח לצד צפון עליו הופיע 'תיבת 'לובלין', לקיים מה שנאמר 'תכין לך הדרך'.

והנה, באחת השנים ירדו גשמים עזים בכל ימות החורף וגם מקום הרוחות והשלגים לא נפקדו באותה השנה, וכשבא היהודי לקראת הפסח אל 'פרשת הדרכים' חשכו עיניו כי לא מצא כלל את ה'עמוד' עם הלוחות על מעמדו, והבין שנעקר ממקומו על ידי רוח סערה, ולא ידע אנה יפנה, האם למזרח או למערב, לצפון או לדרום, והמקום מדבר שממה אין יושב - 'עובר ושב אין' ו'מורה דרך' איננו, מה עשה, החל מחפש אחר העמוד עם הלוחות, ואכן, אחר חיפושים רבים מצא מוטל על הארץ בתוככי הביצות, מתחת הררי שלג וקרח, כאבן שאין לו הופכין, ועדיין לא ידע מה לעשות, כי הגם שעלה ברצונו להעמיד העמוד על מקומו, אבל לא ידע לאיזה צד להעמידו. עד שפקח ה' את עיניו והבין, הרי 'זאת ידעתי' לענות על השאלה 'מאין באת'... כי ברור לי באיזו דרך הגעתי

רעה, ב"סור מרע ועשה טוב" - כשמתבהר לאדם ענין שבקדושה על ידי שלמד או ששמע דעת תורה אמיתית והוא מבורר אצלו, הרי זה קניין אלוקות, ובכך הוא רוכש בירור בנפשו, וזוכה להתקרבות יותר לבוראו, והוא תיקון נצחי שלא יאבד ממנו.

וכך גם בכל תפילה שמתפללים כיאות, צריך לשאוף שהאמונה תתבהר אצלו יותר במוחש. כי איתא ב"ליקוטי מוהר"ן" (ח"ב סי' פד) שהתפילה "היא עיקר התחברות ודבקות להשי"ת", ומסיים רבינו שם: "ומשם אשתמודעין ליה" (משם מכירים את השי"ת). וזהו כל ענין עבודת התפילה, שעיקר התפילה הוא להרגיש בבהירות את המלכת השי"ת ואת גדולת הבורא שנמצאין בדיבורים הקדושים של התפילה.

ושמעתי מהרה"ח רבי לוי יצחק בנדר זלה"ה, שרבינו הקדוש אמר פעם לאנשיו תוכחה בענין התפילה, וביניהם עמד אחד מגדולי תלמידי רבינו, שהיה ידוע ומפורסם בעבודת התפילה שלו. והיה לו הרגש שרבינו אינו מתכוון אליו בדברי התוכחה להתחזקות בתפילה. באותו יום נזדמן לו לעמוד סמוך לרבינו בעת התפילה, אז נוכח שהוא מעודו לא התפלל תפילה כראוי.

ומסופר על אחד מהצדיקים מהדור הקודם, שפעם אחת נודע לו על יהודי ספרדי זקן מהעיר 'טבריה' שעוד זכה להכיר את הרה"ק רבי מנחם מענדל מוויטבסק זי"ע, והלך אליו לשמוע ממנו אם זוכר משהו מהצדיק מוויטבסק. אמנם הוא היה איש פשוט, אך בכל זאת בוודאי יזכור איזה שיחה או עובדא. הלה השיב לו, כי אך זאת הוא זוכר, שכל דיבור שיצא מפיו הקדוש של ר' מענדל היה קבוע וברור. והוא ביטא זאת בלשון ערבית: "כול קאלאם מסמור!" - כל דיבור מסמור! היינו שזאת זכר מאותו צדיק וקדוש, שכל דיבוריו ותפילותיו היו בהירים וברורים וקבועים כמסמרות. כי מסמור הוא משל לדברים שהם חזקים וברורים, על דרך הכתוב "וַיִּחְזְקוּהוּ בְּמִסְמָרִים לֹא יִמוּט" (ישעי' מ"א ז).

על כל פנים, הדור שלנו, דור חלוש, אינו דור של תעניות וסגופים, אבל הצירוף והזיכוך קיים, כפי שחז"ל אומרים (ב"ר פמ"ד ס"א): "לא ניתנו מצוות אלא לצרף בהם את ישראל", ו'צירוף' פירושו זיכוך. ועיקר הזיכוך הוא על ידי התורה ועל ידי התפילה, שעל ידי היגיעה בהן מוזכר האדם את עצמו כיאות. ואם השי"ת בעזרו, הרי כל בהירות שהוא מקבל בתורה ודעתו מתהפכת למהותה, וכן כשהוא מתפלל ואותיות התפילה מאירות לו, הרי זה מבטל את הבלבולים הטורדים מחשבותיו, וזה עיקר צירוף האדם כיום הזה.

(הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א - קרני אור)

שאיפה לבהירות

כתוצאה מחטא עץ הדעת, חיים אנו בעולם של תערובת טוב ורע חמורה מאוד, עד אשר קשה מאוד להבחין בין טוב לרע. וגם אחר שזוכה האדם שכבר נתברר אצלו מהו הטוב ומהו הרע - שהטוב הוא קיום רצון הבורא, ואילו הרע הוא הבלי העולם הזה המשכיחים את האדם מבוראו - עדיין רבה המלאכה להישאר ולעמוד איתן בבירור הזה. כי יש טוב המעורב בתוך הרע, וכן רע המעורב בתוך הטוב, וישנם הררים של ספקות על כל צעד ושעל, הן ברוחניות והן בגשמיות. ופעם נדמית האמת לשקר, ופעם נראית השקר כאמת, ויש ששניהם אמת אלא שמעורב בכל אחד מהם תערובת של שקר ואין יודעים במה לבחור, וכל זה נובע מחטא עץ הדעת, כאמור.

ורמז נאה מובא מהרה"ק מאזיביצא זלה"ה (בספר מי השילוח ח"ב בראשית ד"ה אלה) שהקב"ה אמר לאדם הראשון אחר אכילתו מעץ הדעת (בראשית ג, יח): "וְקוֹץ וְדִרְדֵּר תִּצְמָחַי לָךְ". הרמז בזה, שהקוץ, דאוד ד', היינו הנקודה העליונה הימנית של הדלת, הוא ההבדל בין אחד לאחר. וזהו שאמר לו הקב"ה, שכל הבריאה תהיה מלאה בספקות ובלבולים, "דדר"ר" היינו "דל"ת ורי"ש" "רי"ש ודל"ת"...

הן על כל אלה צריכה להיות השאיפה והעבודה בעסק התורה, לרכוש ולקנות בהירות ונפוח, כי השי"ת נמצא כביכול בתוך דיבורי התורה, ובכל ידיעת התורה שהאדם זוכה לה הרי הוא מברר ומפריש את האמת מן השקר, וקונה בזה בהירות והצלחה לנפשו (עיין ספר המידות ערך לימוד אות י).

ועד כמה חשובה כל ידיעה חדשה בתורה, אנו למדים מסיפור נפלא המובא בירושלמי (שקלים פ"ג ה"ב) שרבי אבהו הגיע לטבריה, וראו תלמידי רבי יוחנן שפניו מאירים. אמרו התלמידים לפני רבי יוחנן רבם: "מצא רבי אבהו אוצר!" כי עד כדי כך האירו פניו משמחה. אמר להם רבי יוחנן לתלמידיו: מניין לכם זאת? אמרו לו, פניו מאירים! אמר להם רבי יוחנן, שמא ידיעה חדשה בתורה נודעה לו. ואכן, כאשר עלה רבי אבהו לבקר אצל רבי יוחנן, אמר לו: "איזו תורה חדשה שמעת?" אמר לו רבי אבהו: 'תוספתא עתיקא שמעתי'. קרא עליו רבי יוחנן את הכתוב: "חכמת אדם תאיר פניו!"

וצריך האדם לשמוח ולהודות להשי"ת על כל בהירות שקונה בידיעת התורה, הן בש"ס, במשניות, בחומש ורש"י, וכל שכן בדבר הלכה שנתבררה אצלו ההלכה על בוריה, ובכל לימודי הקודש, הנגלה והנסתר, ובספרי מוסר וחסידות. ובפרט ידיעה ברורה ביסודי הדת, בהשקפה ברורה, כשמתרומם מוחו על ידי בהירות במידה טובה, או הרגשה בגנות של מידה

היו משאלות לבו בעת שרקד עם התורה 'אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי', ועל זה נאמר 'אסרו חג בעבותים', לקשור את החג בעבותות חזקים שלא ישמט מבין הידיים, ושתישאר חקיקה מהיו"ט לכל השנה.

ויתבאר ביותר על פי מעשה שהיה בערבי פסחים בשנת תשס"ט בעת 'ברכת החמה', שעמד איש זקן ושבע ימים בן 88 שנה, וגילה באוזני סובביו כי זה לו הפעם הרביעית אשר הוא זוכה לברך 'ברכת החמה', מיהרו 'בעלי החשבון' ומצאו שבפעם הראשונה היה היהודי כבן 4 שנים ולא יותר, ושטחו תמיהתם בפניו, וכי זכרון חד כל כך יש למע"כ שהוא זוכר את כל אשר אירע עמו בגיל 4 שנים, נענה הזקן, לא ולא, אבל את ברכת החמה דאז אזכור משום סיבה מיוחדת, שבאותו מעמד ניגש אלי יהודי מבוגר ונתן לי א קניפ (צביטה) בחזקה עד שכל גופי כאב מאותו הקניפ, מששאלתיו, מה חטאתי ומה פשעתי, מה מע"כ רוצה ממני ומחיי, אמר לי היהודי, רצוני שתזכור עד אריכות ימין ושנותיך את המעמד הלז שאינו מתרחש בכל יום ויום, ואכן הוא פעל את אשר רצה... ולדין יאמר, ביציאתנו מזמנים קדושים כאלו ובכניסתנו לזמנים גבוהים בעסק התורה, הבה ניתן כל אחד לעצמו א גוטן קניפ (צביטה חזקה) - כלומר, קבלה טובה וחזקה כל חד וחד לפום דרגא דיליה, ובזה נזכה שהזמנים הללו יחקקו בקרבנו לאורך ימים ושנים טובות.

(הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א - באר הפרשה)

מלעלוב עד הנה, מעתה עלי להעמיד שוב את העמוד כשה'לוח' המורה על העיר לעלוב יפנה לאותו צד ממנו הגעתי, וממילא הכל יבוא על מקומו בשלום, כי אז גם שאר הלוחות יהיו מכוונים כל אחד כפי מה שהיה בתחילה, ואוכל להמשיך בדרכי ולהגיע למחוז חפצי לחיים לשמחה ולשלום...

וכאן פנה אותו 'דרשן' אל ה'חתן', ואמר לו, הנה זה עתה יוצא הנך לחיי המעשה, וכלשון הכתוב 'חתן היוצא מחופתו ישוש כגבור לרוץ עלי אורח'... ומתחיל לפסוע ולצעוד ב'ים הגדול', ומורא יעלה על ראשך כי אינך יודע לאיזה דרך לפנות, לימין או לשמאל... זכור ואל תשכח מאין באת... הלא יודע אתה מקור מחצבתך, באיזה בית גדלת, ואיזה 'חינוך' קבלת בו, ואם כן, הדרך בה הגעת עד הלום היא תשמש לך 'מורה דרך' כיצד להמשיך ולעלות במסילה העולה בית א-ל.

ולעניינו אָמֵר, עומדים אנו בתחילת השנה, שימו על לבבכם 'מאין באתם', הרי זה עתה עמדנו בראש השנה, יום הכפורים, סוכות ושמחת תורה... כל אחד ואחד היה לו התעלות לפי ערכו, הכל היו חפצים ליראה את שמך... וזכרון קדוש זה צריך לעמוד כנגד העיניים, ועל ידי זה נוכל להמשיך בדרך הנכונה מבלי להתבלבל...

וכך כתב הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע (ח"ב עמ' רכז), טבע האדם שממחרת היו"ט שוכח לגמרי מה שהיה, היכן היה אמש ומה היה הילוך מחשבתו, מה

המשך מעמ' ה'

בס"ד

אוצר ביאורים וחידושים על
ספר אור החיים הקדוש לרבי חיים בן עטר זיע"א

אוצרות אור החיים

מתיבתא

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

עכשו על ידי אמירת אמן עם התשובה ששעשו כראוי נקרע גזר דינן, וזהו 'צדיקים יבאו בו', דהיינו אלו בעלי תשובה שחזרו עכשו צדיקים עם אמירת הקדיש, ראויים עכשו לכנס בשער זה: (שערי תשובה, אות כב)

על ידי עניית 'אמן' מתבטלים הקטרגים

ובא לציון גואל ולשבי פשע ביצקב נאם ה' (ישעיה נט ט). ועל דרך זה יש לרמז בפסוק (ישעיה נט ט) ובא לציון גואל ולשבי פשע ביצקב נאם ה', 'ולשבי פשע ביצקב' כשתוסיף ו' ביצקב ועוד תוסיף חשבון האותיות, הוא חשבון אלה עם הכולל, שהוא חשבון 'באמן' הוא יבטל דין השבעים שנה' כמו שכתבנו. ואומר הכתוב, דסבת ביאת הגואל הוא כשישבו הפושעים בתשובה ויצרפו עם התשובה עניית אמן, וזהו 'ולשבי פשע ביצקב נאם ה', 'נאם' אותיות 'אמן', דכשישמרו כראוי לענות אמן עם התשובה בזה 'ובא לציון גואל', שעל ידי עניית אמן נקרע גזר דין של שבעים שנה, ומיד חזרו צדיקים וראויים לגאול.

בעניית אמן יתבטל קטרג היצר הרע

ואפשר לרמז זה גם כן כמה שאמר הכתוב (שם ס כא) ועמד כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר, 'ארץ נצר מטעי' ראשי תבות 'אמן', שעל ידי עניית אמן שיהיו שומרים לענות, מיד נעשו כלם צדיקים וראויים לרשת ארץ החיים. וסופי תבות 'ארץ נצר מטעי' הם אותיות 'יצר', הרי ראשי תבות 'אמן' וסופי תבות 'יצר', להודיע שעל ידי עניית אמן מתבטל קטרג היצר הרע:

(שערי תשובה, אות כב)

עניית 'אמן' בכל כחו, קורעת גזר דין

זה עני קרא וה' שמע ומכל צרותיו הושיעו (תהלים לד ז). הנה אמרו רבותינו ז"ל (שבת קיט): דהעונה אמן בכל כחו קורעין לו גזר דינו. נמצא, אפילו נחתם אדם בספר רשעים, כשישוב בתשובה ויענה אמן בכל כחו, קורעין לו גזר דינו וחוזרים וחותרים אותו בספר צדיקים. והנה אינו נקרא עני אלא מי שעני מן התורה ומהמצות והמעשים טובים. וזהו שאמר זה עני, דהיינו, זה האיש, אף על פי שהוא עני מכל מצות התורה ועכשו קרא קדיש וענה אותו בכל כחו, וה' שמע, ובלבד שיצרף עמו התשובה. והתשובה רמוזה במלת קרא ובמלת שמע, דשניהם עם ב' כוללים גימטריא 'תשובה', ואז בזה ומכל צרותיו הושיעו, דקורע גזר דינו, וכל הצרות שיהיו ראיות לבוא עליו בעולם הזה ובעולם הבא מתבטלות:

(אלף בינה, מזמור לד בתהלים)

השבוע במדור:

ריקודים אחרי קידוש לבנה | בקידוש לבנה אם להמתין למנין (עשרה) יום או יומיים וכן האם להמתין ללבנה צחה | אינו רוצה לשלם שכירות בגלל המזרונים | טעות בנוסח המחזור שנחרט עליו שם הקונה - האם מקח טעות? | למה אין נוהגין לישא עינים למרום בשעה שאומרים קדושה? | מזוזה בפתח מעלית | מיקום המזוזה | עיכוב תשלום ועד וחובת הדיירים

מין פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מח"ס תשובות והנהגות

ארכיון 'עוז והדר'

ובימי החול אם עשרה בחוץ ומוכנים לקדש, נראה דלא ידחו המצוה שאין מעבירין על המצות, עיין היטב בשע"ת הלכות חנוכה (תרע"ג), אבל אם עוד זמן רב לקדש עד סוף הזמן, ונודע להם קודם שנתאספו שאין אור מאיר יפה יכולים לדחות ולהדר ולברך כשהלבנה מאירה יפה אם לא עמדו יחד כבר מוכנים שאז אין מעבירין המצוה וכמ"ש, וראה לעיל בס' ר"ד הנהגת האדמו"ר הקדוש מבעלזא זצ"ל.

ואני מסתפק כשמקדשין הלבנה לאחר ג', והוא אינו מקדש עמהם, שרוצה לפי דעתו במצוה מן המובחר לאחר שבעה, אם הותר לעבור על המצוה ולדחותה לכמה ימים, אף שאין מעבירין על המצות, והיינו כששייך לציבור שלנו ונוהג כמותם, ואנו נוהגין תמיד לקדש מיד, מה שאין כן לענין קידוש לבנה מנהג אבותינו להמתין עד שבעה ימים, ולכן י"ל דשרי לדחות ולא לקדש עמנו, שלשיטתו אין הוא עובר על המצוה, אף שלכמה פוסקים ומקובלים אדרבה מנהגא דידן הוא מן המובחר ויש לקדש מיד שיכול, ולדבריהם הוא נכנס לחשש אין מעבירין כשעובר דרך המקום שמקדשין ונמנע, עיין מנחות סד: שמצות עומר מן הקרוב שאסור לו לעבור שאין מעבירין על המצות וחייב ליקח לעומר מן הקרוב. מ"מ עיין תוס' יומא לג. ד"ה אין שבמצוה אחת אם עדיף דחינן ויש לומר גם כאן לדבריהם כיון ד"א דעדיף אחר כך לכן דחי עד אחרי שבעה, ועיין ב"תשובות והנהגות" חלק ב' (סימן ר"ה) שהגאון ר' חיים מוולוז'ין זצ"ל ו"שאגת אריה" זצ"ל לשניהם ס"ל שאם ראה הלבנה נתחייב מיד ואי אפשר לדחות, וכל שכן כשעובר ליד מקום שמקדשין ודוחה גרע טפי, ומסתברא דעדיף שלא יעבור על ידם ויקדים לצאת מבית הכנסת או יצא בדרך אחרת וצ"ב.

ועיין בבאור הלכה ר"ס תכ"ו שמביא מח"י אדם (ס"ה) שברוב עם היינו גם בשלשה, ולפי דברינו ברוב עם כאן שאני שזהו ברכת השבח שצריך לכתחילה עשרה דוקא, וכעין הברכה אחר המילה וברכות אירוסין ונשואין, וגם ראוי לקבל פני השכינה בעשרה.

ולפי זה מה דאמר רבי ישמעאל אלמלא לא זכו ישראל להקביל פני אביהם שבשמים אלא פעם בחודש דיים וע"ז אמר אב"י הלכך צריך לאומרה מעומד, היינו שאינה בגדר ברכת הנהנין שהוא בשיבה אלא הוא בגדר ברכת השבח, וגם אם לא צריך תמיד מעומד כאן דהוי כקבלת פני השכינה חמור.

ריקודים אחרי קידוש לבנה

מנהגינו לרקוד אחרי קידוש הלבנה ומקפידים אנו על כך, ואין לנהוג כבוד בעצמו לא להשתתף, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה ונקלותי עוד מזאת וגו', שרבינו הרמ"א בד"מ ס"ס תכ"ו מביא "ודע כי כל ענינים אלו שצריכים להיות בשמחה בקידוש החודש וענין הריקודים יש לו סוד גדול בדבר הקבלה וכבר הארכתי בו ת"ל בפירוש הגדול שלי במסכתא סנהדרין וכתבתי שכולם הם עניני שמחת נישואין שהאשה חוזרת ומתקדשת לבעלה כמ"ש לעיל בד"מ סי' תי"ז בשם א"ז והיא סוד קידוש החודש והמשכיל יבין, וכן ברמ"א שם ס"ב שעושים שמחות וריקודים בקידוש החודש דוגמת שמחת נישואין ע"ש. ויפה שמעתי מהגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל "מקום היחיד שמוצאים אנו שרבינו הרמ"א משבח ריקודים היינו בברכת קדוש הלבנה ובוה נמנעים", ולא מספיק בדילוגים כשאומר ברוך יוצרך שצריך לשמוח ברקודים ממש כמו בנשואין וכמ"ש.

בקידוש לבנה אם להמתין למנין (עשרה) יום או יומיים וכן האם להמתין ללבנה צחה.

שאלה: בקידוש לבנה אם להמתין למנין (עשרה) יום או יומיים וכן האם להמתין ללבנה צחה.

תשובה: ב"אשל אברהם" כתב להמתין על ציבור אפילו כמה ימים אם ברור לו שישגם, אבל בהגהות מהרש"ם לא"ח מביא גמרא מפורשת בר"ה (לב ב) שזריזין מקדימין עדיף מברוב עם ואין להתמיץ המצוה ע"ש, אך אין המנהג כן, וצ"ב.

ונראה שהגמרא בר"ה במצוה, שאז זריזין חשוב יותר מברוב עם, אבל ברכת הלבנה ברכת השבח כקבלת פני השכינה. (וכל בי עשרה שכינתא שריא), ולכן מצותה לכתחילה בעשרה וחמור יותר, לכן בזה בודאי דוחין זריזין, ויש להמתין להשיג עשרה ולהשתדל להשיגם מאד, ורק כשאין עשרה מברך גם ביחיד.

ולהמתין ללבנה שמאירה יותר, כיון שמדינא מספיק כשנהנין מאורה, במוצאי שבת דמצוה מן המובחר שמלוכשים בבגדים מבושמים אם יש לבנה אין להמתין (ובפע"ח כתב שבית המקדש חרב במוצאי ש"ק והלכה השכינה לגלות ולכן אנו אומרים שתתחדש כמותה דהיינו חידוש ישראל והשכינה) וגם אין ברכת הלבנה בגדר ברכת הנהנין שמצותה על הנאה טפי, רק עיקרה שבח להקב"ה על נפלאותיו בלבנה, שמקבלת מדי חודש שפע מהחמה, ומברך כשהלבנה ניכרת ומאירה, וכיון שניכר עד שראוי ליהנות מאורה מברך אז אף שאין מאירה הרבה.

הגאון רבי משה בראנדסדארפער שליט"א גאב"ד היכל הוראה ובעל שו"ת היכל הוראה

גוונא הקונה קנה מן המוכר סידור עם חריטה וכיון שהסידור אינו מה שביקש ממנו לא חל המקח. אבל אם הקונה לקח את הסידור עמו והביאו לאומן שיחרוט את שמו ואחר כך שם לב שהנוסח אינו כפי שביקש בכהאי גוונא יש מקום לדון אם מקח טעות שעשו בו שינוי חוזר או לא, אך אין כאן מקומו.

ביאור הדברים: דהנה, על פי מה שכתב הרמ"א (חושן משפט סימן רל"ב סעיף ז') לגבי מי שמכר כלי עץ ואמר שהוא של זהב, והלוקח רואה זאת - "והאיל והלוקח חזי ליה מצי אמר ליה דטוב כשל זהב אמרתי". עולה מדברי הרמ"א שדווקא כשהלוקח הבחין בטעות קודם המקח, יכול המוכר לומר 'טוב כשל זהב' אמרתי, שהרי הלוקח רואה בעיניו שאינו של זהב ובכל זאת קנהו, לכן שפיר יכול המוכר לתרץ דבריו.

אבל בנידון דידן, לא היה על הקונה צורך לבדוק אם קיבל את הסחורה שביקש, שהרי יכל לסמוך על המוכר שהביא לו את מבוקשו דווקא (שכן בשביל זה הלך המוכר למחסן כאמור לעיל). מעתה, אין סברה לומר שבסופו של דבר נתפייס והסכים הקונה לקחת של נוסח אשכנז, שכן מי שדרכו להתפלל בנוסח אחד אינו קונה מחזור בנוסח אחר.

ועל כן, המוכר צריך לתת לקונה מחזור אחר בנוסח ספרד, והקונה יחזיר לו את המחזור בנוסח אשכנז.

למה אין נוהגין לישא עינים למרום בשעה שאומרים קדושה?

שאלה: למה אין נוהגין לישא עינים למרום בשעה שאומרים קדושה?

תשובה: הנה כתב הרמ"א בשולחן ערוך (אורח חיים סימן קכ"ה סעיף ב') שיש לישא העינים למרום בשעה שאומרים קדושה, וכן מנענעים גופם ונושאים אותו מן הארץ, אבל העולם אין מדקדקין בזה, וכפי שאמר מרן הקנה בשם זי"ע שדברי הרמ"א נאמרו כהנהגה טובה בלבד.

אכן נראה שאם עושה כדעת הערוך השולחן (אורח חיים סימן קכ"ה סעיף ג') שלישא עיניו היינו שענינו יהיו עצמות, בזה שפיר אפשר לעשות כן ואינו בגדר מדרגה, וגם הוא דבר המסור ללב ואינו ניכר מבחוץ לרבים. ודבר זה נהוג גם אצל הרבה אנשים שעושים כן בתפילה.

הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א ראש בית הוראה הכללי ירושלים גאב"ד מרכז פתח תקוה

הכניסה למעלית כדין "בית שער" (פתחי תשובה רפ"ו, יא).

עיכוב תשלום ועד וחובת הדיירים

שאלה: האם ניתן לעכב תשלום לוועד הבית, בזמן שעדיין לא רכשו וקבעו מזוזות בפתחי המעלית.

תשובה: אינו יכול לעכב את חוב תשלומי לוועד הבית המופקד על ניהול הבניין, כיון שיכולים לטעון 'קים לי' כהפוטרים במעלית.

אכן הדר בקומה תחתונה אינו חייב במזוזה בפתחים שבקומה העליונה, למרות שהוא שותף בבעלות בכל הבניין, כיון שסוף סוף אינו משתמש במקומות הללו ונחשב שלא גר בהם כלל, וכיון שמזוזה היא "חובת הדר" פטור ממזוזה.

אינו רוצה לשלם שכירות בגלל המזרונים

שאלה: תושב חו"ל שביקש מחבירו לשכור לו דירה בארץ ישראל לחג, ואחר כך ראה שהמזרונים אינם כרצונו ורוצה לחזור מהמקח.

תשובה: שוכר ששכר דירה על ידי תיווך לתקופת ימי החג שאינה ממושכת, ולאחר ששהה בדירה טוען שאינו חייב לשלם את כל דמי השכירות מפני שהמזרונים לא היו למורת רוחו מפני שהוא מפונק בטבעו, ולכן הוא מוכרח למזרונים נוחים ולא כמו שיש בדירה ההיא. ואילו המשכיר טוען שהוא מפסיד בזה דמי שכירות של שבוע ימים כי היו לו הרבה קופצים על הדירה.

הרי הדין עם המשכיר, שהשוכר מחויב לשלם לו מכיסו וגם אין חיוב על מי שהזמין את הדירה לשלם עבורה, שלא התנה כן במפורש.

ביאור הדברים: דהנה השוכר כשהזמין הדירה לא ביקש שיהיו בדירה מזרונים מיוחדים דווקא, וחבירו עשה לו טובה שהזמין לו דירה כפי בקשתו. וגם המשכיר נתן לו כפי בקשתו. ואם כן אין עליו שום תביעה, כי הוא עשה את שליחותו שהטיל עליו השוכר, וכמבואר בשולחן ערוך (חושן משפט סימן קפ"ה סעיף א') דדווקא אם שינה השליח מדעת הבעלים אזי חייב לשלם את ההפסד, אבל כאן שלא שינה כלום מדעת הבעלים, אלא עשה ככל אשר אמר לו, פשוט הוא שהשוכר חייב לשלם עבור הדירה.

טעות בנוסח המחזור שנחרט עליו שם הקונה - האם היו מקח טעות?

שאלה: קונה שרצה לקנות סט מחזורים נוסח ספרד והמוכר נתן לו נוסח אשכנז בלא ידיעתו וחרט עליו את שמו אם יכול להחזירו למוכר.

תשובה: קונה שביקש ממוכר בחנות ספרים שברצונו לקנות מחזורים בנוסח ספרד, אמנם המוכר טעה ונתן ללקוח מחזורים בנוסח אשכנז. דא עקא, שהלוקח ביקש מהמוכר שיחרוט את שמו על המחזורים וכך עשה המוכר, ולאחר מכן התברר ללוקח שטעה המוכר ונתן לו מחזורים בנוסח אשכנז. כעת טוען הלוקח שיש כאן מקח טעות והוא מבקש את כספו בחזרה מן המוכר, אולם המוכר טוען שאין לו מה לעשות עם המחזורים הללו לאחר שחרט את שם הלוקח עליהם, ומאידך היה על הלוקח לבדוק קודם החריטה אם אכן אלו המחזורים שברצונו לקנות.

ולהלכה בזה, הרי מכיון שגם המוכר מודה שהקונה ביקש מחזור נוסח ספרד והוא אמר לו שאין כעת בחנות והלך למחסן להביא לו, ואם כן סמך על המוכר לגמרי ולא היה צריך הקונה לברר שקיבל לידו מחזור נוסח ספרד דווקא, ולכן הצדק עם הקונה וצריך לתת לו מחזורים אחרים. אכן כל זה דווקא באופן זה שהמוכר הוא זה שמסר את הסידור לחריטה, דבכהאי

מזוזה בפתח מעלית

שאלה: האם יש לקבוע מזוזה בפתח המעלית.

תשובה: צריך לקבוע מזוזה בפתח כדין סולם (יו"ד רפ"ו, יט) המחויב במזוזה כשיש צורת הפתח. ואף שאין במעלית ד' על ד' אך כיון שכתב בפתחי תשובה (רפ"ו, יא) בשם חמודי דניאל שבית שער חייב במזוזה. ויש לקבוע המזוזה בלא ברכה (וכך נהג רבינו במעלית ביתו).

ובמנחת שלמה (א, ק, ה) שצידד לפטור ממזוזה בפתח המעלית דלא דומה לסולם לעליה שהוא קבוע שם וחשוב כמדרגות משא"כ המעלית מסתלקת בכל שעה מהפתח ונשאר בור של חלל ריק וכל כשמוזמנים אותה היא נמצאת כאן, הרי זה כסוס שנושא תיבה זו והסוס צמוד ועומד לרשותו של בעה"ב לכניסה ויציאה מהבית בכל עת ובכל שעה שהוא רוצה, שמה אין זה חשיב פתח של בית.

מיקום המזוזה

שאלה: היכן יש למקם את המזוזה בפתח המעלית.

תשובה: יש לקבוע המזוזה בימין היציאה מהמעלית לכיוון הבניין, כיון שהיא רק כסולם המוביל אל מגורי הבניין, ואין לה חשיבות בפני עצמה. אמנם בפתח המעלית בקומה ראשונה, יש להניח המזוזה בצד ימין לכיוון

כ"ד בתשרי תרמ"ד

הגה"צ רבי אברהם יהודה הכהן שוורץ זצ"ל

אב"ד מאד, בעל הקול אריה

הדברי חיים' מגלה את עצמו לרופא כדי לרפאות את
הקול אריה'

שח הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א: בשבוע זה חל ההילולא של זקני הגה"ק הקול אריה זצ"ל, ואמרת להביא בזה עובדא נפלאה, שפעם אחת שלח לו הרה"ק בעל הדברי חיים מצאנז זצ"ל טלגרמה (מברק מהיר) שהוא נצרך בדחיפות לארבע מאות זהובים לצורך מצווה, וביקש ממנו שיסייע לו להשיג את הסכום. הקול אריה לא נשתהה כלל, ותיכף ומיד קיבץ בעירו את כל הסכום ומיהר לשלחו לצאנז. ביום המחרת קיבל מכתב מהדברי חיים בו הוא מודה לו מאוד, ובסוף המכתב הוסיף לאמר, שכאשר יהיה בעת צרה יעשה לו טובה. כשראה הקול אריה דברים אלו התיירא מאוד, וחשש למה ירמזון דבריו הקדושים.

לימים נחלה הקול אריה, והוצרך לעבור ניתוח בעיר וויען. אך הרופאים חששו להרדימו מחמת שכבר היה איש זקן, והעדיפו לעשות הניתוח כשהוא ער, וקבעו לאמר שהיות והקול אריה הוא אדם גיבור, יצטרכו עבורו שלושה רופאים, אחד ינתח, והשניים האחרים יתפסוהו היטב כדי שלא יתנענע בשעת הניתוח. אך הקול אריה סירב ואמר שאינו רוצה בזאת. אמרו לו הרופאים 'אם כן נהיה מוכרחים ליתן לך סם שינה', אולם הוא אמר שאין צורך בזה, רק יגיד לו קודם שמניח את הסכין עליו והוא כבר יסתדר. ואכן כך עשו, ומיד כאשר התחילו בניתוח נזכר במכתב קדשו הנ"ל של הדברי חיים, ונח משך כל זמן הניתוח בלי תנועה עד שהרופאים יצאו ממש מכליהם מרוב התפעלות. ולאחר הניתוח נישק המנתח את ידו ואמר לו שלא ראה כזאת בכל אלפי החולים שעברו תחת ידו.

כעבור כמה ימים באמצע הלילה הורע פתאום מאוד מצבו של הקול אריה מחמת הניתוח, והיה בסכנה גדולה, אך אף אחד לא שם ליבו אליו. פתאום נעשה רעש גדול בבית החולים, כי הרופא הגדול שעשה את הניתוח הגיע במהירות בחצות לילה וצעק 'איה החדר אשר הקול אריה שוכב שם?'. מיד בהיכנסו לחדר ראה שהמצב בכי רע, ותיכף טיפל בו ועשה פעולות נמרצות להצילו, ובסביעתא דשמיא עלה בידו והצילו ממוות לחיים. לאחר מכן סיפר הרופא שכבר שכב במיטתו עייף ויגע מעמל היום, ופתאום בא אליו בחלום זקן אחד צולע על ירכו, ומראהו נורא הוד, וציווה עליו בתוקף 'לך מהרה לבית החולים, כי הקול אריה נמצא בסכנה גדולה!'. בתחילה ניסה להתעלם מחמת שהיה עייף מאוד, אך הזקן לא הניח לו וטלטלו בחזקה עד שהוכרח לרדת ממיטתו ולבוא. עכ"ל המעשה ונפלא הוא.

(גליון המאיר)

כ"ה בתשרי תשע"ג

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל מראשי ישיבת טשעבין

מודל מידת אהבת ה' שהיה להגרא גנחובסקי זצ"ל

ביום ב' אדר תשמ"ח זה קרה.

הבחור החשוב רפאל יונה בנו של הגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל כרע ברחוב ונפל תחתיו, כשהוא נפטר מן העולם לאחר תקופה ארוכה של ייסורים קשים ומרים.

הנער רפאל יונה נפטר לאחר שבימי ילדותו חלה במחלה נדירה, שאמנם כעבור תקופה החלים ממנה לגמרי, אולם נתוני הסטטיסטיקה של אותה מחלה הראו שאחד מכל מאה שחולה במחלה הנדירה הזו, לוקה כעבור תקופה במחלה נוספת, קשה יותר שיכולה להכריעו למוות, חלילה.

העלם התמים רפאל יונה ז"ל נבחר מן שמיא להיות אחד מכל המאה האחרים. דווקא בו התדבקה כעבור תקופה מחלה אחרת, קשה יותר. והיא עשתה שמות בגופו עד שלדאבון לב הוריו ומכריו נפטר לבית עולמו הזך.

האסון שנפל על רבי אברהם גנחובסקי ורעייתו היה קשה מנשוא, אולם איש האמונה והתורה, שהיה דבוק בהקב"ה 24 שעות ביממה, לא איבד את עשתונותיו והשתדל להמשיך בשגרת חייו הרוחניים כרגיל.

אף לרעייתו הרבנית תח' היה פטירת בנה במיטב שנותיו ובשיא פריחתו מכה קשה ביותר, אולם כאשת חבר התחזקה גם היא באמונה וביטחון בה' כשהיא מנסה להמשיך בשגרת חייה ככל שניתן.

יום אחד, תוך כדי צעידה ברחובה של עיר התורה והחסידות בני ברק, הבחינה הרבנית במסגרת יפה ומושקעת מכסף, עם תבליטים וחריצים מדהימים, כשהיא מזדקרת מחלון ראוה גדול. מיד נכנסה הרבנית לחנות ושאלה את המוכר בכמה ימכור לה את המסגרת, 'שמונים שקל' באה התשובה. הרבנית חיטטה בארנקה, הגישה למוכר את התשלום המלא, כשהיא חוזרת לביתה עם המסגרת.

לשם מה צריכה הרבנית גנחובסקי מסגרת? "הן נסתלק עלי עתה בני אהובי יוני ז"ל במיטב שנותיו, ורגשי הגעגועים והאהבה שהומים בקרבי כמעט מטריפות את דעתי, על כן אקנה את המסגרת, ובתוכה אשים את תמונתו של יוני ז"ל, ומבטי עיניו והארת פניו שישקפו מהתמונה הממוסגרת, יסייעו בעדי ולו במעט בהשקטת דעתי ושלוות נפשי!" חשבה הרבנית. ואכן כך עשתה. כשעד מהרה מצאה לה התמונה הממוסגרת של רפאל יונה ז"ל מקום של כבוד מעל הארון בסלון.

רבי אברהם מגיע הביתה בערב, ולאחר ברכת לילה טוב נימוסית הוא מבחין בתמונה החדשה. מספר רגעים עמד רבי אברהם מהורהר, כשלאחר מכן ניגש אל עבר הארון, והוריד את התמונה בנחת.

הרבנית לא הבינה לפרש מעשיו "רציתי להתנחם במקצת מפטירתו של יוני ז"ל בכך שאקבע את תמונתו, ממוסגרת במסגרת יפה במרכז הסלון, וכך אוכל להביט במבט פניו ולהירגע קצת מאבלי הכבד, מה עוד שבכך יישאר יוני חלק מביתנו כביכול!" שחה הרבנית לרבי אברהם, ולא הבינה את התנגדותו המפתיעה. רבי אברהם לא ענה מאומה ומגלגל את השיחה למחוזות אחרים.

כעבור ימים אחדים שואלת הרבנית שוב את רבי אברהם לפרש התנגדותו לתליית התמונה, אולם רבי אברהם משתמט ואינו עונה מאומה. כך התנהלו הדברים כמה וכמה ימים. הרבנית שואלת ורבי אברהם משתמט.

הרבנית פנתה אל הסופר מהסופר. הסופר לא הבין את הבקשה המוזרה. "כתוב לי בדיו על הקלף את 'ואהבת את ה' אלוהיך...'". הבקשה היתה נראית לסופר כמזוזה במקצת. אולם הוא לא התעמק מידי, טבל את קסתו בדיו והחל לכתוב את הפסוק, כשרבי אברהם עומד לצדו. "וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ..." קורא הסופר בקול, ורבי אברהם עומד לצידו מרוגש עד דמעות. עוצר כביכול מעצמו מלפרוץ את אהבתו לה' ברוך הוא. "כָּלֵל לְבָבְךָ" ממשיך הסופר, ורבי אברהם מרוגש עוד יותר, "וְכָלֵל נַפְשְׁךָ" נשמע קולו של הסופר, ורבי אברהם נדרך ועומד מהורהר בנקודה כלשהיא למשך דקות ארוכות כשמבט פניו אומרת אש התלהבות.

הסופר סיים לכתוב את הפסוק על פיסת הקלף והושיטה לרבי אברהם. רבי אברהם שילם והלך לדרכו.

רבי אברהם מגיע הביתה, וכשהוא מושיט את פיסת הקלף לאשתו הוא אומר לה: "עכשיו את יכולה לתלות את התמונה הממוסגרת היכן שאת רוצה, רק תדאגי למסגר בתוך המסגרת את הקלף שנתתי לך, והעניין מסודר מבחינתי".

עתה הבינה הרבנית את פשר התנגדותו המפתיעה, בכך שחשש שהצבת תמונת בנו ואהבתו אותו תעבירונו על דעתו ועל דעת קונו ותפגום ולו במעט באהבת הקב"ה, ולכן ביקש למסגר גם את הפסוק בתוך התמונה וכך הוסר בעיניו חשש זה.

(ויאמר הנני)

כ"ט תשרי תר"א

הרה"ק רבי אברהם דוד מבוטשטש זי"ע

בעל אשל אברהם

אמירת תהלים בלילה

יש לומר שאין קפיידא על אמירת מזמורי תהלים בלילה לכולי עלמא, כיון שקבע הקב"ה שאמירת תהלים יהיה חשוב כנגעים ואהלות א"כ הרי זה כלימוד משניות שזמנו בתחילת הלילה, ובמקום אחר כתבתי עוד שאולי אין קפיידא כשאומרים בעשרה

(אשל אברהם להגה"ק מבוטשטש סי' רל"ח)

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריין שליט"א

ב"ד, גרין מ

לש בשבת

ט. לתת עפר על כתמי שמן למנוע החלקה.

מותר לתת עפר על כתמי שמן כדי למנוע החלקה, ואין בזה משום איסור לש, אמנם טוב יותר לעשותו על ידי נכרי. [ארחות שבת שם סנ"ח, ועיין לעיל בהל' מוקצה ס"ו בענין חול].

י. הטלת מי רגלים על עפר.

אסור להטיל מי רגלים על עפר תלוש משום איסור לש, ובמקום הצורך יש להקל, ועל עפר המחובר לקרקע מותר. [מ"ב שם סקנ"ז, ארחות שבת שם סנ"ט].

ז. נתינת קורנפלקס לתוך חלב.

מותר לתת קורנפלקס לתוך חלב כיון שאין נדבקים זה לזה. [ארחות שבת שם סמ"ה].

ח. עשיית גלי בשבת.

כתב בשו"ת שבט הלוי [ח"ז סמ"א א"ב] דהגם שבעת נתינת אבקת הגלי לתוך המים, נהפך מיד לדבר נוזלי, מכל מקום כיון שאחר דקות ספורות נעשה סמיך ועב, יש לחשוש ולאסור עשייתה משום לש.

הדחת כלים בשבת

א. הדחת כלים בשבת.

א. מדיחים כלים בשבת כשהם לצורך היום, כגון שנשאר לו עדיין סעודה לאכול, ואין צריך לחשב כמה כלים יצטרך לסעודה הבאה, דגם אם צריך רק לאחד מהם יכול להדיח כולם, אמנם לאחר סעודה שלישית כיון שלא יצטרך עוד לאלו הכלים בשבת אסור להדיחם. [שו"ע סימן שכג ס"ו, מ"ב סקכ"ו].

ב. כתב בערוך השולחן [שם ס"ז] דאם יש לו כלים או כוסות בריח, אינו נכון להדיח כלים בשבת כלל, מאידך יש מורים שאין להחמיר מלהדיח כלים אם עדיין נשאר לו סעודה בשבת שיכול להשתמש בהם גם אם יש לו הרבה כלים בארון. [שו"ת ויען יוסף או"ח סקס"ז, ציץ אליעזר ח"ד סל"ז].

ב. ההיתר להדיח הוא דווקא בסבון נוזלי.

מותר לשטוף כלים בסבון נוזלי ואין בזה משום איסור ממרח, ממחק, נולד. [שש"כ פ"ב ס"ז ובהע' שם, וכתב בחוט שני ח"א עק"ז, שלא נתבאר מהו הגדר של סבון נוזלי, ומייעץ שם לערבם במים שיהיו במצב נוזלי ממש, ומביא מהאגרות משה ח"א סק"ג שבביתו נהגו להחמיר גם אם הסבון נוזלי כמים. ובסבון קשה הובא במ"ב סימן שכו סק"ל מחלוקת הפוסקים אם יש בשימושם משום איסור נולד, ממחק, ממרח, ולכן החמירו רבים להוציא הסבון עם פלסטיק שנמצא בתוך אסלת השירותים מערב שבת, אולם כתב בשו"ת אורח ישראל סל"ה דאם שכח להוציא מערב שבת, אין צריך להוציא בשבת משום איסור מוקצה, ומותר אז להוריד המים].

רחיצה בשבת

א. איסור רחיצת גופו במים חמים בשבת. ודין טבילה במקוה שמימיו חמים.

א. מים שהוחמו מערב שבת, אסור לרחוץ בהם כל גופו בשבת, ואפילו רחיצת רוב גופו אסור, דגזרו שמה יחמם מים בשבת לצורך זה, אך לרחוץ פניו ידיו ורגליו כלומר איברים בודדים מותר. [שו"ע סימן שכו ס"א].

ב. וכתב המשנה ברורה [סק"י] שלא יחממו המקוה מערב שבת יותר מדאי, כדי שיהיו המים פושרים, ולא יהיו בכלל מים שהוחמו מערב שבת שאסור לרחוץ בהם כל גופו.

[כתב בשו"ת אז נדברו ח"ב סל"ה, דמה שהביא המשנה ברורה בשער הציון סק"ח בשם הרמב"ם לאסור רחיצת כל גופו גם בפושרים היינו במים חמים, וקרא להם פושרים כיון שאין היד סולדת בו, ובפושרים אלו אסר הרמב"ם רחיצת כל גופו, אך פושרים ממש לא הוי בכלל מים שהוחמו ומותר לטבול בהם].

ג. וכתב המשנה ברורה לעיין בקרבן נתנאל [פרק במה מדליקין סכ"ב אות ק] וזה לשונו שם: ובעיקר הדין כתבתי באריכות שטבילה במי מקוה חמין לא הוי בכלל גזירת מרחצאות.

ד. ועל סמך שיטה זו נהגו להקל לטבול בשבת במקוה שמימיו חמים. [ועיין בארוכה בשו"ת דברי יציב או"ח סימן קס-קסב].

ה. בשו"ת אבני נזר [או"ח ס' תקכ"ו] כתב דמה שנהגו להקל לטבול בשבת במקוה שמימיו חמים, הוא דווקא בטובל ויוצא מיד, ויש להזהר שלא לשהות במים הרבה.

ו. כתב בשו"ת שבט הלוי [ח"ה סמ"ד] דנכון יותר להדר ולטבול במקוה שמימיו פושרים ממש.

ב. רחיצת גופו במים צוננים [מקלחת].

א. במשנה ברורה [סק"א] כתב דנהגין שלא לרחוץ כל גופו בשבת אפילו בצוננים לגמרי, וכתב הגר"ח קניבסקי [בספרו שו"ת הלכות שם ס"ו] שלדעת החזון איש אין האיסור דווקא להתרחץ בנהר, אלא גם להתקלח במקלחת אסור, ואפילו במים צוננים לגמרי.

ב. אמנם בשו"ת אגרות משה [או"ח ח"ד סע"ד] כתב דלכתחילה ודאי יש למנוע מלהתקלח בשבת גם בצונן לגמרי, אך ביום שרב שמצטער הרבה רשאי להקל להתקלח בצוננים לגמרי.

ג. איסור רחיצת איברים בודדים במים שהוחמו באיסור. ואופן המותר.

א. מים שהוחמו בשבת באיסור, אסור לרחוץ בהם אפילו פניו ידיו ורגליו. [מ"ב סק"ה].

ב. וכתב בתהלה לדוד [סק"י] דאם נותן מים שהוחמו מערב שבת לתוך מים צוננים לחממם באופן המותר, כגון שהצוננים אינם מגיעים לחום יד סולדת בו, מותר לרחוץ בהם איברים בודדים ואינו בכלל איסור מים שהוחמו בשבת, ועל פי דבריו מצאנו אופן שיהא מותר לחמם את המים כדי לרחוץ את התינוקות מטינוף בעת הצורך. [ועיין בשעה"צ שם סק"ח מש"ב].

מילין יקירין ויהודים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה תא חז תא

חז תא דאורייתא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

דרך היצה"ר להסית האדם תחילה לעבירות קלות

היצה"ר מפתה האדם שישמע לו רק פעם אחת

איתא בגמרא (חגיגה טז) אם יצר הרע אומר לך חטא והקב"ה מוחל לך, אל תאמין. ודברי הגמרא מוקשים, מה כוונת היצר הרע בדבריו, ומדוע יקבל האדם דבריו שימחול לו הקב"ה בלי תשובה, ופירש ה**צ"ח** שהיצר הרע מפתה האדם לשמוע בקולו ולחטוא, ומרמה אותו שאחרי שיחטא נינח לו ולא יוסיף עוד לפתותו, ואז יוכל האדם להתחרט על חטאו ולשוב בתשובה ובודאי ימחל לו הקב"ה, ועל זה אמרו חז"ל שאסור להאמין לו, כי אדרבה אחרי שיחטא פעם כעצת היצר הרע אפילו בדבר קטן, שוב לא ינחנו היצר הרע ויוסיף לפתותו לדברים חמורים יותר, ומן הקל יוליכנו אל החמור, כי על ידי החטאים נכנסת טומאה וזוהמה בלב האדם, ומתוך כך נסתמת ממנו דרך התשובה.

הגובר על יצרו בעבירה קלה ניצל מן החמורה

הרה"ק רבי יהושע מבעלזא ע"ה היה אומר, שהעצה הטובה להינצל מפיתוי היצר הרע, היא שידע האדם שדרך היצר הרע לפתות האדם בעבירה קטנה תחילה, ואם יצליח להכשילו ישוב לפתות אותו בעבירה חמורה יותר, וכך יוסיף להפילו מדחי אל דחי, כי עבירה גוררת עבירה, אבל כל עוד שלא עלתה בידו להכשילו בעבירה קלה לא יפתה אותו לעבור עבירה חמורה.

בכוח התורה נפטרים מן היצר הרע

איתא (ברכות לא) הנפטר מחבירו אל יפטר ממנו אלא מתוך דבר הלכה. יש לפרש שחבירו זה היצר הרע שהתחבר אל האדם משעת לידתו (סנהדרין צא), והעצה להיפטר ממנו היא על ידי שמתגבר בדבר הלכה, כי בכוח התורה אפשר להכניע היצר הרע מיד בתחילתו.

וכעין זה פירש בבית אברהם (פרי בהעלותך) שחבירו הוא היצר הרע המתחבר עם האדם משעת לידתו, ודבר הלכה לשון הליכה, שיהיה מוסיף והולך להתעלות ממדרגה למדרגה בכבישת היצר, ועל ידי כל התגברות על פיתוי היצר הרע יוכה להוסיף ולהתעלות בעבודת השם, ועל שם כן נקרא האדם מהלך (ראה שלי"ה מס' תענית תורה אור).

היצה"ר מקטין חומרת העבירות בעיני האדם

וזהו הפירוש בלשון הפסוק (בראשית ו ה) 'וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום', והרי 'אך' ו'רק' הם לשונות מיעוט, כי זו דרכו של היצר הרע להטעות את האדם שהעבירות המזדמנות לו הן קטנות ומועטות, וכך מכשיל את האדם בחטא ומן הקל יגרור אותו אל החמור, וזהו 'רק רע' שמפתה את האדם בדרך זו של מיעוט חומרת העבירות שבידיו. וכבר ידועים דברי חז"ל (סוכה נב) שהיצר הרע דומה בתחילה לחוט של בוכיא ולבסוף דומה כעבותות העגלה.

וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ (ד ז).

ידוע הדבר ומפורסם הענין, שהיצר הרע המסית ומדיח אינו בא אל האדם תיכף להכשילו בעבירה גדולה וחמורה, כי הוא יודע שלא יטה לו האדם אוזן, אלא עבירה גוררת עבירה (אבות פ"ד מ"ב), והוא מתחיל להסיתו לעבירה קלה, ומפתה את האדם שיזלזל בדברים קטנים שאדם דש בעקיביו, עד שמכשילו בעבירות חמורות רח"ל.

כמו שאמרו חז"ל (שבת קה:) שכך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה והוא הולך ועובד.

מילתא דפליאה

קריאת שם 'אדם' מוכיחה על חכמת אדם יותר ממלאכי עליון

במדרש (ב"ר יז ד) אמרו: אמר רב אחא בשעה שבה הקדוש ברוך הוא לבראת את האדם, נמלך במלאכי השרת, אמר להן 'נעשה אדם', אמרו לו, אדם זה מה טיבו, אמר להן חכמתו מרובה משלכם. הביא לפניו את הבהמה, ואת החיה, ואת העוף, אמר להם, זה מה שמו ולא היו יודעין. העבירן לפני אדם, אמר לו, זה מה שמו, אמר זה שור, זה חמור, זה סוס, וזה גמל. ואתה מה שמך, אמר לו, אני נאה להקרא אדם שנבראתי מן האדמה. ואני מה שמי, אמר לו לך נאה להקראות אדני שאתה אדון לכל בריותיך. יש להבין מה חכמה הייתה בו באדם הראשון שקרא את שמו 'אדם' ושעל כך אמר הקב"ה למלאכים 'חכמתו מרובה משלכם'.

'אדם' רמז לצירוף הרוחניות והגשמיות

אכן חכמה גדולה יש כאן, כי האדם כלול מגשמיות ורוחניות, ועל כך מעיד עליו שמו 'אדם' שהוא צירוף א' דם, אל"ף רמז לרוחניות האדם ששורשה אות אל"ף, ודם רמז לחלק הגשמי שבאדם, וכשהנשמה מאירה בגוף החומרי נקרא שמו אדם בשלמותו. ויש להוסיף ולבאר ש'דם' הוא בגימטריה 'אב אם' שמהם מגיע גשמיות האדם [כמו שאמרו בגמרא (קידושין ל:) ששלשה שותפין באדם הקב"ה ואביו ואמו], וזו השותפות הראויה שיהיה החלק הגשמי מתבטל אל החלק הרוחני שבאדם. אבל אם הדם שהוא חיות האדם מסית את האדם לחטוא ולעבור על מצוות התורה, הרי זה ביטול השותפות של הגוף הגשמי עם הקב"ה, ומפרידים את האל"ף מן ה'דם'.

ברזא דאח"ד

רמזים נפלאים על סדר הפרשה

כח הברכה בבני חיי מזוני נמצא בתורה

התפילין והתפילה ביום היא מתגדלת ונעשית פרוץ שלם ומתקן, והדבר תלוי בבני ישראל שהם בניה ועיקר נשמותיהם ממנה, ולכן צריכים להיות זריזים וזהירים בתקונה.

העלאת השכינה ותיקונה מבין הקליפות

זהו הרמז 'בראשית' היא 'שכינת עזנו', בשבילה 'ברא אלהים את השמים ואת הארץ', ובכל פעם 'והארץ' שהיא השכינה 'היתה תהו ובהו', כי בכל לילה היא נדחית ממקומה בעולם האצילות לעולם הבריאה, ועוד היא יורדת לעולמות יצירה ועשיה אשר שם ריבוי שליטת הקליפות [וזהו 'חושך על פני תהום', 'על פני תהום' עם האותיות בגימטריא 'יצירה עשיה', מקום שליטת הקליפות. וכמו שכתב האריז"ל בעץ חיים (שער מג הקדמה להדרוש): שבבריאה הקליפה מועטת מן הקדושה ונפרדת ואינה נדבקת, וביצירה הקליפה והקדושה בשיקול אחד ואינן מתערבים, ובעשיה הקליפה מרובה על הקדושה ומעורבים טוב ורע], ושם הוא 'תהו ובהו וחשך', אמנם אחר ירידתה לבין הקליפות היא זוכה להתברר ולהתעלות, על ידי 'רוח אלהים מרחפת על פני המים', עד שהיא מקבלת חמשה מיני אורות הנזכרים בפסוק, והיא מגיעה לשלמות בנינה.

עיקר בריאת האדם לדעת סודות התורה וזהו קיום העולם

עוד נרמז כאן לעורר האדם להעמיק בסודות התורה וברזיה, וזהו **בראשית** ראשי תיבות שורש בריאת אדם יחזיק רזי תורה, וזו עיקר התכלית בבריאת שמים וארץ, כי עבודת האדם לדעת סודות התורה ולהכיר בוראו ומלכותו, ולעמוד לשרתו ולברך בשמו כל דבר ודבר על מתכונתו, ומי שלא השתדל לדעת אלהותו יתברך טוב לו שלא נברא, וזהו קיום כל העולמות והעמדתם כמו שנרמז בכתוב (ירמיה לג כה) 'כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת', 'ברית' בגימטריא 'סוד ה' במילוי אותיות [סמך וא"ו דל"ת - יו"ד ה"א וא"ו ה"א, עולה בגימטריא 'ברית'], תכלית בריאת 'חוקות שמים וארץ' לעסוק בסוד ה' ולשמור בריתו, ונרמז עסק סודות התורה בתיבת 'בראשית' כי זו סיבת בריאת שמים וארץ.

מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר

וזהו הרמז 'בראשית' ראשי תיבות בראשונה ראה אלהים שיקבלו ישראל תורתו, שכל ענין בריאת שמים וארץ בשביל ישראל שיקיימו את התורה, כדאיתא במדרש (ב"ר א ד) מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר, וטעם כל הבריאה כדי שיקיימו ישראל את התורה ויכירו על ידה את בורא העולם, וידעו כי הקדוש ברוך הוא, היה הוה ויהיה, אין עוד מלבדו, ויתחזקו ליראה ולאהבה אותו ולעבדו בלבב שלם.

בראשית רמז לקבלת מלכות שמים

והנה עיקר עבודת בני ישראל שבשבילה נברא העולם, שיקבלו עליהם מלכותו יתברך בכל עת, וזהו הרמז שכתב **הרה"ק האביר יעקב ע"ה במחשבו הלבן**, 'בראשית ברא' עם ב' כוללים בגימטריא 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד' [וכן כתב בפני דוד להחיד"א (בראשית ד"ה בראשית) בשם זקן אחד דחיל חטאין, ושיבח את הדברים כי בתחילת התורה נרמז יחודו יתברך, וכל כוונות סוד הייחוד רמוזות בתיבות אלו, כמו שכתב בזוהר וכתבי האר"י זצ"ל שהכל רמזו בתחילת התורה. ועוד ציין שם לספר צבי קודש (סוף דף ב) שכתב גימטריא זו, ולפיכך פתח רבינו הקדוש תחילת המשניות במצות קריאת שמע], כי עיקר הבריאה היא כדי שידעו ויכירו בני ישראל שהש"י הוא אלהינו יחיד ומיוחד, וחייבים אנו לאהבה וליראה אותו ולייחדו ביחוד שלם.

תיקון השכינה בכל יום ע"י מעשינו

כמו שנרמז בראשית התורה עיקרי יסודותיה ותכלית בריאת העולם, כך גם נרמז כאן העבודה המוטלת עלינו לתקן במעשינו את השכינה הקדושה ולהשיבה על מכונה, אחרי שהיא יורדת ומתמעטת בכל לילה בבחינת הגלות השכינה, ובני ישראל בעבודתם מתקנים אותה בכל בוקר, וזהו הרמז 'בראשית' בגימטריא 'שכינת עזנו', כי עיקר כל עבודת התורה והמצות הוא לתיקון בנין השכינה [ענין בנין השכינה בכל יום מחדש נתבאר בשער הכוונות (דרושי התפילין אות ה) שבחצות הלילה המלכות מתמעטת ויורדת לעולם הבריאה, ובאור הבוקר היא עולה לאצילות, ובכח עסק התורה בלילה והנחת

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ (א א). כל הברכות כולם מצויות בתורה, וכבר בתחילת התורה נרמז לנו שברכת בני חיי ומזוני גנוזה בתורה, וזהו הרמז 'בראשית ברא', כי 'ברא' רמז לחיי לשון 'בריא', וכן 'ברא' רמז לבנים בלשון ארמית, וגם ענין המזונות נרמז כאן כי 'בר' הוא תבואה כמו 'לשבור בר' (בראשית מב א). וכן 'ברא' [עם הכולל] עולה בגימטריא 'בני חיי מזוני'. ובנוסף אפשר למצוא רמז בראשי תיבות 'ברא' בני ר'פואה א'וכל.

בראשית ברא רמז למלכותו בעולם

וכמו שנרמז בתיבת **בראשית** השפעות המועדים והברכות, כן נרמז בה גם יסודות התורה וקיום העולם, וכמו שכתב **מו"ר זקני ע"ה** בספרו הקדוש **מחשבו הלבן** (בראשית ד"ה בראשית) 'בראשית ברא' בגימטריא 'כתר מלכות', וכן 'בראשית' עם מילוי האותיות האמצעיות בגימטריא 'מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא', כי עיקר תכלית בריאת העולם לפרסם כבוד מלכותו בתחתונים, ועל מי יקרא ה' יתברך מלך חנון ורחום ושופט אם לא על נבראיו, וכמו שמבואר בדברי רבינו האר"י ז"ל.

תכלית הבריאה שתתגלה מלכותו בעולם

זהו גם הרמז בנוסח הברכות 'מלך העולם', כלומר במה ניכרת מלכותו, במה שברא את העולם, ולכן נרמז בתחילת תורתנו הקדושה ענין מלכותו בעולם, לומר שעיקר הבריאה הוא כדי שייקרא הקדוש ברוך הוא מלך על בראיו, ובשביל זה ברא 'את השמים ואת הארץ'. ולפיכך לא נזכר בתחילת הבריאה כי אם שם אלהים, כי לשם כך נברא העולם כדי שיקבלו הברואים אלהותו שיהיה דיין ומושל עליהם.

תכלית התורה להכיר את הבורא

זו תכלית כל התורה שתתפרסם מלכותו בעולם, ו'התורה' בגימטריא 'ה' מלך ה' מלך ה' 'מלך לעולם ועד' עם הכולל, כי עיקר בריאת העולם כדי שיקבלו ישראל את התורה, ויכירו מתוכה שה' יתברך היה הוה ויהיה, בבחינת מֶלֶךְ מֶלֶךְ וימלוך, אין עוד מלבדו, ויתחזקו ליראה ולאהבה אותו ולעבדו בלבב שלם.

מילין וקירין

פרקי הדרכה ועבודה ה'

חשיבות הגדרות והסייגים לקיום התורה

עיקר השמירה למוח האדם מהרהורי עבירה

ועיקר השמירה היא לשמור את מחשבותיו שיהיו בקדושה, וכן אמר הרה"ק ר' שלמה לייב מלענטשנא ע"ה (תולדות אדם וישלח ד"ה ויירא הא') כי 'מעקה' ראשי תיבות ה'רהורי ע'בירה ק'שין מ'עבירה, שזה הוא המעקה הטוב ביותר לשמור מחשבותיו שלא ישוטטו בכל, ועל זה מצוינו התורה הקדושה 'ועשית מעקה לגגך' דהיינו הראש. וכפשוטו נראה לבאר הענין על פי המקובל **מהבעל שם טוב הקדוש ע"ה** (עמוד התפילה פר' נח אות נו) שבמקום שמחשבתו של אדם, שם הוא נמצא, משכך כשלא רוצים להגיע לידי עבירה חלילה מוכרחים לשמור על המחשבה שכן כבר במחשבה נמצא הוא במקום חטא ועלול להיכשל. ובזה גם יובן הנאמר בשם האר"י הקדוש ע"ה שגם בכל שוגג יש מזיד שקדם לו, כי לפי האמור אם הקדים המחשבה הרי שהביא עצמו לידי חטא וקרוב למזיד הוא.

שליטה על המחשבות כמו ששולט בעל הבית על דלת ביתו

במהות המעקה יש לרמוז במעשה הנודע, חסיד גדול בא אל רבו בתחינה ובקשה שיתן לו עצה להתגבר על מחשבותיו שכן כמעט ואין אפשרות על פי טבע לשלוט במחשבותיו. אמר לו הרבי לך נא אל הרב הקדוש מזיטומיר בעל אור המאיר, הוא ודאי ישיאך עצה הוגנת. הלך החסיד כמצות רבו והקיש על דלתו של האור המאיר אך למענה לא זכה, התחיל לזעוק מרה כי עומד הוא ברחוב הקפוא וכמעט מסוכן הוא להתעלף, אך גם לשמע דבריו נמנע הרבי לפתוח לו את דלתו. כך שהה שם כל הלילה בתחנונים שיתנו לו להיכנס אך לא נענה. חזר החסיד לרבו ואמר לו שלא זו בלבד שלא השיאו עצה הוגנת, עוד זנח אותו מחוץ לביתו בכפור הנורא. ענה לו הרבי, עצה הוגנת השיאך האור המאיר, בכך שהראה לך שבעל הבית הוא המחליט למי לתת להיכנס ולמי לא, ובזה השכילך בינה כי ניתן גם ניתן לא לתת למחשבות להיכנס למוחך כי מי שהוא בעל הבית הוא זה שיכול להחליט מי יכנס ואין מהרהר אחר דבריו. וזהו המעקה בפני המחשבות כי הדלת פתוחה רק למי שבעל הבית חפץ ואלו שלא חפץ בהם יתקלו במעקה החוסם כניסתם.

הגדר הרי הוא מחוסר שמירה כעיר פרוצה לפני הגנב, ובכך נוח הוא להכשילו בעיקר העבירה מבלי שיהיה בכוחו להתנגד עוד.

גדר גדול לקיים 'קדש עצמך במותר לך'

יותר מזה כתב הרב מקו"ז גלוב ע"ה בספרו **ארץ צבי** (בראשית ד"ה והנחש) כי כך היא דרכו של היצר הרע שלא להסית את האדם בתחילה לעבירה חמורה, כי בודאי יסרב האדם לשמוע לו ולהמרות פי ה' בעבירה חמורה, וכל שכן בצדיקי עולם כמו אדם הראשון וחוה יצורי כפיו של הקב"ה, שהיה יודע בהם שאי אפשר להסית אותם מיד לעבירה כי לא יאבו לו ולא ישמעו אליו, אלא התחכם עליהם להכשילם בעניין 'קדש עצמך במותר לך', שלא לנהוג איסור בדברים המותרים להם, ואחר שישמעו לו למלאות תאוותם מן ההיתר בכך יסיתם גם אל האיסור.

וזה היה תחילת דבריו עם חוה לבדוק אם אכן זהירה היא לפרוש מן ההיתר כגדר וסייג מן האיסור, וכאשר השיבה ואמרה לו 'מפרי עץ הגן נאכל' הבין כי ממלאת היא תאוותה בפירות הגן המותרים לה בלי שום גבול וסייג, ובראותו כי כן ממילא ידע כי עתה תיפול ברשתו באיסור, כי מי שפורץ גדר זה של 'קדש עצמך במותר לך' קל מאד להחטיאו גם בעבירה גמורה, ובכך היתה תחילת דרכו להסיתה לאכול גם מעץ הדעת טוב ורע.

להישמר מן הנדמה לו כהיתר כי היא מקור האיסור

וזהו עניין קדש עצמך במותר לך וכמו שפירשו 'במותר לך' שהינך חושב שזה מותר, כדוגמת מחשבות לא טהורות שהאדם מתיר לעצמו בטענה שאינו עושה עבירה בפועל, אך האמת שמן היתר זה יבוא חלילה לידי מזיד בעבירה. ועל דבר זה כתבה תורה (דברים כב ח) 'ועשית מעקה לגגך', ודרשו **רבותינו ע"ה** הכוונה שכדי שחלילה 'לא תשים דמים בביתך' יש לעשות גדרים וסייגים ולהישמר מכל דבר המביא לידי חטא, ובשום אופן לא להורות היתר ולבטל שום גדר וסייג כדי שלא יבוא על ידם לגעת באיסור.

ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו ב'.

מעיקרי עבודת ה' היא הפרישה משערי ההיתר העלולים להביאו חלילה וחס לידי איסור. דבר זה נלמד מדברי המשנה באבות 'ועשו סייג לתורה', וכמו שלמד מזה בעל **החובות הלבבות** (שער התשובה פ"ה) ואמר: עניין עזיבת המותר המביא לידי אסור, כדברים המסופקים אם מותרים הם או אסורים, כמו שנאמר על קצת החסידים שהיו פורשים משבעים שערים משערי המותר, מיראתם שער אחד משערי האסור, וכמו הסייגים שצוו עליהם רבותינו ז"ל ואמרו 'ועשו סייג לתורה'.

תחילת פיתוי היצר לפרוץ גדרים וסייגים לתורה

וזו היתה עצתו של הנחש לפתות את חוה לעבור על הגדר שהציבה לעצמה שלא לגעת בעץ הדעת, כי עיקר המצוה לא היתה אלא 'ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו' (בראשית ב יז), והיא הוסיפה לגדור עצמה גם מנגיעה כמו שאמרה 'לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו' (שם ג א), והתחכם הנחש להכשיל אותה בנגיעה בעץ הדעת, ואחר שגרם לה לעבור על מה שגדרה עצמה כבר היה בקלות להכשיל אותה גם באיסור עצמו, ואמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה (רש"י שם פסוק ד).

על דרך זה הובא דבר נאה **במתוך מדבש לרבי יצחק פרחי ע"ה** (פ"א) לפרש את דברי חז"ל (ויק"ר כ ב) אמרו לו לנחש מפני מה אתה מצוי בין הגדרות אמר להם מפני שפרצתי גדרו של עולם. והוא תמוה, כי מאי איכפת לן אם הוא מצוי בין הגדרות או במקום אחר, ומה לנו לדעת היכן הוא מצוי. ועוד צריך להבין התשובה שהשיב 'אני פרצתי גדרו של עולם', איך נתיישב בזה הקושיא מדוע הוא מצוי בין הגדרות. אך הוא הדבר אשר דיברנו, כי זו היא דרכו של נחש להיות מצוי להסית האדם בין הגדרות והסייגים שהוא גודר עצמו מן החטא, וכששואלים אותו מדוע מצוי אתה לפתוח בהסתה על עניין הגדרים ואינך מסית מיד לעבור העבירה עצמה, משיב הנחש תשובה ניצחת ואומר 'מפני שפרצתי גדרו של עולם', כי כבר מראשית הבריאה נוכחתי לראות שכן היא הדרך להכשיל האדם, לגרום לו לפרוץ את מה שגדר וקיבל על עצמו, וכיון שנפרצה

יצא לאור ע"י מכון אור לישראל
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או להפיץ ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישראל

ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק ראשון: תחייתה של יהדות מרוקו ישועה מפתיעה

היתה זו שעתה הקשה של יהדות מרוקו. אחרי תהפוכות דור שנמשכו מאות בשנים בהן ידעה קהילת מרוקו מעלות ומורדות בצורה קיצונית, הגיעה כעת שעת ההכרעה. לכאן או לכאן. העתיד נראה היה חסר תקווה.

אמנם כן, נתקיים בה במרוקו היהודית מקרא שכתוב "כי לא יטוש ה' את עמו". ובשלהי שנת רנ"ב ובתחילת השנה שלאחריה, עת דומה היה כי הקיץ הקץ על גולה זו, היהלום שבכתר ארצות המערב, הגיעה הישועה ממקום לא צפוי. ישועה שהביאה בכנפיה גם ריבוי אוכלוסין שהשלים את החסר שנוצר מהדלדול וההתרוקנות, תוצאת האסונות שהיו מנת חלקה של יהדות מרוקו בשנים ההם, וגם עושר רוחני רב ששב והעלה את גולת צפון אפריקה על במתי תורה ויראה, זקף את קומתה ורומם את קרנה. בדיוק כפי הנאמר בפסוק "ובא השמש וזרח השמש" אירע לה למרוקו. בשעה שכמעט ולא שקעה שמשו של קהילתה המקורית - זרחה שמשו של הקהילה המתחדשת.

אפס, לא בנסיבות מרנינות הגיעה הישועה ולא בדרך סוגה בשושנים, כי אם על ידי יסורים וחלאים רעים, כתוצאה מגירושיהם הנוראיים של יהודי ספרד ופורטוגל. שכן לא נתמלאה מרוקו אלא מחורבן של שכנותיה, קהילות ישראל בארצות הנוצריות האלו שברוב כסילות ורשעות גירשו את היהודים מקרבם.

הבה ונפליג שנים רבות אחורנית, אל ימי הבראשית של קהילת מרוקו, כדי להבין את תהפוכות גורלה.

ארץ המערב

לחופי האוקיינוס האטלנטי הלוחך את חופי מערבה, והים התיכון לגובל את צפונה עם מיצר גיברלטר המחבר בינו ובין האוקיינוס, שוכנת הארץ שבפניה הצפון מערבית של יבשת אפריקה. הארץ השוכנת בקצה המערב של גוש שלשת היבשות של חצי הכדור העליון.

הארץ בה נמצאת אחת הקהילות היהודיות העתיקות בעולם. מרוקו.

היא המכונה בפי בני ערב "ארץ המערב", כינוי בו השתמשו גם היהודים לדורותיהם. גדוליה היו מכונים לעיתים "חכמי מערב" או "נר המערב".

מערב המדינה, במישור החוף של האוקיינוס, הוא האיזור הפורה של מרוקו ובו משתרעים שטחים עצומים של חקלאות ומרעה. לאורך החוף וגם בסמוך לו, נמצאות רוב עריה החשובות של מרוקו. במישורים המערביים ההם גם מתגוררת רוב אוכלוסיית ארץ המערב.

תושביה הראשונים והמקוריים של מרוקו היו בני שבטים פראיים, ה"ברברים" הידועים ששמן הפך לכינוי נרדף לאנשי פרא. שמה של הארץ היה "ברבריא" שהיתה חלק מהארץ שהיתה ידועה בשם "מוריטניא". הכיבוש הרומאי של מרוקו בתקופת חורבן בית המקדש השני, לא כלל את האזורים ההרריים והמדבריים של מרוקו, בהם המשיכו הברברים והיהודים לנהל חיים עצמאיים. בשנת ד'ק"ץ כבשו הוונדלים את מרוקו, אך עד מהרה התערו בקרב האוכלוסייה המקומית, ובערך בשנת ד'רצ"ד כבש הקיסר יוסטיניאנוס קיסר האימפריה הביזנטית שהיתה אז בתור הזהב שלה, את כל המרחב.

עם הכיבוש הערבי הגיעו גרודי האיסלם אל מרוקו וכבשוה. שבטי הברברים, ילידיה המקוריים של הארץ, נדחקו אל אזורי ההרים, ורובם אולצו להתאסלם. ארץ המערב היתה נתונה לשלטונו של הח'ליף היושב בבגדד. רק בשנת ד'תקמ"א כבש האימאם אידריס הראשון את מרוקו, הפך אותה לממלכה עצמאית והקים בה את בירתו, פאס, על גדת נהר הפאס.

פניני אור החיים

לעבדה ולשמרה.

האור החיים הקדוש פותח את עינינו: גן עדן צריך עבודה? איזו עבודה? שמירה הוא צריך? ממי, מגנבים? זה הרי הכלים לחשוב כך. מהי, אם כן, העבודה והשמירה של גן עדן. מבאר האור החיים הקדוש כך:

מציאות העולם שאנו חיים בו, הוא דוגמה לרוחניות. אדם יש לו שדה, הוא משגיח עליה, מטפל בה, מחכה שירדו גשמים, שומר שלא תיפסד ועושה כל מה שצריך כדי שתוציא מזון לאדם.

גם גן עדן צריכה עבודה ושמירה, כמוכן לפי רוחניותה. הכיצד?

הגשם המרווה אותה הוא - התורה הקדושה. "יערוף כמטר לקחי".

הזרעים הם - מצוות עשה שאדם מקיים.

העבודה - היא - התעסקות נמרצת בתורה, להתבונן בה היטב ולעמול בה.

השמירה היא - להיזהר שלא לעבור על מצוות לא-תעשה, שהעבירות הם המזיקים והמפסידים.

זה הכוונה "לעובדה ולשמרה".

אמנם בתחילה כשאדם הראשון היה בגן עדן, הוא ראה את הדברים במוחש, איך מעשיו משפיעים, ולאחר שגורש משם נשללה ממנו ראיית הדברים בפועל, אבל המעשים הם אותו דבר, משפיעים ופועלים את פעולתם.

ומסיים האור החיים הקדוש במשאלה קדושה: אשרי המחכה ויגיע בעולם הזה לאכול מפרי דרכו שהוא מזון הנשמה בגן עדן.

פקח עיניך מבעוד מועד

חז"ל אומרים (במסכת סוטה, דף ג) 'אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נסתתמו עיני שכלו'.

בשעת העבירה האדם הוא עיוור, עיניו לא רואות, הוא מסתנוור מהעבירה, היצר מבלבל אותו, הוא מאבד את שיקול הדעת הנכון, ונופל ברשת היצר.

אחרי העבירה, הוא חושב לעצמו, רגע, מה עשיתי, בשביל מה נגררתי לדבר הזה, חבל שכך היה.

מבאר זאת האור החיים הקדוש כרמז בפסוק:

לעלות ממדרגה למדרגה

'וירא אלוקים את כל אשר עשה, והנה טוב מאוד'.

במילים הללו, הכתובות בסוף מעשה בראשית, מרומזת תכלית הבריאה, כך מבאר לנו האור החיים הקדוש.

ידוע שעיני הבריאה הוא האדם, ובשבילו ועבורו ברא ה' את כל הבריאה. ומדוע? מה התכלית בבריאה?

התשובה היא **"והנה טוב מאוד"**.

נשמת האדם היא מבחינת הטוב, והאדם נברא כדי שיוסיף לעלות במעלות הטוב יותר ממה שהוא.

נשמתו היא **"טוב"**. כעת מוטל עליו להיות **"טוב מאוד"**.

לעלות ממדרגה למדרגה.

שבת מחדשת את הבריאה

'ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו - כי בו שבת מכל מלאכתו'.

בפסוקים הקודמים כתוב שהקב"ה ברא את העולם בששה ימים, ושהוא שָׁבַת ביום השביעי, וברך את יום השביעי וקידש אותו.

ומה בא ללמד אותנו תוספת המילים **"כי בו שבת מכל מלאכתו"**.

אומר האור החיים הקדוש חידוש עצום ונפלא.

בעשרת הדברות כתוב **"כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ"**. אומר האור החיים הקדוש כך: **העולם נברא לששה ימים**. הכח שה' נתן בבריאה הוא לששה ימים, זה תאריך התפוגה של העולם.

הוסיף ה' וברא יום מיוחד הנקרא יום השבת, וביום הזה הקב"ה משפיע חיות מחדשת לעולם שיעמוד לששה ימים נוספים. אילולי השבת היה העולם נחרב אחרי ששה ימים, והיה הקב"ה צריך להכין את העולם פעם נוספת.

"כי בו" באמצעות יום זה, יום השבת, **"שבת מכל מלאכתו"** ואינו צריך לברוא את העולם שוב, כי באמצעותו משפיע ה' נפש חדשה לעולם, שיחזור ויתקיים לששה ימים נוספים.

מהיכן לוקחת הבריאה חיות והתחדשות - מהשבת!

איך מטפחים ומתחזקים את גן-עדן

'ויקח ה' את האדם ויניחנו בגן עדן,'

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

שתי שבתות מיד נגאלים

גאולה פרטית

בגמרא במסכת שבת (ק"ח:) מובא: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן - מיד נגאלים.

וביאר בזה הרב הקדוש רבי יצחק מאיר מגור זיע"א בעל ה'חידושי הרי"ם' (ליקוטי הרי"ם) ח"ב ע"מ קז), שלכאורה קשה, מדוע אם כן עדיין לא זכינו להיגאל, הרי במשך הדורות שמרו ושומרים ישראל הרבה יותר משתי שבתות? אלא נראה שההדגשה בדברי חז"ל 'כהלכתן' היא זו שמעכבת, כי הכוונה לדרגה של שלימות שלא קל לעמוד בה. וכיון שעדיין לא נגאלנו, הרי שיש חיסרון ב'כהלכתה' של שמירת השבתות אצל בני ישראל.

אמנם, החידושי הרי"ם מסיים בנימה מעודדת: **אבל על כל פנים מי ששומר שבת, יש לו בוודאי גאולה פרטית!** גם אם בכדי לזכות לגאולה השלימה צריך שמירה כהלכתה, ולזה עדיין לא זכינו, עם כל זאת כדי שיהודי יזכה לגאולה פרטית, די בכך שישמור את השבת בדרגה שלו.

הגאולה מבית האסורים

אין ספק שהשהות בבית האסורים היא איומה ונוראה לאלו שמצויים בו בלי יכולת לצאת ממנו. ככל שעונשו של האסיר נקצב לזמן ארוך יותר, כך סבלו קשה ומר יותר. החומות הסובבות את בית האסורים, דלתות הברזל האימתניות עם שרשראות הפלדה והמנעולים הכבדים, הסוהרים אטומי המבע, האוכל הבסיסי והפשט, וכל התנאים הגורעים שבת האסורים מציע ליושביו, הוא כסגולה בדוקה ומנוסה לדיכאון לב עמוק, וכשהאסיר יודע כי עוד נכונ לו שנים ארוכות לשבת, הרי שהדיכאון נעשה עמוק יותר ויותר.

ישנם כאלה שדווקא הישיבה בבית האסורים הטיבה עימם. האפשרויות יש לכל אדם מהשורה לעשות ככל העולה על ליבו, אינם נתונים בידם. גם אם הם ירצו להמשיך באותם מעשים שעליהם הם נידונו לשנות מאסר, אין להם את האפשרות לכך, ופעמים שדווקא ההתנתקות מכל העולם החופשי והסוער שבחוץ היא זו שמביאה אותם להיגמל ממעשיהם הרעים.

הטובים יותר מבין האסירים, רגשות לבבם מתגברים עליהם והם פונים לעשות חשבון הנפש ולחשב חשבונם של עולם: הפסד כנגד שכר. האמנם שווה הייתה אותה הנאה רגעית וחולפת מול העונש החמור שקבלו, העונש שעצר את ההתקדמות בחייהם. דווקא שברון הלב של היושבים בעמק הבכא, מאחורי סורג ובריה, הוא זה שמביא אותם להתבונן ולחשוב על מעשיהם בעבר מול רצונם לעתיד. כתוצאה מכך יש רבים המתקרבים לתורה ולמצוות בעודם מצויים בבית האסורים. גם כאלו שהיו רחוקים מרוחניות כרחוק מזרח ממערב, ליבם נפתח והם חוזרים בתשובה שלימה לאבינו שבשמים.

מעשה שהיה באחת ממדינות העולם כך היה: קבוצה של יהודים נתפסה על ידי השלטונות המקומיים בעוונות שונים ומשונים, זה בכה וזה בכה, ונגזר עליהם שנות מאסר ממושכים. לפני כניסתם לבית האסורים לא הכירו אלו את אלו, אך במקום מושבם החדש נוצרו ביניהם קשרי ידידות וחברות. אמנם לא היו הללו שומרי תורה ומצוות, אך עצם היותם יהודים הביאה את האחוזה ביניהם והם הפכו להיות חטיבה אחת, קבוצה שחבריה דאגו אלו לאלו. יהודים רחמנים בני רחמנים ידעו תמיד לגמול חסדים טובים לנדכאים ואומללים. למזלם הטוב של קבוצת האסירים הללו, במדינה בה נאסרו היה ארגון יהודי מיוחד שנועד לעזור ולהביא לרווחת האסירים. ארגון זה פעל בשני מישורים מקבילים: בגשמיות וברוחניות. מצד אחד היה הארגון מביא עבור האסירים חבילות מזון וממתקים, ומצד שני היה מתזמן ומביא זאת סמוך לשבתות ולמועדים, כדי שיהיה זה עבורם לעונג שבת ולכבוד יום טוב.

בד בבד היה הארגון שולח לעתים מזומנות רב מרצה, שהוצק חן בשפתותיו ופיו הפיק מרגליות, ליחזק ולשמן את קבוצת היהודים. רב זה עשה את מלאכת הקודש בנאמנות רבה, ותמיד היה מחזק את האסירים בדברי אמונה ובטחון. היה מרעיף עליהם טללי עידוד וחיוך, בהזכירו להם כי הם יהודים, העם הנבחר, בני אברהם יצחק ויעקב, ובכל מצב בו הם מצויים עליהם לדעת כי אביהם שבשמים אוהבם ומצפה שישבו אליו.

במסירות נפשו היה הרב מקפיד להביא להם מערב החג גם את צרכי המצוות: שופר לראש השנה, ארבעת מינים לחג הסוכות, נרות ומנורה לימי החנוכה, וכמובן מצות לחג הפסח. אלא שבעוד שבכל חגי ומועדי השנה לא היה הרב נמצא איתם בגופו, שכן היה עליו להיות בביתו עם משפחתו, הרי שביום הכיפורים היה לרב רשיון מיוחד לשהות במשך כל היום בתוככי הכלא עצמו, ובתוך עמו היה יושב.

הרב היה אוכל עימם את הסעודה המפסקת ולאחר מכן היו כולם מתעטפים בטליתות שהביא להם ופונים לסדר תפילת כל נדרי הפותחת את סדר תפילות היום. יום הכיפורים עבר עליהם בהתרוממות רוח ונפש, והשיא הגיע לפני תפילת נעילה. בשעות האחרונות של היום הגדול בו התפללו ושרו בצוותא כשהם כולם מצויים בצום, פתח הרב בדברי כיבושים, דברים המתאימים להבנת והשגת השומעים, בעניין המחילה והסליחה שהקב"ה מעניק לבניו ביום קדוש זה.

כשסיים הרב את דבריו הוא הוסיף ואמר להם, שמאחר ובוודאי כולם רוצים שהרגעים הללו ימשכו וישפיעו על כל ימות השנה, לכן כדאי לכל אחד מהם לקבל על עצמו קבלה טובה שעליה יקפיד לשמור ברצינות מכאן ולהבא. אין צורך, הדגיש הרב, להכריז בפני כולם את הקבלה ואת מהותה, אלא שברגעים אלו, כשהחמה בראשי ההרים ואנו מתכוננים להתחיל עוד מעט בתפילה החותמת את היום הקדוש, כל אחד יעשה חשבון נפש עם עצמו

ויידע להתאים לעצמו את הקבלה הטובה ביותר עבורו, בהדגשה, שעדיפה קבלה קטנה אך מקומת מאשר קבלה גדולה שאי אפשר לעמוד בה לאורך זמן.

הרב סיים את דבריו, המתין מספר דקות בהם הוא ראה שכל השומעים יושבים ברצינות רבה ושקועים במחשבות ובהרהורים על קבלה הטובה שברצונם להתחייב עליה, ולאחר מכן פתח בתפילת נעילה שנאמרה בבכיות רבות ובהתרגשות רבה. לאחר תפילת ערבית הוציא הרב מצקלוננו עוגות ובקבוקי שתיה, הבדיל על הכוס והאנשים 'שברו' את הצום, באמונה תמימה כי רצה האלוקים את מעשיהם.

לאחר סיום היום הקדוש וצאת הצום, כאשר שוחח הרב באופן אישי עם אחד האסירים, פתח הלה מיוזמתו ואמר: יידע הרב כי אנכי קיבלתי על עצמי לפני תפילת נעילה לשמור שבת כהלכתה! הרב ששמח מאוד כי דבריו עשו פרי, הרשה לעצמו בזהירות לשאול את האסיר שעד אותו יום לא שמר שבת, האם הוא לא חושב שזו קבלה גדולה מדי עבורו. ותוך כדי דיבורו, המשיך הרב והסביר לו: הלא ראוי שתדע כי מצות שמירת שבת היא אינה מצוה קלה. אין היא מסתכמת באכילת שלש סעודות בשבת ושירת 'לכה דודי'. שמירת שבת פירושה שביתה מוחלטת מכל המלאכות האסורות בשבת, וזו מצוה שהיא כהררים התלויים בשערה, הלכות רבות ופרטי דינים יש בה, ועליך לדעת זאת כדי שהחלטתך וקבלתך אכן יהיו אמיתיים.

האסיר לא התבלבל לשמע דברי הרב והשיב לו בשפה ברורה: ידעתי גם ידעתי שאין זה דבר קל לשמור שבת. בפרט לאדם כמוני שלא קרא ולא שנה ולא הורגל בה מנעוריו. על אחת כמה וכמה כשאני מצוי בתוככי בית האסורים, והתנאים קשים מאוד. אך עם זאת אני נחוש לעמוד בקבלה זו שקבלתי על עצמי. זה זמן רב שאנכי מהרהר על תפקידה המרכזי של מצות השבת בחיי היהודי, ועכשיו שקיבלתי על עצמי זאת - אעמוד בזה על הצד היותר טוב א"ה.

כיון ששמע הרב את דבריו האמיתיים של האסיר נענה ואמר לו שגם הוא ישתדל לסייע בידו לקיים את קבלתו ככל האפשר ויקבע עימו שיעור קבוע בו ילמדו את עיקרי הלכות שבת, לדעת את המעשה אשר יעשה ואת אשר לא יעשה. מלבד זאת הציע לו הרב כי יביא לו ספרי קודש כתובים בשפה ברורה המסדרים את הלכות שבת על הצד היותר טוב.

האסיר לקח את החלטתו ברצינות רבה, הוא שקד על ספרי ההלכה וחזר עליהם שוב ושוב עד שההלכות היו ברורות ומסודרות לו בבירור. כל שאלה בה הסתפק הוא הפנה לרב, כשבד בבד הוא הכין לעצמו את התשתית בה יוכל לשמור שבת כהלכתה. וכמאמר חז"ל הבא ליטהר מסייעין אותו, הוא גם קיבל אישור מיוחד מהנהלת הכלא להכניס אל התא פלטה חשמלית קטנה, כדי שבשבת יוכל לאכול אוכל חם.

חלפו מספר שבועות בהם הרב לא הגיע לבקר

פניני אור החיים

המשך מעמוד א'

ותפקחנה עיני שניהם, וידעו כי עירומים הם.

לאחר העבירה, כשהלך המסית, מיד נפקחו עיניהם וידעו כי עירומים הם' שנפשו מזהר הקדושה. "וכך יקרה לכל רשע, שבגמר מעשה הרע ירגיש כי התעיב, ויכלם במעשיו, ויאורו עיני שכלו".

כל הכועס, נשמתו מסתלקת הימנו

ואל קין ואל מנחתו לא שעה, ויחר לקין מאד, ויפלו פניו. בזהר הקדוש מובא שכל הכועס - נשמתו מסתלקת הימנו.

נשמתו מסתלקת' אין הכוונה שהוא נופל ומת, אלא הכוונה על הצלם האלוני שעל פני האדם. אותו צלם אלוני מסתלק מהאדם כאשר הוא כועס.

אדם חושב מה קרה, כעסתי, אפשר לחשוב מה כבר קרה. מלמד אותנו הזהר הקדוש, זה לא כך, הכעס מסלק את הצלם האלוני.

רמז לכך מוצא האור החיים הקדוש בפרשתנו:

ויחר לקין מאד, קין כעס. מייד **ויפלו פניו** הסתלק מעל פניו הצלם האלוני.

האדם ויצר

ואליך תשוקתו - ואתה תמשל בו.

אומר האור החיים הקדוש: יש כאן רמז שהיצר הרע יש בטבעו תשוקה להחטיא את האדם.

כמו שהאדם בטבעו רוצה וחושק זהב, כך יש ליצר הרע חשק ותאוה עצומה להחטיא את האדם, הוא עושה הכל כדי להגיע לזה - **"ואליך"** אל האדם, להחטיאו, **"תשוקתו"** של היצר הרע.

ומה יהיה? האם יש עצה כנגדו? ממשיך הפסוק ואומר:

"ואתה תמשל בו", נכון שהיצר מתאמץ להחטיא, אבל אם תתעצם בכח נגדו, תנצחו.

זה מה שאומר הקב"ה לקין, **"למה חרה לך ולמה נפלו פניך"**, נכון שהיצר הרע מתעצם נגדך **"ואליך תשוקתו"**, אבל יש לך עצה נגדו, אם תרצה להתגבר **"ואתה תמשל בו"**, ואם כן מדוע נפלו פניך.

והרי זה לימוד לכל יהודי שבוודאי אם ישמור את השבת כהלכתה יזכה להגאל מכל צרה וצוקה (בפסוקיך אשיחה' להמשפיע הרמ"מ טויבנפלד. ח"ג עמ' רכה).

צירוף שתי השבתות

דקדק רבינו האור החיים הקדוש זיע"א בפסוק (בראשית ב ב): **"וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיְשַׁבֵּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה"**, מה הוא זה שנאמר 'מלאכתו אשר עשה', כשהיה די לומר 'מלאכתו' לבד, במשמעות זו שכיח את כל המלאכות ללא יוצא מהכלל, ועוד, מה הוא שנאמר 'וישבות ביום השביעי', בעוד שביום השישי כילה והפסיק מלאכתו.

וביאר רבינו, שכוונת הכתוב היא על פי מה שמובא בזהר הקדוש (פרשת קורח) שבשבת ימי בראשית היה העולם רופף ורועד, עד שבאה שבת ונתקיים העולם ונתייבס. וזאת משום שביום השבת ברא ה' את **"נפש העולם"**, שהיא הקיום והיסוד של העולם, וזהו שאומר הפסוק שביום השביעי כילה את מלאכתו, בכך שברא בו את נפש העולם, ונפש זו נתנה קיום ל'אשר עשה' בששת ימי הבריאה.

וכהמשך לזה מבאר האור החיים הקדוש גם את הפסוק שלאחריו (שם פסוק א): **"וַיַּבְרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּו שַׁבַּת מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת"**: שלכאורה מה בא ללמד אותנו תוספת המילים **"כי בו שבת מכל מלאכתו"**.

אומר האור החיים הקדוש חידוש עצום ונפלא. הרי יש להקשות, אם אכן העולם קיבל את חיותו רק מכוח השבת, כיצד אם כן הוא התקיים בששת ימי בראשית קודם שבאה השבת, ואולי כמו שהוא התקיים עד השבת כך יכול היה להמשיך להתקיים גם הלאה.

אלא מיישב רבינו ומניח כאן יסוד גדול ברזי הבריאה, שבתחילה היה אמנם כוח בעולם להתקיים, אך רק למשך ששה ימים, וכמשמעות הכתוב בעשרת הדברות (שמות כ יא) **"כי ששת ימים עשה ה' את השמים, הרי גילה כי בשעת הבריאה לא ברא ה' כח בעולם וזולת לעמוד ששת ימים"**. זה תאריך התפוגה של העולם.

הוסיף ה' וברא יום מיוחד הנקרא יום השבת, וביום הזה הקב"ה משפיע חיות מחודשת לעולם שיעמוד לששה ימים נוספים. אילולי השבת היה העולם נחרב אחרי ששה ימים, והיה הקב"ה צריך להכין את העולם פעם נוספת.

"כי בו" באמצעות יום זה, יום השבת, **"שבת מכל מלאכתו"** ואינו צריך לברוא את העולם שוב, כי באמצעותו משפיע ה' נפש חדשה לעולם, שיחזור ויתקיים לששה ימים נוספים.

כל שבת משפיעה את הכוח לקיום העולם בששת ימי המעשה שלאחריו, שאלמלא כן יחזור העולם לתוהו ובוהו. כך מדי שבוע בשבוע.

על פי זה היה הגאון הצדיק רבי **משה אריה פריינד זיע"א**, גאב"ד העדה החרדית בירושלים, מפליא לפרש (עטרת יהושע, ענייני שבת), ששמירת שתי שבתות היא זו שתביא את הגאולה, כי הנה הכוח לשמירת שבת הוא מכך שהאדם מתנהג כראוי בששת ימי המעשה שלפניו, בהכנה דרבה בתורה ותפילה ועבודת ה', וכוח זה להתנהג כראוי בששת ימי המעשה מקבל האדם מהשבת שלפניו. נמצא שרק בצירוף של שתי שבתות כהלכתם יכול האדם להגיע לידי תכלית השלימות.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

בכלל מסיבות אישיות, והנה כאשר הגיע לביקור בכלל הוא מופתע לגלות שהאסיר שומר השבת איננו. כל האסירים נמצאים ואילו מיודעינו נעלם. הרב ידע כי אין מציאות בעולם בה האסיר יוכל לצאת מהכלא, שכן תנאי המאסר הקשים שלו כללו גם איסור לצאת לחופשות, ולפיכך דומה היה לרב כי בוודאי אינו חש בטוב, ולכן התעניין עליו ושאל האם אפשר ללכת לבקרו בתאו.

אלא שלמרבה ההפתעה, האסירים ששמעו את מבוקשו נענו פה אחד ואמרו בהתרגשות: וכי הרב אינו יודע? הרי אסיר זה השתחרר בדרך פלא והפלא, ולא זו בלבד שהוא השתחרר מהכלא, אלא שהוא גם ידע 'לנבא' זאת, וכבר לפני כמה שבועות חזר ואמר שוב ושוב לאסירים האחרים: דעו לכם שאני עומד לסיים את זמן מאסרי בכלא ולהשתחרר מוקדם מהצפוי.

תחילה - סיפרו האסירים - חשבנו כי השתבשה עליו דעתו. אסיר שמצוי בכלא שמור ביותר, ולפניו עוד שנים רבות עד להשלמת עונש מאסרו, מדבר בוודאות על שחרורו העתידי. אלא שהאסיר גילה לנו את המקור ממנו הוא יודע על כך, והוא הצביע בפנינו על הספר שנתתם לו על הלכות שבת, שם נאמר בוודאות כי הוא צפוי להשתחרר.

הרב לא האמין למשמע אוזניו: בספר על הלכות שבת היה כתוב שהוא עומד להשתחרר מהכלא? הרי זהו ספר הלכתי מובהק ולא ספר הדרכה לאסירים? אבל האסירים המשיכו בהתלהבות וסיפרו: האסיר הראה לנו, שחור על גבי לבן, את הציטוט מדברי הגמרא (שבת קיח): אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן - מיד נגאלים. והוא הצהיר: אני אשמור שתי שבתות כהלכתן ותראו שמיד אגאל.

כאן הבין הרב את הטעות של אותו אסיר, שהרי הגמרא מדברת על כך שבני ישראל יגאלו מהגלות ויזכו לביאת משיח צדקנו, ואילו האסיר חשב לפי תומו כי הדברים אמורים לכל איש יהודי באשר הוא שם, בכל מקום בו הוא נמצא והוא זקוק לגאולה, הרי שעצתו היא לשמור שתי שבתות כהלכתם וכך להגאל. זו הסיבה שלפיה משוכנע היה האסיר שעצה זו תועיל לו גם על גאולתו מבת האסורים.

אלא שהרב שתק ונתן לאסירים להמשיך ולספר. האסיר אמר לנו: דעו לכם כי אין זה דבר קל לשמור שתי שבתות כהלכתם, אך אני נחוש לעשות זאת. אני לומד מכל כוחי את הלכות שבת, יודע אני בבירור מה מותר ומה אסור, וקרוב אני ביותר לכך שאוכל לשמור שתי שבתות כהלכתם, ואתם תראו שאשתחרר מכאן.

האסירים סיפרו שחלק מהם לעגו לו וטענו בפניו כי הוא מאמין בדבר שהוא חסר התכונות במציאות. אך האסיר עמד על שלו, הוא שמר שבת בקפדנות מרובה. ולמרבה הפלא הנס התרחש. עדויות שונות הגיעו לפרקליטות אודות העבירה בה הורשע בעבר, והתקבלה החלטה להעמידו למשפט חוזר. במסגרת המשפט החוזר התברר כי חלקו של האסיר בעבירה המיוחסת לו היה קטן בהרבה משחשבו בתחילה, ולכן הודיע השופט כי הוא קובע שיש לשחררו לאלתר והוא חופשי לנפשו.

הרב ששמע את הדבר מהאסירים שהסיוח לפי תומם, הוא זה שפירסם את הסיפור תוך כדי שהוא מציין: בואו וראו את כוחה הגדול של השבת, שבזכות תמימות נפשו של היהודי, הוא הצליח להמשיך לעצמו בזכותה גאולה פשוטה כמשמעה,

מתיבתא אור החיים

בגמרא ש'נסתלקה רוח הקודש מישראל', הכוונה לנבואה שגם היא נקראת בשם 'רוח הקודש', אבל רוח הקודש במשמעותה הפשוטה לא בטלה גם אחר נביאים אחרונים. וכמו שמוכח במכילתא (בא מס' דפסחא פ"א) שאמרו שם על יהושע ועל אלישע ששרתה עליהם 'רוח הקודש', ובודאי שיהושע ואלישע היו נביאים. ובטעם הדבר שהנבואה נקראת לפעמים בשם 'רוח הקודש', כיון שצורת הנבואה היא על ידי שה' נתן את רוח קדשו על הנביא, וכמו שמצינו בלשון הפסוק (במדבר יא כט) 'מי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' רוחו עליהם', וכן מצינו (שמואל א' י' ו') 'וצלחה עליך רוח ה' והתנבית' וגו'. ועוד שגם 'רוח הקודש' במשמעותה הידועה, היא מדריגה לנבואה, כמו שכתב הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ב פמ"ד). והביאו שם שכן כתב בשערי קדושה (ח"ג שער ו') לבאר דברי חז"ל שכוונתם שפסקה נבואה אבל עדיין נשאר להם רוח הקודש. עוד כתבו לתרץ שמה שאמרו בגמרא 'נסתלקה' אין הכוונה שאין הדבר קיים כלל, אלא שאין הדבר מצוי, וכעין שכתבו התוספות (בי"מ כט: ד"ה בזכוכית, חולין פד: ד"ה בזוגיתא) לגבי זכוכית לבנה שאמרו שם ש'בטלה' מיום שנחרב הבית, ופירשו בתוספות שלא בטלה לגמרי אלא שאינה מצויה כבתחילה.

זהירות וכו' וחסידות מביאה לידי רוח הקודש, ומשמע שהוא דבר שישנו תמיד ולא רק בזמן הבית. ד. במסכת קידושין (עב.) מובא שם כמה דברי נביאות שאמר רבי ביום פטירתו, וכמו שכתב רש"י שם (ד"ה כי קא). ה. במסכת עירובין (סד:) אמרו שכיוון רבן גמליאל ברוח הקודש. ו. בתנא דבי אליהו (רבא פ"י) כתוב, מעיד אני עלי שמים וארץ, בין איש בין אשה בין גוי בין ישראל בין עבד בין שפחה, הכל לפי מעשיו, רוח הקודש שורה עליו. ז. במדרש רבה (במ"ד ט כ) אמרו, שרבי מאיר צפה ברוח הקודש. ומכאן כל ההוכחות האלו הסיקו שבודאי ישנה דרגת רוח הקודש גם בזמן הזה. ומה שאמרו

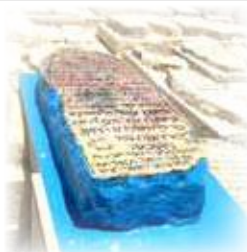
כתב רבינו (בראשית ו' א): **ויהי כי החל האדם פירוש נתחלל או נעשה חולין הובדל מהדרגת נביא, ובהמשך הזמן הנצנים נראו בארץ הם הצדיקים שהחזירו העטרה ליושנה, ומשחרב המעון נסתם חזון ונשארה בחינת רוח הקודש, וכנסתחתמו עיני ישראל אין אתנו משיג ריח הקודש ואין צריך לומר רוח הקודש, וזו היא צרת בית ישראל שאין למעלה ממנה הצמאים להריח ריח אבינו שבשמים ותחי רוחינו. ע"כ.**

מלשון רבינו 'משחרב המעון נסתם חזון, ונשארה בחינת רוח הקודש' מבואר שגם אחר חורבן בית המקדש נשארה בחינת רוח הקודש. ובדברי חיים (שו"ת, יו"ד ח"ב סי' ק"ה) ובשו"ת בית שלמה (דרימר, או"ח סי' ק"ב) הביאו שיש שהקשו ממה שאמרו חז"ל (יומא ט: סנהדרין יא.) משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי, נסתלקה רוח הקודש מישראל. והאריכו שם להוכיח מכמה מקומות בדברי חז"ל שבדאי גם אחר חורבן הבית מצאנו רוח הקודש. א. אמרו חז"ל בבבא בתרא (יב.) שלא ניטלה נבואה מן החכמים. ב. אמרו חז"ל בגיטין (ו:) על רבי אביתר שה' הסכים עמו, והיינו שגילו לו מן השמים סוד לכוין אמיתותם של דברים הסתומים, כמו שפירש רש"י (שם ד"ה דאסכים). ג. במסכת עבודה זרה (כ:) אמר רבי פנחס בן יאיר שתורה מביאה לידי

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

מחושך לאור: נס החתונה בזכות האור החיים הקדוש

בירושלים של מעלה, בין סמטאותיה העתיקות והקדושות, התהלך צדיק מופלא - הרב יצחק נתן קופרשטוק זצ"ל. תפילותיו הטהורות, שנבעו מעומק לבו כבן המתחטא לפני אביו שבשמים, היו לשם דבר בקרב יהודי העיר. אפילו מרן גאב"ד דבריסק זצוק"ל, מגדולי הדור, היה שולח אליו מבקשי ישועה, באומרו כי תפילותיו עושות רושם של ממש בשמים.

באותו לילה קיצי, כאשר השקט ירד על ירושלים, צלצל הטלפון בביתו של הרב קופרשטוק. על הקו היה אב נסער מארצות הברית, שבתו עמדה להינשא בעוד ימים ספורים. קולו רעד כשסיפר כי החתן נתקף בחרדה פתאומית ומסרב ללכת לחופה. המשפחה כולה הייתה שרויה במשבר עמוק, והייאוש איים להשתלט.

הרב קופרשטוק, בשומעו את הסיפור, הבחין מיד בהשגחה פרטית מופלאה - היום היה ט"ו בתמוז, יום ההילולא של האור החיים הקדוש. בקול רגוע ומלא ביטחון, הבטיח כי למחרת יעלה לציונו הקדוש להעביר בתפילה. **"בזכות האור החיים בוודאי יצלח"**, אמר בנחרצות שלא אפיננה אותו בדרך כלל. מילותיו של הרב קופרשטוק, שמעולם לא נהג להבטיח הבטחות, נבעו מביטחון עמוק בכוח הישועה הטמון בזכותו של האור החיים הקדוש. ואכן, כפי שהבטיח - כך היה. החתן התגבר על חששותיו, והחתונה התקיימה בשעה טובה ומוצלחת, כשהשמחה מאירה את פני כל המשתתפים.

סיפור זה, המשלב את כוחה של תפילה טהורה עם זכותם של צדיקים, ממשיך להאיר כמגדלור של תקווה לכל מבקשי ישועה, ומזכיר לנו את הכוח העצום הטמון בתפילה ובאמונת חכמים.

מחוברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

גיליון א'
בראשית תשפ"ו

משיעורי
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
(בראשית תשפ"ו)

הפרדת רשויות – האדם ובעלי החיים

האכילה קודם החטא ולאחריה ולאחר דור המבול

ויהי האדם לנפש חיה

בריאת האדם ושלטונו בברואים

'בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ'. אין לך יפה מן ההתחלה – בריאת מעשה בראשית בששה ימים, ולבסוף שבת קודש, בה כל מעשה השמים והארץ וכל צבאם, וישובת אלקים ביום השביעי.

ביום השישי לבריאה, ברא הקדוש ברוך הוא את האדם. האדם הוא נזר הבריאה, ונברא אחרון למעשה בראשית, אחר כל בעלי החיים, כדי שישלוט בכולם.

בסיום מעשה בראשית אמר אלקים לאדם ולאשתו (פסוקים ט-ל): "הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פֵרִי עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם וְיִהְיֶה לָאֲכִלָּה: וְלָכֶם חַיַּת הָאָרֶץ וְכָל עוֹף הַשָּׁמַיִם וְכָל רֶמֶשׂ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב לָאֲכִלָּה, וְיִהְיֶה כֵן." ובזה מסתיימת מלאכת היום השישי עם כל מלאכת השמים והארץ (פסוק לא), "וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי עֶרְבַּ וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי."

מאכל האדם, ואיסור הבשר

על נתינת עשב הארץ למאכל לאדם ולכל הבהמה כתב רש"י דבר אשר יש בו ענין לענות בו, וז"ל: "לכם יהיה לאכלה. ולכל חית הארץ – השווה להם הכתוב בהמות וחיות למאכל."

מבואר, כי על אף היות האדם נזר הבריאה ותכליתה, מכל מקום לענין מאכלו הושווה לחית ובהמת הארץ, ומאכל כולם מעשב הארץ.

ועוד הוסיף רש"י וכתב: "ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר, אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם, וכשבאו בני נח התיר להם בשר, שנאמר (להלן ט ג) 'כל רמש אשר הוא חי וגו'', כירק עשב' – שהתיר לאדם הראשון – 'נתתי לכם את כל'."

הרי מבואר, כי לא הותר לאדם הראשון לשחוט ולאכול בשר בהמה, ואף על ידי שחיטה – כשאני נבלה וטריפה, אלא רק לנח ובניו הותר הדבר, ואז נאסר להם בשר מן החי ואבר מן החי ודם.

מהי ההשוואה בין אדם ובהמה?

והנה השוואה זו בין אדם ובהמה צריכה תלמוד. כי גם אם נקבל את עצם הדבר שהאדם והבהמה ניזונים מדבר אחד, יש להבין מהו שהשווה האדם להם, כאילו תורה אחת להם. וגם עצם הדבר שהאדם וחמורו יאכלו מאבוס אחד אינו

ולאשתו נתן הבורא יתברך את כל עשב זורע זרע וכל פרי עץ. אולם לחית הארץ ולעוף השמים נתן רק את כל ירק עשב, ולא את פרי העץ והזרעים. ואין מאכלם יחד כולם בשווה.

ברם, לענין מה שכתב רש"י בדבר איסור אכילת בשר לאדם הראשון, מודה הרמב"ן, וכותב כי כך היא דעת רבותינו ז"ל, והוא פשוטו של מקרא.

עולה אם כן, כי לדברי הרמב"ן לא קשה הקושיא הראשונה שהקשינו על דברי רש"י, בדבר השוואת האדם והבהמה. אך עדיין שומה עלינו להבין את הלשון שנקט רש"י, 'שלא הרשה' לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר. מדוע נוקט רש"י בביטוי זה, החורג מלשון התורה בכל מקום.

מדוע נאסר הכשר לאדם והותר לנח?

קודם שנבוא לביאור הדברים, נציגה נא בזה את המשך דברי הרמב"ן, העוסק בביאור החילוק בין דורו של אדם הראשון וזרעו אחריו, ובין נח ובניו – להם הותרה אכילת בשר.

וכתב, כי בעלי החיים יש בהם נפש התנועה, אשר יש בה קצת מעלה בדומה לנפש המשכלת, ואף כח הבחירה ניתן בהם במידה ידועה, לבחור בחיים על פני המוות ולבחור את הראוי להם למזונם, ובכח זה בורחים הם מן הצער והמיתה ומבקשים את מזונם וטובתם. וכמו שאמר הכתוב (קהלת ג כא) "מִי יֹדַע רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלֶה הֲיָא לְמַעַל וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הֲיָא לְמַטָּה לְאָרֶץ." ומשום כך ראוי גם לבני האדם לנהוג ברחמים בבעלי החיים ולא לגרום להם צער.

מטעם זה, מדרכי המוסר ראוי היה תחילה שלא לאכול מבשר בעלי החיים. אולם כאשר השחית כל אדם את דרכו על הארץ, וגם הארץ הנה נשחתה, ובעלי החיים השחיתו דרכם ברעת האדם, נגזרה כליה על תבל וכל יושבי בה, והיו ראויים כולם למות במבול. אלא שנח איש צדיק תמים היה, ואותו ראה ה' צדיק לפניו בדור הזה, ובזכותו הציל הקדוש ברוך הוא שנים שנים מכל מין, ושבעה שבעה מן הטהורים. ומעתה ואילך נתן ה' רשות לבני האדם לשחוט ולאכול, כי כל קיום המין – בעבור נח וזרעו.

ועם כל זאת, גם אחר היתר אכילת הבשר, לא נתן ה' יתברך לאדם רשות בנפש הבהמה, ואסר להם אבר מן החי, והוסיף להם לישראל איסור אכילת דם, כי הדם הוא הנפש. ורק את גוף בעלי החיים התיר הבורא, ולא את נפשו. וציוה ה' על השחיטה למעט צער הבעל חי. וזהו אשר אנו מברכים "אשר קדשנו במצוותיו וציונו על השחיטה".

מובן, כי לכאורה כאן במעשה בראשית מדברת התורה על דרך פעולת גוף האדם והבהמה, וכי שניהם מקרה אחד להם עד שיאכלו מאכל אחד ויהיו ניזונים בשווה?

אם כן, לשון רש"י 'השוה להם הכתוב בהמות וחיות' צריך ביאור.

ובפרט יש להבין מה שכתב לאחר מכן 'ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר'. לשון זו אינה מצויה, כי מן התורה יודעים אנו על האיסור והמוות, ומדברי חז"ל למדנו על הכשר והפסול, אולם מהו 'לא הרשה'? האם איסור גמור הוא? הלא על עץ הדעת הזהיר הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון בפירוש, ואמר לו (בראשית ב יז) "וּמֵעֵץ הָדָעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ", אך מה ביאור הנוסח 'לא הרשה'?

כבהמות נדמו

על מנת לשנות פרק זה, שומה עלינו לחקור ולפרש את פשר היחס בין אדם לבהמה.

הנה, כל אדם יש בו נפש בהמית מלבד הנפש המשכלת, וכדברי הכתוב (קהלת ג ט) "כִּי מִקֶּרֶה בְּנֵי הָאָדָם וּמִקֶּרֶה בְּהֵמָה וּמִקֶּרֶה אֶחָד לָהֶם כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה וְרוּחַ אֶחָד לָכֶל וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אֵין כִּי הִכָּל הָכֵל." כי אכן מאכל האדם והבהמה שווה, ויכול אדם לאבד ולהפקיר את שליחותו בעולם, עד שיהא נמשל כבהמות נדמה. ואמרו חז"ל כי האדם הוא ממוצע בין מלאכי השרת לבהמת הארץ, וכלשונם (תגיגה טז): "ששה דברים נאמרו בבני אדם, שלשה כמלאכי השרת, שלשה כבהמה". בחלק הרוחני שבו נוהג האדם כמלאכי מרומים, אולם בצרכיו הגופניים אינו שונה מן הבהמה. ומשום כך, אם לא ישגיח על קיום תפקידו בזה העולם, ידמה לבהמה, כי האדם אשר אינו מקיים את התכלית אשר בעבורה בא לעולם הזה, עליו אמרו חז"ל (עירובין ג): "נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא". אך לעולם בוודאי שם אדם עליו, ויוכל לחזור אל מעלתו.

שיטת הרמב"ן בהבדל שבין מאכל אדם ובהמה

והנה, הרמב"ן על אתר הביא את דברי רש"י, וכתב שכן פירש גם בסנהדרין (נט: ד"ה 'לא הותר') בזה הלשון: "לא הותר בשר באכילה, דכתיב 'הנה נתתי לכם את כל עשב וגו'' – לכם ולחיות נתתי העשבים והאילנות ואת כל ירק עשב לאכלה, אבל לא חית הארץ נתונה לכם."

אמנם הרמב"ן עצמו כתב כי אכן חילק הכתוב בין האדם ואשתו לחיה והבהמה, ופירש כי לאדם

נח שלמד תורה – הותר באכילת בשר

ביאור אחר כותב ה'כלי יקר' בפרשת נח (בראשית ט ב), על פי מה שאמרו חז"ל כי עם הארץ אסור באכילת בשר, כמו שאמרו בגמרא (פסחים מט:): "תניא, רבי אומר, עם הארץ אסור לאכול בשר (בהמה), שנאמר (ויקרא יא כו) 'זאת תורת הבהמה והעוף', כל העוסק בתורה – מותר לאכול בשר בהמה ועוף, וכל שאינו עוסק בתורה – אסור לאכול בשר בהמה ועוף".

אם כן, עד נח לא מצינו אדם שלמד תורה, ולכן נאסרו באכילת בשר. אולם על נח שמענו שלמד תורה, מזה שידע להבחין בין הבהמה הטהורה לזו שאיננה טהורה, כמו שכתב רש"י (בראשית ז ב), ומשום כך הותר הבשר לו ולזרעו אחריו.

על כך מוסיף ה'כלי יקר' תוספת ביאור, וכתב שכל נברא ניזון ממה שתחתיו, כי הדומם שהוא הפחות בכל הנמצאים – ניזון מעצמו, והצומח ניזון מן הדומם כי יניקתו מן הארץ, וכל בעל חי ניזון מן הצומח, והאדם – מין המדבר, ניזון מבעלי החיים. אך כל זאת כאשר עוסק בתורה ובשלימותו אשר עליו הוא נקרא אדם, כי זולת זה הוא נמשל כבהמות נדמה, ולמה יאכל את בן גילו.

כלומר, רק האדם העוסק בתורה חשוב הוא מן הבהמה, ועל ידי זה מתעלה בשר הבהמה הנאכל על ידו. אך מי שאינו עוסק בתורה, במה נחשב הוא מן הבהמה, ואיך יזיד לבו לאכול את בשרה ולהשחיתה.

האם בשר נבלה נאסר לאדם הראשון

נשוב עתה לפרש לשון רש"י שכתב 'לא הרשה'. ובאמת הדבר תלוי בטעמים שנתבארנו כאן באיסור אכילת הבשר לאדם הראשון ובהיתרו לנח ובניו, ואחר שנתבארה מחלוקת הקדמונים בזה, נוכל לפרש דברי רש"י.

הנה, יש לדקדק מן הלשון שכתב רש"י 'ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר', שכל האיסור אמור דווקא בהמית בעלי חיים לשם אכילתם, ומשמע שאם מת בעל חי כדרך כל הארץ ונעשה נבלה, מותר לאכול מבשרו.

על נקודה זו עמדו מפרשי רש"י, וציינו כי הדבר שנוי במחלוקת הראשונים, כי דעת רבותינו בעלי התוספות (סנהדרין נו: ד"ה 'אכל תאכל') שבשר בהמה שמתה מאליה הותר באכילה, אך מדברי הרמב"ם (מלכים פ"ט ה"א) נראה שהוא חולק וסובר כי גם בשר נבלה נאסר לאדם הראשון.

כי הנה ז"ל הרמב"ם: "על ששה דברים נצטווה אדם הראשון וכו', הוסיף לנח אבר מן החי, שנאמר (בראשית ט ז) 'אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו', נמצאו שבע מצוות, עד כאן. ופירש הכסף משנה שם כי לדעת הרמב"ם אדם הראשון נאסר באכילת בשר, ולנח הותר הבשר ונאסר אבר מן החי – משמע כי לאדם הראשון לא נאסר אבר מן החי, שהרי כבר נאסר בכל בשר.

לפי זה מבואר כי הרמב"ם סובר כי לאדם הראשון נאסר כל בשר, ואפילו בשר מתה או בשר שנפל מן הבהמה מאליו. לדעת הרא"ם, רש"י סבר כדעת התוספות, ואילו המהר"ל ב'גור אריה' נקט שאין הכרח בכך.

ביאור השיטות לפי טעמי האיסור

עלתה בידנו מחלוקת ראשונים, האם נאסרה לאדם הראשון רק המתה בהמה ואכילת בשרה, או שכל אכילת בשר היתה אסורה עליו.

והנה, כבר הבאנו את דברי הרמב"ם, שכתב כי טעם איסור אכילת הבשר הוא משום שהושוו בעלי החיים לאדם בבחירתם בטוב ובחיים ובבריחתם מן המוות והרע. ולטעם זה מובנת היטב שיטת

רש"י ותוספות, שכן סברא זו שייכת רק בבהמה חיה, שאין ראוי לצודה ולצעררה במיתה, אך בהמה המתה מאליה לית לן בה.

לעומת זאת, לפי טעם ה'כלי יקר' שלא הותר הבשר משום שעדיין לא למדו תורה, וכבחינת עם הארץ האסור בבשר, לכאורה אין מקום לחלק בין בשר שחוטה לבשר מתה.

אמנם יעויין במהרש"א (ה"א פסחים מט:): שפירש את טעם איסור הבשר לעם הארץ, משום שהרבה הלכות נאמרו בבשר, כגון איסורי דם וחלב, ובשר בחלב, ומצות שחיטה, ואין עם הארץ יודע להיזהר בכל זה. [ובזה ביאר מדוע דיברה הגמרא שם רק בבשר בהמה ועוף, ולא בדגים וחגבים וכדומה]. ואם כן לפי דבריו אלו כל זה לא שייך באדם בראשון שעדיין לא נצטוו במצוות אלו, ואין טעם לאוסרו באכילת בשר משום כך.

אמנם הרי בכלי יקר מבואר להדיא שלא כדברי המהרש"א, שהרי הוא כן נתן טעם זה לאיסורו של אדם הראשון באכילת בשר.

ובלאו הכי, בין כדברי זה ובין כדברי זה, עדיין אין לנו ביאור בלשון של רש"י, שכתב כי 'לא הרשה להם' לאכול בשר. שהרי בין לרמב"ם ובין ל'כלי יקר', איסור זה איסור גמור הוא.

איסורי האכילה – שמירה מפני נאווה

ואשר יראה בזה, כי מה שהשוותה התורה הקדושה את האדם לבעלי החיים במזונותיהם, וכדברי רש"י כאן שבהם פתחנו – לא בא הכתוב לדבר בענין המאכלים גרידא. אלא עיקר המכוון בזה הוא בתכלית בריאת האדם ותפקידו עלי אדמות. כי האדם נברא בצלם אלקים, 'בצלמנו

רק האדם העוסק בתורה חשוב הוא מן הבהמה, ועל ידי זה מתעלה בשר הבהמה הנאכל על ידו. אך מי שאינו עוסק בתורה, במה נחשב הוא מן הבהמה, ואיך יזיד לבו לאכול את בשרה ולהשחיתה

כדמותנו', והוא נזר הבריאה, שלם וגבוה מכל בעלי החיים ושאר הנבראים, ואם כן עלול הוא מאוד לבוא לכלל גאווה, ולטעות במבט הראוי והנכון על הבריאה.

משום כך, דווקא אחר האמור בתורה על בריאת האדם בצלם, ומעלתו העצומה על פני כל הנבראים, וכפי המתואר בחז"ל (ראה בראשית רבה ח.ה) כי הקדוש ברוך הוא התייעץ על בריאתו עם המלאכים והשרפים – יש להעמיד את האדם על מקומו האמיתי. ולשם כך באה ההשוואה לבעלי החיים לענין המזון, כי אמנם בשלושה דברים הושוו בני אדם למלאכים, אך אל להם לשכוח כי עדיין ישנם שלושה דברים שהושוו בהם לבהמה. ויחד עם כל הברכות שנאמרו לאדם, הוטל עליו תפקיד נכבד ויקר, לשמור עצמו במעלתו הגבוהה, ולא לרדת אל דרגתם של דגת הים ועוף השמים וכל חיה הרומשת על הארץ.

גדרים וסייגים – לקביעת מקומו הנכון של האדם והנה כתב רבינו האור החיים הקדוש, זו"ל: **וממוצא דבר אתה יודע כי מה שנתן להם דגת הים ועוף השמים והבהמה, אינו אלא למשול בהם, לא לאכול מהם. כי פרט על אחד מהנמשלים [ירק עשב] שהוא לאכילה ולא כולם. מבואר מדבריו, כי יש שני חלקים שונים בעליונות האדם על**

הבהמה; השליטה והאכילה. וגם אם לא הותר לאכול את הבהמה, עדיין יש לאדם שליטה וממשלה על הבהמות והחיות.

אמור מעתה, שלא באה התורה לפרש בסתם מהו מאכלו של האדם, כרופא הרושם מאכלים לחוליו, אלא רמז יש כאן לאדם, כיצד עליו לראות את תפקידו שניתן לו בממשלתו על בעלי החיים וכל הבריאה. וממילא מובן היטב, שרש"י בא להדגיש שלא הושווה האדם לבהמה אלא למאכלו, כי באמת יש לו שליטה וממשלה על החיות, אלא שדווקא משום כך לא הרשה לו הקב"ה לאכלם, שכן דווקא מי שניתנה בידו הסמכות הגדולה ביותר, וידו בכל משלה – הוא הנצרך לגדרים וסייגים השומרים אותו ואת ממשלתו שלא ישתמש בה להרע חלילה.

וזהו שדקדק רש"י בלשון וכתב כי 'לא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר', כי אמנם זכה האדם לכח שלטון על בעלי החיים, אך כל כח שלטונו אינו נתון לו רשות להמית חיה ולאוכלה. ואין הדברים אמורים באיסורי אכילה והיתרם, אלא בהגדרת כוחו ותפקידו של האדם. כפי שנתבאר.

אופני היתר אכילת בשר

ומעתה יתחבר האוהל להיות אחד במה שכתב הרא"ם בדעת רש"י כי אם מתה הבהמה מאליה מותר לאכול מבשרה, שכן מאחר ועיקר האיסור באכילת הבשר נועד להגביל את כח שלטונו של האדם על בעלי החיים, בהיותו בעל צלם אלקים ועליון על כל הנבראים. וזהו דווקא בהיותם בחיים, אך לאחר שמתה הבהמה נעשתה כדומם בעלמא, ואם כן אף אם לא למד תורה אין איסור בדבר, ובחיי הבהמה יש טעם לאוסרו אף אם למד תורה, כדי להגביל את שלטונו. ולפי מהלך זה יתיישבו דברי רש"י גם לפי מה שביאר ה'כלי יקר' בחילוק שבין אדם ונח.

ואדרבה, לפי האמור הן הן הדברים, כי אחר כל האמור בדבר הצורך ליתן גבול ומידה ברדיית האדם בבהמה, אם כן מדוע באמת הותר הדבר אחר שיצאו נח ובניו מן התיבה, ומפני מה נאמר להם (בראשית ט ג) 'כל קִמְשׁ אֲשֶׁר הוּא חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ כִּי־רָק עֶשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל־?'

אכן מעתה יש לבאר, כי באמת רק לצורך לימוד התורה הותרה אכילת הבשר, אשר בזה מעלה האדם את דרגת הבהמה להיות מסייעת לתכלית הבריאה, ואין זה משום שלטונו עליה, אלא אדרבה תועלת הוא לה.

חילוק רשויות שנו כאן

אמנם, אם כי נאים הדברים, מבקשים אנו להבין יותר מהי פשר לשון זו 'לא הרשה' אשר נקט רש"י. אך יסוד הדבר, כי 'הרשה' הוא לשון 'רשות', אשר מובנה – מקום החולק רשות לעצמו. ובעיקר נמצא הדבר במצות השבת – אשר יסודה כבר בפרשתנו – ואחת המלאכות האסורות בה היא שאסור להוציא מרשות לרשות, והרבה פרקים ממסכת שבת עוסקים במלאכה זו.

מלבד זה גם נאמר בשבת איסור 'תחומין', לבל יצא אדם חוץ למקומו בשבת, וגם זה הוא מענין הרשויות.

אמנם, מלבד מה שעומד מושג הרשות כדי לתחום את מקומו של אדם, יש למצוא בו תוכן גם לענין איסורים, וכפי שיתבאר לפנינו.

איסור אכילת בשר אדם

הנה, עד כאן עסקנו בגדרי איסור בשר בהמה לאדם הראשון, והיתרו לנח ולזרעו אחריו.

את גבולות שלטון האדם בחית ובהמת הארץ, שלא כללה רשותם ושררתם גם את היתר אכילת הבהמות, כי לכלל שלטון זה לא באו, אך כל ירק עשב יאכלו יחד כולם.

ואמנם, אין רש"י הקדוש מותר דבר זה כפי שהוא, אלא מסייג את דבריו מיד, וכותב כי כאשר באו נח ובניו - הותר להם בשר, ושם כבר אין המדובר בבחינת הרשות, אלא בבחינת הטוב והרע שבבריאה, בזיהרות האדם שלא להמשיך לעצמו נפש רעה חלילה, וכלפי דבר זה נעשה הבשר 'מוותר', כירק עשב שאין בו חלק רע, כך גם בשר בהמה הנאכל בהיתר אין בו חלק רע, ואינו גורם טבע רע בנפש. ובלבד שיתקיימו בו כל הדינים שנצטוו בו, כי לבני נח נאסר אבר ובשר מן החי, ולישראל נאסר הדם, ואם חלילה יאכלו באיסור - יהפוך הטוב לרע, ולא יוכלו לברר את חלק הטוב מן הרע באכילה זו.

בשר כנגד הרוח

ועכשיו נבוא לעומק הענין. הנה ידוע כי נפש כל בשר נפשו בדמו הוא, והדם הוא הנפש. ואמנם נחלקת רוחו של אדם לכמה חלקים; הנפש היא בכבד, הרוח בלב והנשמה במח, ומלבד אלו ישנם חלקים העומדים מעל האדם, 'חיה' ו'יחידה'. וכנגד זה יש בו בגוף האדם כמה חלקים זה לפנים מזה, העור הוא החיצון לכולם, פנימי לו הבשר המכוסה בעור, והוא חופה על הגידים והעצמות, וגם בתוך העצם ישנו מח עצמות. ומכיוון שהבשר הוא החלק החיצון ביותר מלבד העור, לכן הוא מכונן כנגד הרוח, ככתוב (במדבר כז טז) "אֲלֵקִי הָרוּחַת לְכָל בָּשָׂר".

אכן, חידוש הוא שנתחדש בעבודת האדם בעולמו, כי יש תיקון לבשר בכח הרוח. כי בכח הדיבור, שבו מוציא האדם רוח מתוך גופו - יוכל האדם לתקן את חלקי הבריאה השייכים לזה. וזו היא עיקר עבודת האדם, ומשום כך אין לך מצוה גדולה כתלמוד תורה שהיא כנגד כולם, ובה נהגה יומם ולילה.

לעומת הבשר שכנגד הרוח, העור מכונן כנגד הנפש, והעצמות כנגד הנשמה, ואילו החיה והיחידה הן בפנימיות והעלמה.

תיקון הבשר - בתורה ותפילה

ובאמת, רעיון זה כי תיקון הבשר נעשה על ידי תורה ותפילה, עומד ביסוד ענינה של תיבת נח, וכדברי **רבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א** (ראה בעל שם טוב על התורה פרשת נח, אותיות ט"ו-כ"ז) ש'תיבת נח' רומזת ל'תיבות' התורה והתפילה שמוציא האדם ברוח פיו, וכן מרומז **בזוהר הקדוש** (ח"א ט: דאיתא שם שתיבת נח היא ארון הברית. [וראה עוד שם ח"ג קנט: שתיבת נח היא תורת הרשב"י]).

ואכן, הדרגה הנמוכה שבאדם היא הנפש, השוכנת בעולם העשייה, ועליה מוטלות כל חובות האיברים, וצריך האדם לקיים מצוות הבורא בכל נפשו, ולעבוד את ה' יתברך בפועל בכל כוחותיו. לעומת הנפש, הרוח שמה כן היא, רוחנית היא, וקיימת היא אצל כל איש ישראל באהבת ה' ויראתו, וממנה שורש עבודת התורה והתפילה, היוצאות מן הדיבור שברוח. ואמנם, ודאי הלומד תורה חייב ללמוד על מנת לקיים, אולם עיקר העבודה היא בשמירת הדיבור קדוש וטהור כראוי לפה ממלל בתורה.

למעלה מזה היא הנשמה שבמח, ובה חכמה בינה ודעת, אשר בהן יוכל האדם לעשות מעשיו ולדבר דיבוריו מתוך הכרה ראויה וכוונה ברורה.

אלו הם הכוחות הגלויים לנו בגוף, ולמעלה

לו ערך עליון, וכל הפוגע בערכו של אדם ואוכל את בשרו כצבי וכאיל - פוגע ברעיון האלקי ובקדושת הבורא יתברך, אשר יצר את האדם בצלם ובדמות. עד כי יתכן לקרוא ולומר, כי "כל אוכל מבשר אדם - אינו אדם!".

איסור אכילת בשר לאדם הראשון מחמת מעלת הברואים

מעתה, אחר שירדנו לבאר חילוק זה בין סוגי האיסורים, נוכל לבוא ולפרש, כי גם מה שאסרה תורה אכילת כל בשר לאדם הראשון, היה מעין בחינה זו. לא באה התורה לפרש את המאכלים הראויים לכל בריה ובריה, אלא ליתן גבול ומחיצה בין רשות לרשות.

ויתבאר הדבר יותר על פי הקדמה אחת. הן איסור אכילת הבשר נאמר לאדם הראשון קודם החטא, קודם שירדה מציאות הטוב והרע לבריאה. ובאמת לאחר שחטא אדם, מצינו כי באכילתו מאכלות אסורות קונה הוא בנפשו טבע רע, וכפי מות (ויקרא יז ט): "והנה באכול אדם מדם בהמה שהנפש יוצאה בו, שעליו בא עונש כרת, קונה נפש הבהמית מקומה בנפש אדם. והודיענו הכתוב כאן כי האוכל דם ומכניס נפש הפחותה בנפשו יגעל אותו שורש העליון לכל יהיה עוד נדבק בו".

והנה, האוכל מבשר שור שנשחט כדין, ודאי אינו קונה בנפשו את הנפש הבהמית, אלא אדרבה, הרי

דווקא מי שניתנה בידו הסמכות הגדולה ביותר, וידו בכל משלה - הוא הנצרך לנדרים וסיגים השומרים אותו ואת ממשלתו שלא ישתמש בה להרע חלילה

הוא מוסיף חכמה (ראה **בבא קמא עב**). אולם גזירה היא שגזרה חכמתו יתברך באיסורי האכילה, להשפיע בהן מטבען הרע על האוכלן.

ברם כאמור, כל זה שייך רק אחר החטא, ואילו קודם שחטא האדם לא היתה קיימת בחינה זו כלל, כי לא היתה כל מציאות של רע בגבראים. העולם כולו היה טוב ויפה, והאדם שלט בכל בעלי החיים, ורדה בדגת הים ובעוף השמים, ואף קרא להם שמות, אשר בהם הגדיר את מהות כל אחד מהם. אך כל זאת היה קודם שנשחתה הארץ בעבור מעשי האדם, אשר עירב רע בטוב בחטא עץ הדעת, ומשם ואילך ירדה הארץ ירידה אחר ירידה.

איסורי 'רשויות' ואיסורי 'טוב ורע'

נמצא אם כן, כי כל מה שעסקה התורה בעניני אכילה קודם החטא, אינו מענין הפרדת טוב ורע כלל, אלא מהבדלת הרשויות.

על פי זה נוכל לבאר את לשונו של רש"י, שכתב כי השווה הכתוב בהמות וחיות לאדם לענין המאכל. כי באמת בשעה זו שבה נצטווה אדם, לא היה שום חילוק בין המזונות השונים, באשר היו כולם טוב בלבד ולא היה בהם כל רע ופגם. ומה שנאסרו האדם ואשתו באכילת בשר, היה רק בבחינת 'לא הרשה', שלא נתן לאדם ולבהמה להיות בגדר וברשות אחת, מחמת מעלתו של האדם.

ויתירה מכך, המושג 'רשות' יש בו גם משום שררה ושלטון, וכלשון המשנה (**אבות** פרק ב משנה ג) "הוה זהירין ברשות". ובזה תחמה התורה הקדושה

אכן, נחלקו הראשונים לענין אכילת בשר אדם ושתיית חלב. זה לשון **הרמב"ם** (מאכלות אסורות פ"ב ה"ג): "האדם, אף על פי שנאמר בו (בראשית ז ז) 'ויהי האדם לנפש חיה', אינו מכלל מיני חיה בעלת פרסה, לפיכך אינו בלא תעשה, והאוכל מבשר האדם וכו', בין מן החי בין מן המת, אינו לוקה, אבל אסור הוא בעשה, שהרי מנה הכתוב שבעת מיני חיה, ואמר בהן (ויקרא יא ב) 'זאת החיה אשר תאכלו', הא כל שהוא חוץ מהן לא תאכלו, ולא הבא מכלל עשה עשה".

אמנם **הראב"ד** שם השיג וכתב: "אמר אברהם, ואם כן למה אמרו בדמו (כריתות כא:) שאפילו מצות פרוש אין בו". כלומר, מאחר ודם האדם לא נאסר כלל, ודאי גם בשר האדם אינו אסור מן התורה.

בדומה לזה הוכיח הראב"ד מדין שתיית חלב אדם. כי שם בפרק ג (הלכה ב) כתב הרמב"ם: "חלב האדם מותר באכילה, אף על פי שבשר האדם אסור באכילה, וכבר ביארנו שהוא בעשה". ובהלכה ד כתב וז"ל: "אף על פי שחלב אדם מותר אסור חכמים לגדול לינק אותו וכו', וגדול שינק וכו' כיונק שרץ, ומכין אותו מכת מרדות".

ומכאן זה השיג הראב"ד שם וכתב: "הא למדת שאין בבשר האדם אפילו איסור עשה, ומה שאמר כיונק שקץ, לפי שאינו עומד לאכילה, שאינו בר שחיטה, לפיכך לא אמרו שהוא יונק שקץ, אלא כיונק שקץ, בין תבין, עכ"ל".

כלומר, סובר הראב"ד כי אם היה בשר האדם אסור באכילה מן התורה, ודאי גם חלבו היה אסור, ומכך שחלב אדם בשתייה רק מדרבנן, מוכח שאין בשרו נאסר מן התורה.

שני גדרים איסורי אכילה מחמת פחיתות ומחמת מעלה

והנה, אם נרצה לרדת לשורש הענין, אף בלי להיכנס לגוף הסוגיא ולמחלוקת הרמב"ם והראב"ד, עלינו להתבונן בדבר.

כי הנה, זה ברור כי מאכלות אסורות שאסרה תורה, כגון חיות טמאות ובהמות טמאות, יש בהן משום טומאה וסיאוב, ובאיסור אכילתן נאמר להתרחק מהן ומטבען הרע. אולם, האם גם באיסור אכילת בשר אדם נוכל לומר שישודו מחמת הרחקתו וטומאתו. הרי לכאורה אי אפשר לומר כן.

וכן על אף הדרך, במה שכתב הרמב"ם [ומקורו מן הגמרא] כי היונק חלב אדם נחשב כיונק שקץ, האם יתכן לומר כי חשוב האדם כשרץ ממש? האם גם באכילת בשר אדם נאמר שהוא מטמם את הלב כשאר מאכלות אסורות?

ולכאורה מוכרחים אנו לומר, כי שני גדרים חלוקים נאמרו באיסורי אכילה. ישנו בשר האסור על האדם מחמת ריחוקו ותיעובו, כגון בשר בהמה טמאה, או אפילו טהורה שנתנבלה או נטרפה - והוא מביא לידי טמטום הלב. ולעומת זאת ישנו איסור שאינו מענין זה, ואינו שייך לשאר מאכלות אסורות, אלא בבחינת הפרדת והבדלת הרשויות, שלא לפגוע בתחומה של כל בריה, עם היות האדם מבחר הברואים ונזר הבריאה.

ובזה תתבאר לנו הקדמתו הקצרה של הרמב"ם לאיסור אכילת בשר אדם, שכתב, כי אף על פי שנאמר על האדם 'ויהי האדם לנפש חיה', מכל מקום אינו מן החיות, ואין בשרו אסור בלא תעשה. דהיינו, שאף כי נאסר בשר האדם, ודאי אין איסורו דומה לשאר איסורי המאכלות, כאיסור שאר החיות, אלא מין איסור אחר יש כאן.

ואם נרצה להרחיב יותר, נבוא ונאמר כי אמנם האוכל בשר אדם אין בו משום טמטום הלב, אולם בבחינה ידועה יש בו חומרה יתירה. כי האדם יש

בקודש חיה ויחידה החופפות עליו, ו'יחידה' לשון 'יחיד' - דביקות בחי העולמים, אור אין סוף.

קדושת בשר הצדיק

כאמור, איסור אכילת בשר אדם עומד גם אחר החטא בבחינה אחרת משאר איסורי האכילה, כי איש ישראל העוסק בתורה ותפילה, נותן בזה ביטוי לאהבת ה' וליראת ה' שבו, ברוח שכנגד הבשר, ובשרו מתקדש בקדושה עליונה, אם כן ודאי לא ניתן לומר שהאוכל בשר זה מיטמטם ליבו.

והנה ידוע ש'איסור' הוא מלשון 'בית האסורים', אשר בו יושבים בני אדם כבולים באזיקים, וכדברי הרה"ק בעל התניא זיע"א (ליקוטי אמרים פרק ח). אמנם נראה כי יש קודם החטא לא היה זה ענין של איסור והיתר בגדר של טוב ורע, כאשר האדם נקשר ומתחבר אל הרע, כי אם בגדר של הבדלת הרשויות וקביעת תחומין, ורק לאחר החטא החלו האיסורים להיות קשורים ברע. ועדיין רשאים אנו לחלק בין מיני האיסורים, כי באיסור בשר אדם באה תורה להבדיל בין הרשויות ולהגדירן, כמו קודם החטא שבא האיסור לקבוע את עצם הרשות, ולהורות עד היכן מגיע כבודו של אדם.

חללה של רשות

ויסוד הדברים מדברי הגמרא (שבת יא.): "ואמר רבא בר מחסאי אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, אם יהיו כל הימים דיו, ואגמים קולמוסים, ושמים יריעות, וכל בני אדם לבלרין - אין מספיקים לכתוב חללה של רשות. מאי קראה, - אמר רב משרשיא (משלי כה ג) 'שמים לרום וארץ לעמק ולכל מלכים אין חקר'".

לפי פשוטן של דברים עוסקת הגמרא בלב המלך והשלטון, מלשון 'אל תתודע לרשות', וכפי שפירש רש"י שם כי חללה של רשות הוא עומק לבם, "שהוא צריך להיות לו לב לכמה מדינות, למס הקצוב ולכמה מלחמות ולכמה משפטים, והכל ביום אחד".

אמנם בוודאי יש כאן רמז גם לדברים עליונים, ומלבד זאת גם בערכנו, ביחס לעומק משמעות ענין ה'רשות'.

קיום הבריאה קודם המבול ולאחרי

כאמור, לימד הקדוש ברוך הוא לאדם את דרכי הפרדת הרשויות, ואכן באו מלאכי השרת וצלו לו בשר וסיגנו לו יין, והכל בכדי להבדילו מזוהמת הנחש הקדמוני, שלא יכניס ארסו לתוך תחום האדם. ובזה נרמז לו לאדם כי יש בכוחו לקבוע גבולות ומוסכמות של מוסר והנהגות טובות. אולם האדם בטעותו עמד ועירב הרשויות, וארס הנחש נכנס לבריאה. וגם לאחר מכן בא קין והרג את הבל, ועוד חטאו דור אנוש ונשטף שליש העולם, עד כי גרם החטא לאחר כמה דורות לחורבן העולם לגמרי, והוצרך לבוא מבול כדי למחות את כל חי מעל פני האדמה ולחדש פני תבל מתחילה, כפי שעשו נח ובניו. ואכן מאז ועד היום, אף כי ישנם טוב ורע בבריאה, ישנה יכולת אחיזה וקיום.

וזה סוד הכתוב בסוף פרשתנו, שם נאמר (בראשית ו) 'וַיִּנָּחֵם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֵל לְבָבוֹ'. וכבר עמדו בזה רבותינו (ראה בראשית רבה כז, ד; זוהר חדש פרשת נח), היתכן לומר כי הקדוש ברוך הוא חזר בו, הלא הכל גלוי וידוע לפניו, והוא קורא הדורות מראש! על כן פירשו כי 'וינחם' מלשון 'נחמה', שהיא קבלת תנחומים, כאדם שנפטר קרובו והוא מקבל תנחומים עליו, כך כביכול הקדוש ברוך הוא מצטער במיתת הרשעים.

והקשה רבי עקיבא, דאם כן מהו 'ויתעצב אל לבו'? אלא יש לומר, שהעצבות היא על שם העתיד, כי עד עתה לא היו האיסורים בגדר טוב ורע, כך שהאדם אף פעם לא נקשר אל הרע, ומה שאסר הקב"ה היה רק בגדר 'לא הרשה', חילוק רשויות. וכיון שבני האדם לא עמדו בזה ובלבלו הרשויות, מכאן ואילך יש מהלך חדש של אסור ומותר, של הרע לצד הטוב עם יכולת קיום על ידי הגבלות תורתיות. על כן התנחם על שעבר, והתעצב על העתיד.

בשר היורד מן השמים

על פי הדברים האלה, נוכל להבין את דברי הגמרא בסנהדרין (נט): שם איתא: "כי הא דרבי שמעון בן חלפתא הוה קאזיל באורחא [היה מהלך בדרך], פגעו בו הנך אריותא דהוו קא נהמי לאפיה [פגעו בדרכו שני אריות ונהמו כלפיו], אמר, 'הכפירים שאגים לטרף'. נחיתו ליה תרתי אטמאתא [ירדו עבורו שני ירכיים של בשר מן השמים], חדא אכלוה וחדא שבקוה [אכלו האריות את אחת מחתיכות הבשר, ואת השניה השאירו]. איתיה ואתא לבי מדרשא, בעי עלה [נטלה רבי שמעון והביאה לבית המדרש לשאול עליה את החכמים], דבר טמא הוא זה או דבר טהור? - אמרו ליה, אין דבר טמא יורד מן השמים. בעי מיניה [שאל] רבי זירא מרבי אבהו, ירדה לו דמות חמור מהו [האם גם כאן נאמר שמותר הוא?] - אמר ליה, יארוך נאלא [תנין שוטח!] הא אמרי ליה, אין דבר טמא יורד מן השמים [ואם כן לא יתכן שתרד דמות חמור, ואפילו אם תרד - ודאי טהור הוא]".

האדם יש לו ערך עליון, וכל הפוגע בערכו של אדם ואוכל את בשרו כצבי וכאיל - פוגע ברעיון האלקי ובקדושת הבורא יתברך, אשר יצר את האדם בצלם ובדמות

חיבור שמים וארץ

וכדי לבאר את דברי הגמרא נקדים, כי הנה, שורש נשמת האדם הוא משמי השמים, אמנם אין כולו מן העליונים, ויש בו חלקים חומריים. כי זו תכלית כל הבריאה, "בְּרָאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (בראשית א א), לחבר שמים וארץ יחד, וכפי שהרחיב בזה רבינו האור החיים הקדוש (שם) בכמה אופנים. ובאחדות שני חלקי הבריאה שייכת טהרה, כי מצד חומרו עלול האדם לבוא לידי טומאה, אך מצד מעלתו העליונה - בשר האדם עדיף וגבוה למעלה למעלה מבשר בעלי החיים, כי בשרו של אדם מכוון כנגד ה'רוח ממללא' שבו - כח הדיבור המשמש ללימוד התורה. וכפי שמתרגם אונקלוס בפסוק (בראשית ב ז) 'וַיִּהְיֶה הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה' - "לרוח ממללא". כי אמנם גם לבהמה יש רוח, אך רוח האדם ניתן בה כח הדיבור, ובזה הוא גדול מכל בעלי החיים.

משום כך, אין אכילת בשר ראויה אלא ללומדי תורה, שהם המתקנים את הבשר ומביאים אותו אל הקדושה, ובאכילתם מבשר בעל חי, מתעלה אותו הבשר ונעשה לבשר אדם המתוקן מכל הנבראים. ובזה אין זה בבחינת 'ורדו כדגת הים' - לשון ירידה, אלא אדרבה, דרך עלייה שנינו כאן.

לחם שמים - לצורך התורה!

ומעתה נשוב אל דברי הגמרא. באמת יש להבין,

מה עלתה על דעתו של רבי זירא כלל כי תרד דמות חמור מן השמים?

אך הנה אמרו חז"ל (מדרש תנחומא פרשת בשלח, כ) "לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן". ועל פי מאמר זה מבאר ה'שפת אמת' (בשלח תרל"ו) את דברי בעל ההגדה, "אלו הַאֲכִילֵנוּ אֶת הָמָן, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת דִּינוֹ: אֵלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, וְלֹא קָרְבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי דִּינוֹ: אֵלּוּ קָרְבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה דִּינוֹ".

ומבאר רבינו, כי עצם אכילת המן, גם היא דרגה במתן תורה, כי לאו כל בריה יכולה ליזון מלחם אבירים, מאכלם של מלאכי השרת, ורק אחר שנזדכך גופן של ישראל ויכלו לאכול לחם מן השמים - נעשו ראויים לתורה הקדושה.

נמצא, כי מזון היורד מן שמים, תכליתו להכשיר את האדם לתורה. אולם לאו כל אדם זוכה לקבל את השפע הרוחני המתלבש בדמות מאכל, בצורת מן דווקא. אלא אדם הראשון קיבל בשר מן השמים ולא לחם, והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננים לו יין כדי להוציא את ארס הנחש. וממילא יתכן כי יָרַד לו לאדם מזונו בצורת חמור, כי בזה יש צורך לתיקון לומדי התורה, ככתוב (בראשית מט ד) 'וַיִּשְׁשֶׁךְ חֲמֹר גָּרָם', אלו לומדי התורה שנמשלו לחמור המטה שכמו לסבול עול תורה. ובדווקא הוא, כדי לתקן קליפת החמור, שהיא קליפה קשה מאוד. וכדברי הזוהר הקדוש (ברעיא מהימנא, ח"ג דף רעה; תיקוני זוהר דף קמז:), כי 'חמור' ראשי תיבות 'חכם מופלא ורב רבנן'. נמצא שגם בכח החמור ניתן להשתמש באהלה של תורה, וזהו שרמז ר' זירא בשאלתו על אודות חמור שירד מן השמים.

הנה מבואר, כי זוכים אוכלי המן לשבת קודש, להר סיני ולמתן תורה, כי המאכל הקדוש מקדש את האדם. ומעתה מובן כי רבי שמעון בן חלפתא שבא לבית המדרש לשאול על חתיכת הבשר שירדה לו מן השמים, לא נתאוה סתם לאכילת בשר, אלא הבין כי יש בכוחו של בשר זה להביאו לידי השגות מופלאות בתורה הקדושה, ועל זאת לא אבה לוותר.

בדומה לזה, לעתיד לבוא יאכלו ישראל מסעדות שור הבר והלויית, ואיך הותר הלויית באכילה, הלא אין בו סימני טהרה? אלא, כשם שעל חמור שירד מן השמים שאלו אם מותר באכילה, ונענו כי אין דבר טמא יורד מן השמים, כך הוא גם בסעודת הצדיקים לעתיד לבוא, כי מאכל שמימי הוא.

בשר לעתיד לבוא

את יסוד הדברים הנפלאים הללו, הניח רש"י הקדוש בפירושו לפרשתנו, שכתב כי לא הרשה ה' לאדם ולאשתו לאכול בשר. ממוצא הדברים, כי איסור אכילת הבשר שייך לתורת הרשויות. ומובא בספר ב'ליקוט ראובני' (ערך מלאך אות כ"ו) בשם ספר 'כנפי יונה', כי מלאכים הם בעולם היצירה והאדם בעולם העשייה, והבשר שצלו לאדם הראשון, היה מן הבהמות בהררי אלף, העתידות למאכל הצדיקים בסעודה שלעתידי לבוא. הרי שהיה ראוי לאדם בשר, אלא שרק בשר מרומם ונעלה היה ראוי לו מצד גדולתו ומעלתו.

יעזור ה' שנזכה במהרה לראות בשמחת אותה הסעודה הגדולה, שעתיד הקדוש ברוך הוא לערוך לצדיקים, וכדברי הזוהר הקדוש (ברעיא מהימנא, ח"ג דף קכד:), על אלו הזוכים להתבונן בפנימיות התורה - היא ה'בשר' המולבש בתוך ה'עור' - כי בזה יפקדון מן גלותא ברחמי.

ספר ההלכות

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאצרות תורת החסידות
משובצות זהב ועסודרות
משיעוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערנץ שליט"א

פרשת בראשית

שבת קודש אכסוף נעים שבת בקדושת השבת וסגולתה

כי בבוא יום שמיני עצרת, על יהודי
להביט בפני עצמו ובפנימיותו שלו,
כיצד הוא נראה לאחר כל החגים
והמועדים שעברו עליו לטובה.

אזי רואה הוא שעודנו עומד כבתחילה
לפני כל החודש הנעלה והמרומם, וכל
אותה עבודת החודש לא פעלה עליו
מאום.

ומכך נעשה האדם שבור וליבו נשפך
כמים, ואינו מוצא עצות לנפשו, אלא
להתחזק ולהתחיל הכל מ'בראשית'
ברא אלקים.

תחילתה של פרשה זו רומזת לכך
באופן נפלא: 'בראשית ברא אלקים
את השמים' - תחילתו של חודש תשרי
ורובו הוא בבחינת שמים, בהתרוממות
והתעלות בימים הקדושים, ולאחר מכן
כשאלו חולפים והולכים להם, נופלים
לבחינה של ארציות 'ואת הארץ'.

ולעיתים חשים כי 'והארץ היתה תהו
ובוהו וחושך על פני תהום' - מרגישים
בחשכות ונפילה לעמקי תהום.

ויש להתחזק באור התורה, כמו
שנאמר 'ויאמר אלקים יהי אור ויהי
אור', משום שאותו אור שנברא מששת
ימי בראשית וגנוו הקדוש ברוך הוא
לצדיקים לעתיד לבא, כמו שאמרנו
חז"ל (חגיגה יב, ב' י"ד ו'), גילה הבעל שם
טוב הקדוש שגנוו בתורה הקדושה.

הנהיג שם שגנוו ונהגוהו הרימנו!

אכן, כמה מוסר על האדם לקחת בבוא
שבת בראשית, והנה, נראה הוא כשם
שנראה היה לפני חודש - בטרם הימים
הנוראים והחג הקדוש.

אין פלא שליבו נשבר בקרבו לשברי
שברים, שהלא תוכחה כפולה
ומכופלת היא: לאחר כל אותם ימים
טהורים ומרוממים - ימים איתנים
ותקיפים במצוות, עדיין נראה הוא
באותו אופן!

תוכחה זו הלא היא כתובה בהפטרות
של פרשה זו, ונרמזה באופן נפלא,
כמסופר בפי הרב הקדוש רבי אברהם
מפוריסוב זי"ע, והועלה על הכתב
על ידי נכדו הגאון רבי אריה מרדכי
רבינוביץ זצ"ל, רבה הראשון של

שבת בראשית

להתחיל מ'בראשית'

שבת בראשית - השבת הראשונה
שאחרי הימים הנוראים וחגי תשרי,
עדיין עומדת תחת רושםם של הימים
המרוממים.

בצאנו אומרים היו כי 'בראשית' היא
אותיות 'ב'א תשרי', והיו נוהגים לטבול
את החלה בדבש עד לשבת זו ועד
בכלל, משום שחלק בלתי נפרד היא
מימים נעלים אלו.

זאת, נוסף על ההתרגשות בשבת זו,
בה מתחילים לקרוא בתורה מחדש
בפרשת בראשית.

אמר הרב הקדוש רבי אברהם יעקב
מסדיגורא זי"ע (נכנסת ישראל, אמת ליעקב)
כי שבת זו נעלה היא עד מאוד, כיון
שכל שבת ושבת היא זכר למעשה
בראשית, ושבת זו שבה קוראים פרשה
זו, כחה גדול ביותר.

והוסיף בשם אביו הסבא-קדישא רבי
ישראל מרז'ין זי"ע, כי אמנם השבת
הראשונה בשנה החדשה היא שבת
שובה, אך שבת בראשית היא הכוללת
בתוכה את כל שבתות השנה.

באמרו קדשו (שבת בראשית תשס"ה,
קידושא רבה), הסביר כ"ק מרן אדמו"ר
מבאין שליט"א את הדברים, מדוע
אכן אין מתחילים לקרוא מ'בראשית'
בשבת שובה, שהיא השבת הראשונה
בשנה, אלא ממתנים עד אחרי החגים.

משום שאחרי כל הימים הנוראים
והקדושים, ועבודת ה' בכל ימי
החודש, כאשר באים אנו לשבת
בראשית, רואים אנו כי אין אנו אווזים
אלא ב'ראשית'.

כי לפי ערך עבודתנו, היה עלינו
להראות הרבה יותר טוב...

וכתוצאה ממחשבה זו, נעשה לבו של
האדם נשבר ונדכה, ואז רצויים מעשיו
לפני המקום.

כמו שהיה אומר זקנו הרב הקדוש רבי
מרדכי שלמה מבאין זי"ע, על מאמר
חז"ל (ר"ה ד; יומא ב; סוכה מז, חגיגה יז),
כי שמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו,

על התורה

שלהבות קודש והגיונות חכמה
מפרשת השבוע

אָנְיוּ יוֹכִיחַ.

יסוד מופלא זה הוא המבהיר את דברי
תקוני הזהר (מ), על התיבה 'בראשית',
שיש בה את שלושת המילים הבאות:
'רא', 'האות ש' שבראש תיבת 'שמע'
ו'בת'.

את משמעותם של שלשה צירופים
אלו ביאר הרב הקדוש רבי זאב וואלף
מזיטומיר זי"ע בספרו 'אור המאיר' (פר"י כי
תבא), כי באו להשמיענו כיצד יש לאדם
לנהוג בחמשת החושים שחננו הבורא.

בפי התרגום הירושלמי לתורה
משמעותה של התיבה 'בראשית'
הפותחת את התורה היא, בלשון חכמה
- בְּחֻכְמָא בְּרָא ה'. כלומר, למי שחננו
הבורא חכמה ובינה ממקורם הגבוה
מעולם שבו נפרדות המידות ומתחלקות
לחמשת החושים, יכול הוא לראות את
הנשמע ולחוש בו, לשמוע את הנראה
ולחוש בו, או לראות ולשמוע את
המוחש.

זאת בא תקוני הזהר ללמדנו, כיצד
צריך האדם לעבוד את ה' בכל חושים,
ולתעלות

והכוונה שבה ללמד לאדם דעת, איך
יתנהג עם חמשת חושי המוחלקים, חוש
הראות, וחוש השמע, וחוש המישוש.

שְׁמִינִים מִזִּמְנֵי יָמֵינוּ

לא יאומן כי יסופר, אך על כמה וכמה
צדיקים הועד כי באמצעות חוש המישוש
חשו בטעם!

כך סיפר ('שמע שלמה' מדרגות אות כב) הגאון
רבי נח חיים לוי מקוברין זצ"ל, את
שמעו בעצמו מפי קדשו של חותנו-זקנו
הרב הקדוש רבי משה מקוברין זי"ע,
שכאשר שתה מורו ורבו הרב הקדוש
רבי שלמה מקרלין זי"ע, תה או קפה,
נטל קוביית סוכר בכף ידו ואחזה במשך
זמן שתייתו.

פעם אחת שאלו בנו רבי משה מלודמיר
לפשר הדבר: "אם צריך אבא להמתיק
את הכוס בסוכר, יקח את הסוכר בפיו,
ואם אינו זקוק לכך, מדוע יאחזה בידו?"
במקום תשובה נתן רבי שלמה את
תחית הסוכר לבנו, והנה, כאשר ניסה

המשתתף החושים

והיית ממיש

בראשית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת
הָאָרֶץ.

חמשה חושים העניק הבורא לאדם:
הראיה, השמיעה, הטעם, הריח
והמישוש.

רגילים אנו להביט על חמשת החושים
כחושים גשמיים בלבד, אולם לאמיתו
של דבר, ישנו כח רוחני המחיה אותם,
כל חוש ממידה רוחנית אחרת. חוש
הטעם הוא ממידת החכמה, חוש
השמיעה ממידת המלוכה, חוש הריח
מהדעת, חוש הראיה ממידת כתר, וחוש
המישוש מששת המידות המכונות ו'
קצוות (ספר הליקוטין ויצא).

למעשה, מקורן של חמשת המידות
שמהן נמשכים החושים הוא במקור אחד
עליון, כי מוצא כל המידות במציאותו
ואחדותו יתברך.

רק בירידת הכח הרוחני המשפיע אל
המידה התחתונה יותר, מתחלק הכח
לחמש תכונות, וכל תכונה מעניקה את
הכח הגשמי לאחד החושים.

וכן כתב רבינו הראב"ד בפירושו לספר

יצירה (פ"א מ"ד) כי אף על פי שחמשת
החושים הם בעלי פעולות נפרדות זו
מזו, נובעות כולן מכח החכמה והבינה
שבאדם שמכח אחד עליון הן, ועל
כן בחלום הלילה יראה לאדם שהוא
משתמש בכל החושים, כי כחם נובע
ממקור משותף אחד, והשינוי בהם הוא
תוצאה של הכלים שבהם הוא בא לידי
ביטוי, כל איבר לפי מהותו.

ונמצא, כי האדם המזוכך את עצמו ואת
חושיו, ומעלה את נפשו למקור העליון
הכולל את כל החושים, יכול לראות את
הנשמע, ולשמוע את הנראה, להריח את
המראה, ולחוש את הטעם!

יכולת זו מופיעה פעמים לא מעטות
בתורתנו. בעת מתן תורה, זכו כל ישראל
לראות את הקולות כנאמר (שמות כ טו)
'וכל העם רואים את הקולות', ועל משיח
צדקנו נאמר (ישעיה יא ג) 'וְהָרִיחוּ בִּיחֹלֶת
ה' וְלֹא לְמַרְאֵה עֵינָיו וְשִׁפּוּט וְלֹא לְמַשְׁמַע

הבן לטעום ממנה, חש כאילו נתן בפיו חתיכת עפר בעלמא, ללא שום מתיקות!

באמצעות אחיזתה בידיו, הוציא רבי שלמה את הטעם מקוביית הסוכר.

כך סיפר גם הרב הקדוש **רבי ישראל מטשורטקוב** זי"ע (גנוי ישראל, בראשית תרצ"א), על הצדיק הקדוש **רבי אורי מטסרליסק** זי"ע, שפעם אחת שתה כוס קפה כשהוא אוחז את קוביית הסוכר שנתנו לו בידו.

כאשר שאלוהו מדוע שתה הוא קפה מר, הראה לעין כל כי קוביית הסוכר הפכה לגוש עפר ללא כל מתיקות.

והסביר כיצא זה, שלפני חטאו של אדם הראשון, לא היה שום הבדל בין כחות הנפש הטמונים באיברי הגוף, ויכול היה להשתמש בכל אחד מהחושים באמצעות כל אחד מאיבריו.

רק לאחר שחטא בעץ הדעת, נפרדו הכחות, ואין כל אחד מהם יכול לבוא לידי שימוש אלא באיבר המיוחד לו. וכמו שנאמר (תהלים לח ד) 'אין שלום בעצמי מפני חטאתי', שאין כל אבר יכול לפעול את כל הפעולות בשלימות, אלא באחד מחמשת הכחות בלבד.

באמצעות רעיון זה ביאר הרבי מטשורטקוב, כיצד נכשלה חוה והוסיפה על ציווי הבורא שלא לאכול מפרי העץ גם את איסור הנגינה, בדבריה לנחש (בראשית ג ב-ג): 'מִפְּרֵי עֵץ הָעֵץ נֹאכַל. וּמִפְּרֵי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הָעֵץ אִמָּר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ. וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן תָּמוּתוּ', עד שבעקבות כך נגרם החטא. כי אמרו חכמינו שדחפה הנחש עד שנגעה בעץ, ובכך פיתה אותה שכשם שלא מתה בנגיעתה בעץ, כך לא יארע לה מאום לאחר האכילה מפרי.

משום שקודם החטא, יכול היה אדם להשתמש בחוש הטעם על ידי המישוש בידו, ועל כן סברה שאף הנגינה נכללת באיסור האכילה.

שבת קודש

המשך מעמוד א'

בני-ברק, בספרו הנפלא '**זכותא דאברהם**' (במהדורה החדשה, סיפורים, אות לו):

מגדולי המגידים בדורו היה הגאון **רבי צבי הירש מוויז'ניסלוב** זצ"ל, חתנו של הגאון רבי בצלאל הלוי מזולקווא בעל 'פֶּשֶׁם בצלאל', מלבד כהונתו בעיירה וואידיסלב, נודד היה ממקום למקום ומטיף מילותיו לעם ה', דרושים נפלאים אלו נדפסו בספריו הנודעים '**עשרה למאה וארץ צבי**'.

אולם עיקר זכותו ופרסומו של רבי צבי הירש לדורות, בא לו בזכות בנו, הוא הרב הקדוש רבי שמחה בונים מפשיסחא זי"ע, הוא שהפיץ את החסידות בפולין רבתי, וממנו נמשכו נהרות של דעת ועבודת ה' לפי דרכו מתלמידיו הרבים, עד שנחשב היה לבעל שם טוב' של חסידות פולין.

צועד היה רבי צבי הירש בדרך אבותיו המסורה לו, ומעורר את האדם ליראת שמים ועבודת ה', בלא לשים ליבו לדרך החסידות שהחלה להתפשט בפולין על ידי החוזה הקדוש מלובלין והמגיד מקוויניץ.

בחג הסוכות של אחת השנים, קרה הדבר.

הבן העילוי רבי בונים, שהיה על שולחן חותנו הנגיד ר' משה אוהר-ווערגער בבניין, והנה, נכנס אל הסוכה בליל החג, והחל לנשק את דפנות הסוכה ורצפתה בהתלהבות רבה, והחל לרקוד ולפזז בלהט אש קודש, כשהוא רץ אחוז סערה מצד לצד בתוככי הסוכה.

הסובבים, שלא הורגלו בדרך החסידות, נבהלו מאוד, נראה היה בעיניהם כאדם שירד מדעתו, עד שנפלה במוחם ההבנה כי החתן המובחר נתפס אף הוא לכת' - זו היא החסידות. (רמתיים צופים: מער' הרה"ק מפרשיסחא אות עה)

לא היתה דעתו של רבי צבי הירש נוחה כלל מצעדו זה של בנו. מוצאו היה מסביבות אשכנז, והבטי על הדרך החדשה המתפשטת בישראל בחשד.

בהרגלו אחז כמימים ימימה. לנסוע בערים ובעיירות ולדרוש לעם המתכנסים בבתי הכנסת והמדרש, לעוררם על הטעון תיקון ולחזקם בדברים.

ווידיסלוב עיר קטנה היתה ואנשים בה מעט. משכורתו של המגיד דמתא לא היתה מספקת לכלכלת ביתו, והוא מוכרח היה ליטול את מקל הנדודים ולהביא טרף לביתו ממקום אחר.

לא פשוטים היו חייו של המגיד. בת היתה לו שחלתה ברגליה, עד שהיתה נכה לא עלינו, ומזה שנים לא היתה מסוגלת עוד ללכת רחמנא-ליצלן.

מדי פעם, כאשר הצטבר בידו סכום כסף, היה מחפש שליח נאמן ומשגרו לבני ביתו שנותרו בווידיסלוב ללא משען ומשענה, מצפים לשובו של אביהם.

באחת מנסיעותיו הגיע לעיר לעלוב, ובידו סכום בן שלושה רובלים, אותו ביקש לשגר לזוגתו וילדיו הגועים מרעב בביתם.

חיפה רבי צבי הירש אחרי אדם הנוסע לווידיסלוב, ושמע כי הצדיק רבי דוד'ל מתכוון לצאת לדרך. הלך המגיד ושאלו: "שמא בדעת מר לעבור בדרכו בווידיסלוב?"

"אכן", נענה רבי דוד'ל, ורבי צבי הירש ביקשו שימסור את שלושת הרובלים לזוגתו היושבת בחוסר כל, כשהוא מודה לו מקרב לב.

נסע הצדיק הקדוש רבי דוד'ל מלעלוב, והגיע

לווידיסלוב. היה זה בשעת לילה מאוחרת, אך פעולתו הראשונה של רבי דוד'ל היתה ללכת לביתה של הרבנית שרה, אשתו של המגיד, ולמסור לה את הרובלים.

דפק רבי דוד'ל על אחד החלונות. היה זה החדר בו שכנה הנערה החולה, וזו שלא היתה יכולה לקום ולפתוח את דלת הבית, פתחה את החלון הסמוך למיטתה, ושאלה את הדופק למבוקשו.

נתן לה הצדיק את שלושת הרובלים ששלח להם אביהם, ופנה לדרכו בברכה השגרתית: "יְיָ יִגְעֲזֹנֶנּוּ! - הִי בריאה!"

באותו רגע חשה הנערה החולה במרץ רב הזורם בגופה וכחות עלומים נמסכו ברגליה החולות.

התרגשות משלושת הרובלים שהחזיקה בידה, השכיחה מאתה לרגע את מצבה העגום, והיא ניסתה לרגע לקום מהמיטה ולבשר לאמה על הכסף ששלח אביהם.

ולפתע, הלא יאמן קרה.

הרגלים המשותקות נענו לפקודתו של המוח, והחלו לנוע...

האם כמעט שהתעלפה למראה הבת המהלכת על רגליה כאחד האדם.

כששבה רוחה אליה, גמרה בדעתה כי אותו אדם מופלא שבירך את בתה והעניק להם כסף למחיה, לא היה אלא אליהו הנביא זכור לטוב.

ויהי כעבור זמן-מה, שב המגיד רבי צבי הירש ממסעו, ובהתקרב אל הבית, כמעט שפרחה רוחו מקרבו בראותו את בתו יוצאת לקראתו.

זוגתו הרבנית אף היא עמדה מאחור, ובהתרגשות עצומה סיפרה: "נתרנו בלא פרוטה לפורטה, בטננו הומה ברעב, וכמעט שאפסה תקוותנו, ואז, בשעת לילה מאוחרת, דפק בחלון הבית אליהו הנביא שמסר לנו שלושה רובלים ובירך את בתנו, והנה עניך הראות כי תיכף ומיד נרפא רגליה במאמר פיו..."

לא ידע המגיד את נפשו. מה מתרחש כאן?? "אמרי נא לי בתי, כיצד נראה היה אליהו הנביא?" חקר את פיה.

תיארה הבת את מראה פניו של האיש, והנה, תאמו הסימנים לצורת פניו של רבי דוד'ל מלעלוב - הוא השליח.

המגיד הוכה בהלם. שתי המילים שהוציא רבי דוד'ל - אותו חסיד מפיו, הן שהביאו מזור לבתו...

שלא בצדק שפט את החסידים לכף חובה אם-כן, עליו לתקן את טעותו.

תיכף כשהתאושש מן הדרך, ארז את מיטלטליו, ויצא לעיר לעלוב בשנית, הפעם, לא לשם השמעת דרשות.

"סלח נא לי", ביקש מרבי דוד'ל, "שגגה היתה בי, ומחוסר ידיעה היתה עיני רעה בדרך החסידות. עזור נא לי עתה ללכת בדרך זו".

רבי דוד'ל לא מילא את מבוקשו: "אין בכחי לשנות את דרך חיי מעלתו לעת זקנה", הסביר. "אם רצון מר בכך, יסע נא לעיר לובלין, אל החוזה הקדוש".

ויסע המגיד לובלינה. שם נכנס לבית החוזה הקדוש שכיבדו ביותר והושיבו על יד השולחן.

יום ראשון פרשת נח היה אותו היום, והחוזה פנה אל המגיד וביקשו: "אתמול, ביום שבת

קודש, השמענו מדברותינו על הפטרת פרשת בראשית לפי דרכנו, אבקש ממעלתו שיאמר לי מדרושיו הנפלאים על הפטרה זו". לא אחר המגיד למלא את בקשת הצדיק, וסיפר כי בשנה שעברה היה בפרשת בראשית בעיר סמוכה לגבול פרוסיה, וכך דרש שם על הפסוק 'הֹאֲצִיא עִם עֶנְרָא וְעִינָם יֵשׁ וְחָרְשִׁים וְאֲזָנִים לְמוֹ' (ישעיה מג ח) הנאמר בהפטרה זו.

"מה לי מעיניהם אם עורים הם, ומה התועלת בכך שאזנים יש להם אם חרשים המה?" הקשה, ותיכף יישב:

העיירה הקטנה היתה כמרוקחה.

רופא העינים המפורסם בכל המדינה נקלע בדרכו לעיירה, וניאות לקבל קהל למשך שעות בודדות.

מכל העברים נהרו אליו המונים. ישישים שמאור עיניהם כהה, וצעירים שעיניהם נפגעו, ילדים שראייתם חלשה, ובעלי עינים פגועות.

ואכן, הרופא הפליא במלאכתו, והביא מזור ורפואה לכולם.

בין הבאים היה אדם שהביא את בנו הקטן, ילד קט שנולד עיוור רחמנא-ליצלן, והפיל תחינה לפני הרופא שירפא את בנו.

הרופא רתח מזעם: "באת לטטות בי?" צעק על האב. "וכי התחת אלקים אנכי לברוא עינים למי שלא ראה מאורות מימיו?!"

ברור, כי מומחה ככל שיהיה, אין הרופא יכול להעניק את כח הראייה לעיוור מלידה.

זהו פירושו של הפסוק. הנביא עומד ומוכיח את ישראל, ומסביר להם:

"**ויצא אומות העולם, שלא עמדו על הר סיני ולא קיבלו את התורה, אין אני מצפה מהם להכיר במלכותו יתברך, הרי הם כעוורים מלידה, ואין אני מדבר אליהם כלל.**"

אבל אתם בני ישראל, הרי זכיתם ליאור באור התורה והמצוות, ורק חטאיכם ומעשיכם הלא-טובים הם שגרמו לכם לסימיו-עינים - יכולים אתם בנקל לזכות לרפואה..."

נהנה החוזה הקדוש הנאה מרובה מדבריו של המגיד, ולא נחה דעתו עד שהעניק לו תשורה של ששה רובלים, ונפרד ממנו לשלום.

בינו של המלך

יודעי הדבר וכותבי הקורות של הממלכה חלוקים היו ביניהם בשאלה, האם זהו מאורע של פעם בחיים או מאורע המתרחש אחת לכמה דורות בלבד.

המלך הגדול יצא למסע היסטורי ברחבי הממלכה.

המלך ביקש לבקר בכל אזורי הממלכה, להתרשם מכל המחוזות, ולהכיר את נתיניו מקרוב.

מסע שכזה אינו דבר של מה בכך, הוא מצריך תכנון קפדני ומדוקדק והתארגנות מקיפה.

מרגע שהוחלט על המסע, נשלחו רצים מיוחדים לכל רחבי המדינה, ומושלי המחוזות וראשי העיריות נכנסו לקלחת של הכנות.

דרכים נסללו, רחובות נוקו, מבנים ישנים שופצו, וארמונות חדשים נבנו בקדחתנות.

למעלה משנה ארכו ההכנות, והיתה זו משימה לא פשוטה כלל.

צוות שלם הוקם רק למטרת תכנון המסלול

תפילה פנינים וערגליות בעניני עבודה שעלב זו תפילה

שערי פרנסה

מדוע אין הפרנסה בזמננו על
העניים?

לאחר הסתלקותו של הרב הקדוש רבי אורי מסטרליסק ז"ע, באו חסידיו אל הרב הקדוש רבי ישראל מרז'ין ז"ע, להסתופף בצלו ולהיות מחסידיו. כתבו לו את בקשותיהם בפתקאות, וכמנהגם היו אלו אך ורק בקשות בעניני התעלות רוחנית.

קרא הצדיק מרז'ין את הפתקאות, אך סירב לקבלן. הוא הורה להם לכתוב מחדש ולבקש גם על פרנסה ברווח, וכך אמר להם: "שני פסוקים יש בכל סדר התפילה שאם לא כיוון בהם המתפלל לא יצא ידי חובתו ועליו לחזור ולאמרם כוונה, והם: 'שמע ישראל' ו'פותח את ידך', שמשמעותם היא קבלת עול מלכות שמים ובקשת פרנסה.

ומהי שייכותם זה לזה? אי אפשר לאדם לקבל עליו עול מלכותו יתברך באמת, אם אינו מבקש ממנו פרנסה! לפיכך, אם רוצים אתם להיות מחסידיו, קבלו עליכם לעבוד את ה' הן בקבלת עול והן בבקשת הפרנסה!"

(בית רוזין עמוד קלד)

לקח גדול טמון במעשה זה.

לעתים נדמה לאדם, כי אין ראוי לו להטריח את קונו בעניני צרכי הגוף והעולם הזה. כשהוא עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך אשר מלוא כל הארץ כבודו, מה לו כי יזכיר את ענין הפרנסה או כל מיני ענינים פחותים הנוגעים לחיי הגוף? לכאורה אין ראוי לו לבן עליה לבקש בתפילתו אלא על עניני הרוח והנצח, שיזכה להצלחה בתורה ופרישות מעניני הגוף ועד שיגיע להשגות אלקות וכל כיוצא בכך.

אכן, טעות גדולה היא! שכן דווקא הבקשות על עניני הפרנסה וצרכי הגוף, יש בהן ביטוי תמידי לתלות ולקשר שבין האדם לבוראו.

למה עשה הבורא בטבע האדם שיהיה זקוק לאכול שלוש סעודות בכל יום? ולמה עשה שיהיה נצרך לעבוד כדי להתפרנס? ומדוע לא נבראו כל המזונות מוכנים לכל אדם על ידי ביתו, כשהם כבר מבושלים ומתובלים ומתוקנים לאכילה?

לימודנו צדיקי הדורות שכל זאת עשה ה' ככוונת מכוון, כדי שירגיש האדם שהוא תלוי רק בו, ובכל עת יבוא מחדש לשאת עיניו למרום ולהתפלל על כל צרכיו.

הרב הקדוש רבי יעקב יוסף מאוסטרהאז ז"ע בספרו 'רב ייב'

(תהלים יג) הביא מה ששמע מאור שבעת הימים רבינו הבעל שם טוב הקדוש ז"ע, שזכות נפלה בחלקו של העני, כי מחמת דוחקו שאין לו מה לאכול צריך בכל יום לגשת ולבקש מאת ה' יתברך מזונות, נמצא שזוכה העני שמדבר לפני ה' יתברך בכל יום כבן העומד לפני אביו.

ועוד, שאת העני צריך ה' יתברך לזכור בכל יום ויום, להזמין לו פרנסתו, אבל את העשיר אין ה' יתברך צריך לזכור בכל יום, כי כבר נתן לו מזונות ברווח גדול, ולעתים אף נותן לו בפעם אחת עשירות גדולה שתספיק לו למשך כל ימי חייו, ואינו צריך לבוא ולבקש כלל. נמצא העניות אינה קללה אלא ברכה היא, ואילו העשירות אינה ברכה אלא קללה!

יוצא מן הכלל הוא עשיר כזה אשר ניחון בדעת ישרה ושכל טוב, ויודע שגם כשיש לו מזונות, הלא אם חס ושלום לא יתן ה' יתברך גוף בריא, לא יועילו לו המזונות מאומה, כפי שאנו רואים בחולה שיש לו מזונות אך חסר הוא שיניים לאכלם, או שאינו מסוגל לעכל אותם כראוי ולהיות ניזון מהם. העשיר החכם בא לפני ה' ומבקש שיתמידו מזונותיו כל הימים, וכן שיהיה בהם כח להחיותו ושיהיה בו כח להיות ניזון מהם בבריאות ובנחת.

רעיון זה מצינו גם בדברי הרב הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב ז"ע בספרו 'קדושת לוי' (ראש השנה ד"ה וכו'), ששאל על הידוע בתורת הקבלה, שבכל יום יורד מהשמים שפע רוחני חדש להחיות את העולם, ולכאורה, מדוע אין הקדוש ברוך הוא מוריד את השפע בפעם אחת?

וביאר על פי המעשה המובא במסכת יומא (עו.), שתלמידיו של רבי שמעון בר יוחאי שאלוה: מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה, ולמה הוצרך לרדת בכל יום?

השיב להם: אמשול לכם משל, למה הדבר דומה? למלך שהיה לו בן יחיד שהיה חביב עליו ביותר. מדי שנה היה הבן בא בעת קבועה אל בית המלך, והמלך היה מעניק לו ממון שיספיקו לו לכל השנה.

אלא שכעבור זמן לא רב גברו געגועי המלך לבנו, ולא היה די לו בפעם יחידה זו שבה הם נפגשים, ולפיכך קבע שמעתה יהיה על הבן לבוא בכל יום אל היכל המלך, ויקבל מזונותיו דבר יום ביומו. מלבד זאת, כעת גם הבן לא הסיח דעתו מאביו ותלה עליו בתחונות בתמידות, כשהוא מתייצב אצלו מדי יום לקבל את מנתו.

על פי זה יובן הטעם שנותן השם יתברך שפע בכל יום מחדש, וזה מחמת אהבתו ורצונו להשתעשע עם ישראל בניו בכל יום, ולקבל מהם תענוג כאב מבנו, ועוד זאת, כדי שנדע שאנו צריכים אליו תמיד ולא נסיח דעתנו ממנו יתברך בכל יום ובכל עת ובכל שעה.

לאור הדברים הללו נבין היטב את דברי הרב הקדוש רבי פנחס מקוריץ ז"ע (אמרי פנחס ח"א שער התפילה אותיות לו-לז), שהפליא במעלת התפילה על הפרנסה והיה מרבה לזרז את שומעיו לקחו על ענין זה באומרו כי 'פרנסה' עולה בגימטריה כמנין 'נשמה'.

ללמדנו, כי התפילה על הפרנסה מועילה להשלים את הנשמה, שכן תפילה זו מחזקת באדם את יסוד האמונה בבורא, שלא עזב את בוראו חלילה, אלא משגיח עליהם בכל עת לזונם ולפרנסם.

ראיה נפלאה על מעלתה של התפילה על הפרנסה, הביא רבי פנחס מקוריץ מההלכה הפסוקה, שאם התפלל אדם בלא כוונה, יצא ידי חובה ואינו צריך לחזור, אך אם לא כיוון באמירת הפסוק 'פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון', צריך לחזור ולאומרו (ש"ע או"ח סימן נא ס"ז), לכן, הוא אומר, צריך האדם להתפלל בכל יום על הפרנסה.

ועוד חידש, כי גם הרמב"ם שסובר כי התפילה היא מצוה שתיקנוה חכמים, מודה שאדם המתפלל על איזה דבר אשר יחסר ממנו, מקיים בזה מצות עשה מן התורה.

'ומהש יצא דומה'

סיפר הרב החסיד מנחם מנדל ראויצקי בספרו 'מצמיח ישועות' (קראקא ת"ע, עמוד כז): שאלני אדם אחד: כיצד יתכן שפלוני הרשע המתגורר בעיירתנו, שאינו מניח תפילין ומחלל שבת וחי כגוי גמור, בכל זאת עסקיו מצליחים ואף זכה לעשירות?

באותו רגע נזכרתי בשאלה דומה שנשאל הרב הקדוש רבי בונים מפרשיסחא ז"ע: לאחר שאכל אדם הראשון מעץ הדעת שאל אותו הבורא (בראשית ג יא): 'המן העץ אשר צויתך בלתי אכול ממנו אכלת, והשיב אדם הראשון (שם פסוק יב): 'היא תנה לי מן העץ ואוכל'. שאל הקדוש ברוך הוא לאשה, ואמרה (שם פסוק יג): 'הנחש השיאני ואוכל'. וקילל ה' את אדם הראשון (שם פסוק יט): 'בזיעת אפך תאכל לחם', ולאשה אמר (שם פסוק יט): 'בעצב תלדי בנים', ולנחש אמר (שם פסוק יד): 'ועפר תאכל כל

ימי חיך'. וקשה להבין במה נתקלל הנחש, הלא נתן ה' טבע לנחש שיהיה יכול מעתה לאכול ולהיות ניזון מן העפר, ולכאורה ברכה היא זו, שלא יצטרך לתור אחר מזונו וימצא מחסורו מוכן לו בכל מקום בוא!

תשובתו של רבי בונים היתה עמוקה במיוחד: לאדם אמר ה' 'בזיעת אפך תאכל לחם', ממילא אם יהיה מחוסר פרנסה, יבוא לפני קונו ויבקש על כך. ולאשה אמר: 'בעצב תלדי בנים', ולכשתבוא עת משבר, תבקש רחמים מן ה'.

נמצא שיש להם עדיין שייכות והתקשרות עם הבורא יתברך לבוא לפניו בתפלה ובתחנונים.

לעומת זאת, לנחש, שהוא מקור הטומאה, נתן ה' כל מחסורו, שיהיה מאכלו עפר אשר מזומן אצלו תמיד, כדי שלא יבוא יותר לבקש מלפניו על שום דבר ולא תהיה לו עוד שום התקשרות עמו!

סיים החסיד רבי מנחם מנדל: לאור ביאורו של רבי בונים, נוכל להבין שהקדוש ברוך הוא נותן לעיתים לרשע גדול בריאות ועשירות, אך תכלית כל זה היא כדי שלא יבוא עוד לפניו בתפלתו בשום פנים. הקדוש ברוך הוא אינו חפץ בתפילתו של הרשע, ועל כן נתן לו כל צרכיו, כאומר: 'קח לך כל שתוצה והסתלק, כי לא ארצה לראות יותר את פניך...'

ברכת 'ואליך הקדוש'

עד כאן דיברנו בעיקר על בקשת הפרנסה שחסרה לאדם.

בא הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור ז"ע בספרו 'שפת אמת' (מסות תרל"ט) ומלמדנו חידוש גדול: עיקר עבודת התפילה אינה על מה שחסר לאדם. אדרבה, תפילה כזו חיסרון יש בה, שכן האדם מבקש רק על טובתו האישית ודעתו נתונה רק על צרכי גופו וענייניו הגשמיים, נמצא שהתפילה היא כביכול כטפל וכאמצעי להשגת העיקר שהוא הממון והגשמיות. אמנם, עיקר עבודת התפילה היא דווקא כשהאדם אינו חסר דבר, ובכל זאת בא לפני קונו בתפילה!

בתפילה זו מקיים האדם את התכלית שבשבילה תיקנו חכמים להתפלל, והיא, שיעיד האדם ויקבע בלבו, שכל הצלחתו בממון ובהשגת קניני העולם, לא זכה בהם מכחו והשתדלותו או על פי מקרי העולם והמזלות, אלא הכל רק מברכת הבורא ברוך הוא.

תועלת נוספת של תפילה זו, היא שעל ידה גם אותו חלק של השפעה שאמור להגיע לאדם על פי המזל

המשך בעמוד י'

המדויק בו יעבור המלך; כזה שיהיה קצר ככל האפשר, אך מנגד, יעבור בכמה שיותר מקומות, ובפרט הערים הגדולות והחשובות. מצד שלישי, יש למצוא מסלול חדש ורחב דיו, כזה שהשיירה המלכותית תוכל לעבור בו, וכמובן, יש לבדוק שלארכו יהיו תחנות מנוחה ראיות בעבור המלך והפמלייה.

והיה זה צוות אחד בלבד בתוך עשרות. כמותו הוקמו צוותות לתכנון המעמדים החגיגיים בהם ישתתף המלך, צוות לארגון האבטחה, צוות שהיה עליו להקדים ולנסוע בכל המקומות ולבחון האם הכל כשורה, צוות שהופקד על האכלת המלך וכל הפמלייה, צוות האחראי על ההלבשה המלכותית, וצוות המופקד על תיאום בין הפמלייה המלכותית למושלי המחוזות.

ככל שהתקרב המועד, גברה התכונה והלכה. המשלחות הראשונות יצאו לדרך כבר שלושה חדשים לפני תחילת המסע.

היו אלו שיירות של עגלות משא ענקיות עמוסות בציד כבד ורתומות לצמדי שורים התנהלו בכבדות בדרך המובילה מן הבירה צפונה.

בחודש הסמוך ליציאה, כבר נראו מרכבות סגורות הנושאות את אנשי הטקסים, על אביזריהם ורשימותיהם, מהירות לצאת מהעיר.

כל אותו החודש לא פסקה התנועה; כרכרות קלות ומהירות, מרכבות מירוף דו-אופניות, ועגלות נושאות בעלי חיים, פרשים קלים במדים ייצוגיים ופרשים כבדים במדי אבירים.

ובימים הסמוכים לזמן המיועד, היו רבים בארמון שלא עצמו עין.

היום שנבחר ליציאה, היה יום אביבי נאה.

רבות תושבי הבירה נאספו ברחובות הראשיים, לבושים בגדי חג ומנופפים בידיהם.

איש לא העלה על דעתו להחמיץ את המחזה הנאדר. הרחוב הראשי מקושת היה בפרחים ושערי כבוד, ולכל ארכו הצטופפו ההמונים מאחורי גדרות.

נשימתם נעצרה בשעה שתרועת חצוצרות נשמעה ממרחק, פלוגה ראשונה של שוטרים הדורי מדים עברה בסך לפנות את הדרך.

אחריהם שעטו פלוגות שונות של פרשים וקצינים במדים מוזהבים, התזמורת המלכותית בבגדיה הססגוניים, ונציגי החילות השונים, חיל הים וחיל התותחנים, לגיון הזרם והכחות המיוחדים, ואז, אחרי שחלפו הללו הופיעה המרכבה המלכותית עוצרת הנשימה, מאחריה משתרכים עשרות רבות של כרכרות מרהיבות-עין. המלך יצא לדרך, הריעו החצוצרנים, נשפו תוקעי הקרנות, ופרטו בעלי הנבלים.

הפעם לא טרח המלך להראות את פניו בפני תושבי הבירה הנאמנים.

המסע הנוכחי מוקדש לשאר האזרחים, אלו שמעולם לא זכו לראות אותו או לחוש בקיומו, והיציאה הטקסית מהעיר היתה כאין וכאפס לעומת החגיגות המתוכננות.

הכל התנהל כמתוכנן. שיירת הענק התנהלה באיטיות מלכותית צפונה, נעה בנוחות בדרך המלך החדשה שנסללה במהירות בין ההרים העבותים במקום הדרך הישנה והמתפתלת, ועוצרת לחציות מזדמנות בבתי המלון הנאים שהוקמו זה-עתה.

הכל היה מושלם. מזג האויר היה נאה, והמסע כולו התנהל על הצד הטוב ביותר.

כבר במרחק ניכר מהעיר הראשונה, משהגיעה השיירה המלכותית לצומת דרכים קידם את פניהם שלט ענק של ברוכים הבאים, ומשלחת של ראשי העיר ונכבדיה רכובים על סוסים לבנים הממינה תחתיו בהתרגשות.

השיירה שעטה בכביש המחודש בואכה העירה, פרשים רכובים על סוסי-מירוף ונושאי הדגל המלכותי מקדימים אותה.

בשערי העיר הוקם שער כבוד ענק ומרשים. שטיח יקר

נפרש לכל אורך הדרך מהשער ועד לארמון העירייה, ולצדדיה היו נטועים עצי-נוי.

ההמונים שהצטופפו מאחורי גדרות מתכת מסוגננים המטירו פרחים על הכרכרה הפתוחה אליה עבר המלך לפני הכנסו לעיר, והתשוואות נשמעו למרחקים אדירים. בכיכר העיר הוקמה במת-ענק, עליה ניצבה הכן תזמורת-סימפונית מרובת כלים וגננים שפצחה בנגינה קסומה ברגע בואו של המלך, וכל נכבדי העיר עמדו בשורה והשתחוו ארצה.

הזקן שבאצילי האזור כובד להגיש למלך מתנה יקרת ערך בדמות תעודה משפחתית עתיקת-יומין ממוסגרת זהב, ואחריה התקרבו כל בני האצולה ונכבדי העיר להגיש את מתנותיהם.

האחד הציג סוס גזעי יקר ומשובח, ואחר הביא טלסקופ משוכלל מהג. שלישי החווה על כמה עגלות עמוסות בחביות יין משובח, ורביעי העמיד פסל שיש מפעים.

גם חלקה של המלכה והנסיכים לא קופח כמובן. תכשיטים וחיות-מחמד, צעצועים ואפילו אחוזות. תארי כבוד ושכיות חמד.

אחר, פנו כולם לארמונו של הרוזן העשיר בעיר, שם הוכנה מסיבה ראווה ומונקרת-עינים שהוכנה על ידי גדולי השפים.

הביקור הסתיים אחרי סיור בנפלאות העיר, ולינת-לילה במלון פאר ששופץ במיוחד לרגל הביקור. המלך היה שבע-רצון וכך גם כל המלווים וארחי העיר.

משם המשיכה השיירה לעיר הבאה.

תושבי העיר התעלו מעל עצמם והצליחו להפתיע את המלך במתנות מקוריות ומעמדים רבי-רושם שכמותם לא נראו אפילו בעיר הבירה.

בעיר השלישית היתה קבלת הפנים מאורע עוצר נשימה, מלווה בזיקוקים והופעה אמנותית, ותושביה הצליחו להפתיע את המלך באצטדיון ענק שנבנה במיוחד לרגל הביקור ונקרא על שמו.

כך מטייל היה המלך בכל רחבי המדינה, והנתינים הרעיפו עליו אהבה והערצה עצומה, הם הוכיחו את מיטב יכולותיהם והפגינו את מלוא רצונם הטוב, בשורה ארוכה ובלתי-נגמרת של קבלות פנים, מעמדי הוקרה ומשתאות-ראוה, כאלו שאפילו בארמון המלך לא היו שכיחים.

בנשוב רוחות הסתיו הראשונות שבה הפמלייה המלכותית העירה. אל הארמון.

פניהם של חלק מאנשי הפמלייה היו נפולות במקצת. לאחר קיץ מלהיב ועתיר מעמדים מסיבות ואירועים, עליהם לשוב לשגרת החורף האפורה בארמון הקודר.

אלו זקפו אזניהם לשמע המשפט המלכותי הבא:

"אמנם כיבדוני בכל מקום שבו הייתי בצורה יוצאת מן הכלל", אמר המלך כשעברה המרכבה המחופה את שערי הארמון.

"אבל כבודו של מלך הוא בהיכלו וארמונו, ושולחנו של המלך הוא בטרקלינו הפרטי..."

בצאנו, היתה שבת בראשית אחת השבתות החשובות בשנה, ורבנים רבים שלא היו יכולים לעזוב את עדתם בימים הנוראים, באים היו לצאנו לשבת זו.

אחד מהם היה גדול הפוסקים בגליציה בדורו, הגאון רבי שמואל ענגיל זצ"ל מראדומיִשְׁלָא, בעל שו"ת 'מהר"ש', שבצעירותו זכה להסתופף בצל הרב הקדוש בעל 'דברי חיים' מציאנז זי"ע, ועד סוף ימיו החשיב את עצמו כתלמידו המובהק.

מספר היה רבי שמואל (נחלי בינה) על ההסבר ששמע מפי קדשו בעת שזכה לשבות בצאנז בשבת בראשית, במהותה של שבת זו על פי משל זה.

בימים הנוראים ובחג הסוכות מכבדים אנו את מלכו של עולם, באופנים הנעלים ביותר: שופר ועיני הנפש, סוכה וארבעה מינים, ערבה והקפות בשמחת תורה, אך שולחנו של המלך הוא שולחן השבת...

תפילה

המשך מעמוד ג

ודרכי הטבע, יגיע לו כעת ישירות מאת הבורא ברוך הוא, משורש התורה שמעל המזל, ועל ידי זה תשרה הברכה באותה השפעה ויהיה לה קיום.

על ענין זה אמר המלך שלמה, החכם מכל אדם (קהלת א): 'טוב אחרית דבר מראשיתו', כלומר טוב לאדם שידבק עצמו בתורה הקדושה, שנקראת 'ראשית', כמו שנאמר (משלי ח כב) 'ה' קנני ראשית דרכו', כי היא ראשית ושוש כל הנבראים, שכל הדברים שבעולם וההשפעות היורדות לעולם יש להם שורש רוחני בתורה הקדושה, ולכן על ידי שהאדם דבק בה, יזכה שההשפעות האמורות לרדת אליו יגיעו דרכה ולא דרך המזלות ודרכי הטבע.

לפיכך, מסיק ב'שפת אמת', צריך האדם להתפלל על מזונו בכל יום, ואף אם חננו ה' בעושר ומשרתים עומדים הכן לציוויו ואינו חסר דבר - עליו להתפלל על מזונותיו שלא יחסרו לו!

מובן, שגם אדם שחסרו לו פרנסה, על כל פנים אם מתפלל בכונה האמורה, שהוא מברך וקובע בלבו שכל ההשפעה וההצלחה אך ורק מאת ה', ומכוון שיכיוו לו השפע דרך שורש התורה, ואינו חושב רק על מילוי צרכיו הגשמיים - תפילה זו היא התפילה במדרגה הגבוהה.

ויסוד הענין כבר מבואר בזהר הקדוש (בשלח סב), כי לאחר הפסוק (תהלים קמה טו) 'עניי כל אליך ישרבו' בא הפסוק 'פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון', ללמדנו, כי רצון ה' הוא שתבוא השפעתו אל הברואים לאחר שהללו ישאו עיניהם אליו, ועל ידי כך תבוא אליהם ההשפעה ממנו יתברך בדרך סלולה וקדושה, ולא בדרכים ובצינורות שיש בהם שליטה של כחות זרים המעכבים את השפע או חוטפים ממנו.

לפיכך, מסיק הזהר, גם מי שאינו מחוסר פרנסה, עליו להתפלל בכל יום ויום על פרנסתו, כדי שהיא תושפע לו דרך 'האילן הקדוש', שהוא שורש רוחני קדוש המצוי בעולמות העליונים, ודרכו נשפעת הברכה לאלו הראויים לקבלה בדרך זו. ומוסיף הזהר, כי האדם אשר מתפלל על מזונו בכל יום, זוכה לא רק לעצמו אלא משפיע ברכות לכל העולם דרך אותו אילן קדוש, ואשרי חלקו!

המעשה הבא יש בכחו להמחיש היטב את הצורך בתפילה גם כשלא חסר לאדם דבר, וכל צרכיו מזומנים לו.

נוהג היה הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מרימינוב זי"ע לבסוע מפעם לפעם לליזענסק, להסתופף בצלו של הרב הקדוש רבי אלימלך מליזענסק זי"ע. ישיבותיו שם היו מתארכות חודשים מספר כל אחת, ורבי אלימלך הזמינו לסעוד על שלחנו הסתור דבר יום ביומו.

יום אחד עלה בלבו של רבי מנחם מנדל, כי בעת שבתו לליזענסק אין לו צורך להתפלל על פרנסתו, באשר היא מזומנת לו בקביעות מבית הרבי וכמעט שאין זו אלא תפילה שווא...

באותו היום כאשר הסב הרבי רבי אלימלך לסעודה עם כמה ממקורביו, ורבי מנחם מנדל בתוכם, שכח המשמש להניח כף לפני רבי מנחם מנדל, רבי מנחם מנדל, שישב ביראה לפני רבו, בוש לבקש כף, ונבצר ממנו לאכול את המאכלים שהוגשו לשלחן.

שאל אותו רבי אלימלך: "מנחם מנדל, מדוע אינך אוכל?" "לא הוגשה לי כף", למלל רבי מנחם מנדל במבוכה. "הרי לך, אם כן", נענה הרבי רבי אלימלך מיניה וביה, "כי לא רק על המזון עצמו, אלא אפילו על הכף צריך להתפלל ולבקש מאת השם יתברך, ואף בהיותם מזומנים לפני האדם בקביעות!"

לשמייעת השיעורים - קול הלשון:
03-6171077

ספר
ויהלום

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחלה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

אם יש להנהיג רצועות תפילין שחורות משני צדדים

דמתהפכין ליה, עכ"ל הגמרא. הרי מפורש בגמרא שהלכה למשה מסיני דבעי שחורין הוא רק בצד הרצועה הנראה כלפי חוץ, משא"כ בצד הרצועה שכלפי פנים בו אין הקפדה ויוכל לצבוע בכל צבע מלבד באדום שיש בו גנאי אם יתהפך.

ובגמרא (ס:): 'אמר רב נחמן, ונוייהן לבר. רב אשי הוה יתיב קמיה דמר זוטרא, איתהפכא ליה רצועה דתפילין, א"ל לא סבר לה מר ונוייהן לבר, א"ל לאו אדעתאי. ופירש רש"י בפירוש הראשון שהאות ש' ד' י' צריכות להראות כלפי חוץ, ובפירוש השני פירש רש"י שני התפילין היינו הצד החלק והשחור של הרצועה שהוא צריך להיות כלפי חוץ. והלכה זו חמורה, כמבואר בגמרא (מועד קטן כה). 'דיומא חד אתהפיכא ליה רצועה דתפילין, ויתיב עלה ארבעין תעניתא'.

ובטעם החומרא מצאנו בתשובות הגאונים (שערי תשובה סימן קנ) שביארו משום שבהתעסקות בדבר 'מצוה צריך אדם לכוין דעתו לעשותה' (כמצוותה), וכל שכן המשך בעמ' ג'

אודות מה ששאלת על מה שמוכרים כיום רצועות תפילין שהן שחורות משני צדיהן, אם אין בזה שינוי ממנהג אבותינו שהיו מניחים תפילין עם רצועות הצבועות בשחור רק בצד החיצוני, והצד הפנימי היה חלק כמראה העור ללא צבע:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

רצועות שחורות הלכה למשה מסיני

מקור הדין שרצועות התפילין צריכות להיות צבועות בצבע שחור, הוא בגמרא (מנחות לה:): 'א"ר יצחק רצועות שחורות הלכה למשה מסיני. מיתבי, תפילין אין קושרין אותו אלא במינן' (רצועות קשירת התפילין יהיו מאותו המין ממנו עושים התפילין - כלומר ממין 'עור'), בין ירוקות בין שחורות בין לבנות, אדומות לא יעשה מפני גנאי ודבר אחר וכו'. קתני מיהא בין ירוקות בין שחורות ובין לבנות, לא קשיא כאן מבפנים כאן מבחוץ, אי מבפנים מאי גנאי ודבר אחר איכא, זימנין

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

האם עדיף לברך על חלה קטנה אפיה מכל צדדיה

בפרשת בראשית מובא ברש"י 'ויברך ויקדש' - ברכו במן שכל ימות השבת היה יורד להם עומר לגלגלת ובששי לחם משנה. והתעוררתי לשאול בעניין לחם משנה: יש לי חלה ביתית שנאפתה היטב מכל צדדיה, וחלה שקניתי במאפייה שבשעה שהיא הייתה בתנור היא נדבקה עם חלה אחרת והופרדה, איזו חלה עדיף לבצוץ ללחם משנה, על החלה הביתית, או על הקנויה שאפיה מכל הצדדים ואין בה סימן של ההפרדה מחלה אחרת?

ת. יש להעדיף את החלה השלמה מכל צדדיה, כי על אף שגם לחלה שנדבקה יש דין של שלמה, מכל מקום, יש עדיפות ללחם משנה את החלה שהיא שלמה בכל צדדיה.¹

ואפילו אם החלה הנדבקה גדולה יותר.²

מוקצה בקישוטי סוכה שהורדו מהסוכה

האם קישוטי סוכה (תמונות של רבנים וכמה כרזות של בסוכות תשבו שבעת ימים ושבעת המינים וכדומה) שכבר הורדו מהסוכה הם מוקצה? השאלה היא לגבי שאר ימות השנה. השנה היינו עסוקים מאוד בימים שאחרי שמחת תורה ועלה בדעתנו לסדר את הקישוטים בשבת אחרי הצהריים, זו תהיה חוויה לילדים, כל אחד ייזכר בקישוט שהכין ולאחר מכן נעלה את הכל לארון:

ת. קישוטי סוכה הינם 'מוקצה' בחג הסוכות, מפני שהוקצו למצוותם.³ לגבי כל השנה מאחר שמקפידים לייחד להם מקום ולא נותנים לילדים לשחק בהם באמצע השנה, נראה שבשבת יש להם דין של 'מוקצה מחמת חסרון כס'. ויש להעיר על עצם הרעיון לסדר דברים בשבת, שהלא זהו אחד מטעמי איסור מוקצה⁴ (רמב"ם שבת פכ"ד ה"ב), ולכן לא ראוי לעשות כן בשבת, מלבד שאם מסדרים וממיינים הרי

שיש בדבר גם משום איסור בורר.

הנאה מסכך שלא לצורך מצוה כשמשאיר אותו פרוס תחת הגג בימות החול

אנו בונים את סוכתנו בתוך הבית בקצהו, במקום שבו הגג נפתח ושם מניחים את הסכך. עד השנה שעברה, היינו מקפלים את הסכך במוצאי סוכות ואורזים אותו שלא יצטבר על גביו אבק. בשנה האחרונה מפני הטרדות שבמוצאי החג, השארנו את הסכך כך וסגרנו את הגג מעליו. בפועל זה היה מאוד נח, כך לא הצטבר אבק בכמות שמפריעה, ואולי השכבה הנוספת גם מספקת בידוד נוסף, מה שמועיל בקיץ למיזוג האוויר כשהגג סגור ותחתיו הסכך. אך התעוררתי לשאול: האם אין כאן בעיה של הנאה מהסכך שלא לצורך מצוה? ת. האיסור ליהנות מעצי סוכה הוא רק בסוכות. לאחר סוכות מותר ליהנות ממנו, אמנם אסור לזורקו ולבזותו.⁵

המשך בעמ' ב'

למצותו וממילא אין לו שימוש ודינו כ'מוקצה מחמת גופו'.

4 כמ"ש הרמב"ם (שבת פרק כד הלכה י): אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול, ומפני מה נגעו באיסור זה, אמרו ומה אם הזוהר נביאים וצווי שלא יהיה הילוך בשבת כהילוך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפניה לפניה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהן שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה (דברים ה' י): 'למען ינוח'.

5 בבבאור הלכה (סימן כא ס"א) ציין למה שכתב המגן אברהם (סימן תרל"ח ס"ק) לעניין סוכה בגויה משנה לשנה, שמשמע מדבריו שם שבכל השנה, וגם

אף על פי שהפת כוסמין יפה יותר. פת נקייא ופת קיבר, מברך על הנקייא, ואם שתיהן נקיות וזו לבנה יותר מזו, מברך על הלבנה יותר. וכתב המשנה ברורה שירבך על הלבנה אף אם השניה גדולה ממנה אם לא שהוא חביב עליו יותר, ובשער אברהם (ס"ק) כתב שהמגן אברהם נסתפק בזה, אבל האליה רבה כתב כן לוודא, וכן מצדד הפרי מגדים משום מעלת החביב, והוסיף שאפילו שניה שוים הוא קודם, משום שהוא חביב עליו. ואף דהמגן אברהם (ס"ק) כתב בשם הבית יוסף דבטלה דעתו, היינו, לענין קיבר לבד, אבל לא מלבן ללבן ביותר. אמנם, אם חביב עליו החלה הגדולה על החלה הקטנה, ככה"ג שוב באנו לספק הג"ל, ויתכן שבו עדיף לברך על החלה הגדולה שבאמת יש גם לה דין שלמה.

3 ובשבת יום טוב אסורים בטלטול כמ"ש במשנה ברורה (סי' תרל"ח סקט"ו), והיינו משום שהוקצה

ס"ח) שראוי שלא יוריד את תווית המאפייה לפני הבציעה, כדי שתהיה שלמה בתכלית. וכתב שם שאם ניטל מעט מן המאפה לשם הפרשת חלה, אין זה חסרון ונקרא שלם. ודעת הגרש"א שכן הוא בכל חסרון מעט שיש בחלה (שם הערה כ"ד בשם הגרש"א). אכן מ"מ נראה שיש עדיפות בשלמה מכל עבריה.

2 לכאורה יש להסתפק, אם דין זה שהבאנו שיש עדיפות לחלה שלמה ואפוא מכל צדדיה על פני חלה שנדבקה בתנור לחלה אחרת, הוא גם ככה"ג שהחלה השלמה היא חלה קטנה והחלה שנדבקה היא חלה גדולה ויפה, או שבכה"ג מעלת גדולה עדיפה, הגם שיש בה מעט חסרון, כיון שמ"מ דין שלמה יש לה. ונראה להוכיח מדברי המשנה ברורה (שם סקט"ו) לגבי פת לבנה, שבשולחן ערוך (ס"ו) כתב לעניין אם יש לו פת שעורין ופת כוסמין, שמברך על של שעורין כיון שהוא ממין שבעה,

1 בשולחן ערוך (או"ח סי' קס"ח ס"ג) כתב שני גלוסקאות הדבוקים יחד שנאפו ונחתן מן האחת והשנייה נשארה שלמה, טוב להפריד החתיכה מהשלמה כדי שתהא נראית שלימה, ממה שיניחנה דבוק בה אף על פי שנראית יותר גדולה. וכתב הרמ"א: ולא יבצע ממנה במקום שהיתה דבוקה בחברתה, ששם נראית כפרוסה, אלא יבצע ממקום השלם שבה (מהרי"ל). וכתב במשנה ברורה (סק"א) על דברי הרמ"א, כי דוקא בזה דבאמת שלמה היא ורק במקום שהיתה דבוקה נראית כפרוסה לכן יבצע מצד השלם אבל בפרוסה ממש אין קפידא שייבצע מצד השלם ודי שיחתך מן הצד. מכל זה נראה שיש לחלה זו דין שלמה, אך מ"מ כיון שיש בה חסרון מסוים, לא יבצע במקום שנראית כפרוסה, ומהו נראה עוד שאמנם עדיף לקחת את החלה השלמה מכל צדדיה שלא נדבקה מעולם לחלה אחרת. וראה בספר שמירת שבת כהלכתה (פ"ה)

טבילת מקציף חלב חשמלי

רכשתי מקציף חלב חשמלי "פוד אפיל" מתוצרת סין, המעוצב בצורה הדומה לקומקום. חלקו הפנימי, הבא במגע ישיר עם החלב, עשוי ממתכת יצוקה כיחידה אחת, מיכל מתכתי זה מחובר באופן קבוע לגוף המכשיר, שבו נמצאים המנוע ושאר הרכיבים החשמליים. האם לצורך טבילת כלי, ניתן להטביל במקווה רק את החלק העליון והמתכתי של המכשיר, בו נמצא מיכל הקיבול, תוך הטיית פיית המזיגה כלפי מטה אל תוך המים, מבלי להטביל את יתרת גוף המכשיר הכוללת את הרכיבים החשמליים?

ת. אם החלק המתכתי אינו מתפרק מגוף המכשיר (כפי שתואר בשאלה, שהוא "יצוק"), יש להטביל את כל הכלי בשלמותו, שכן הוא נחשב ליחידה אחת, ולא ניתן לכסות חלק מהכלי שטעון טבילה. כאשר יש חשש שטבילה של המכשיר כולו עלולה לגרום לנזק (כמו במקרה של רכיבים אלקטרוניים), יש פתרון למסור את המכשיר לטכנאי יהודי שיפרק חלק משמעותי מהמכשיר ב"מעשה אומן" וירכיבו מחדש. בכלי שהחלק המתכתי של המקציף מתפרק מהמעטפת החיצונית לצורך ניקוי או שימוש, יש להטביל רק את החלק הזה שבה במגע עם החלב, ואין צורך להטביל את שאר חלקי המכשיר שאינם באים במגע ישיר עם המזון.⁶

ליהנות ממראה נמר בגן חיות שהרג

אדם

לפני כמה שבועות התרחש מקרה טראגי בגן החיות התנכ"י בירושלים, בו נמר שהוחזק במקום הרג אדם. בעקבות האירוע הקשה, באתי בשאלה: האם יש בעיה הלכתית ליהנות מן המראה של אותו נמר?

ת. 'שור הנסקל' אסור בהנאה, והיינו שור שהרג אדם שדינו להיסקל, הדין הוא שאף לאחר שסקלוהו, אסור ליהנות מעורו, וכך הדין בכל החיות שהרגו אדם.⁷ אמנם בסיפור זה שהרג הנמר יש לדון בשתי שאלות: א. האם שור הנסקל נאסר מחיים או רק לאחר מיתתו.⁸ ב. האם אסור בהנאה גם בראיה בעלמא.⁹ אמנם למעשה בזמן הזה, שאין דינים מומחים שונים דיני נפשות, אין החיה נאסרת קודם שנגמר דינה, ולכן אין איסור ליהנות ממנה.¹⁰ וראה הערה לגבי ההנהגה הראויה מצד מידת חסידות.¹¹

עלות תיקון לכלוך יונים

אני שוכר דירה בבניין מגורים. מחדר הממ"ד הממוקם בקומה השביעית מעל יחידת המגורים שלי, בולטות מוטות ברזל אשר משמשות כמקום מנוחה קבוע ליונים. הנוכחות המתמשכת של העופות גורמת לכללוק משמעותי במרפסת יחידת המגורים שלי, על מנת לפתור את הבעיה נדרשת

התקנת מערכת הרחקת עופות (רשת מתאימה או פתרון דומה) בעלות מוערכת של כ-2,000 שקלים. מי נושא באחריות הכספית לביצוע עבודת ההרחקה - האם בעל הדירה בקומה השביעית שממנה נגרם הנזק, או עלי כשוכר הדירה הנפגעת לשאת בעלות הטיפול?

ת. הכלל הוא 'על הניזק להרחיק את עצמו' - כל שהמזיק עושה תשימים רגילים (ולא מניח שובלים וכיו"ב).¹² אך אם המזיק בנה בשטח המשותף (באזור מע"ג חצר ששייך לבניין), מכוח דיני שותפים יש לו לסדר את הנזק.¹³

אם חובת המשכיר להתקין קו טלפון בדירה שכורה

שכר יחידת דיור ואין שם הכנה לקו טלפון ותובע מהמשכיר להעמיד לו תשתית להזמנת קו טלפון, האם המשכיר מחויב בהכנת התשתית?

ת. הכלל הוא שכל מעשה אומן המשכיר מחויב לעשות.¹⁴ ולעניין התקנת קו טלפון, יש להסתפק אם זהו בכלל חיובי המשכיר.¹⁵ ונראה שבזמננו, שיש לכולם פלאפון סלולארי, ביחידות דיור לזוגות צעירים סומכים על הסלולארי, ואם לא פירשו שיהיה קו טלפון, אי אפשר לחייב את המשכיר. אך בדירה רגילה [לא יח"ד], אלא דירה שמתאימה למשפחה עם ילדים] פשוט שהמשכיר חייב להעמיד תשתית קו טלפון, כי כן הוא המנהג שזה חלק מהצרכים הראויים לדירה.¹⁶

14 כמבואר במשנה (ב"מ קא): המשכיר בית לחבור המשכיר חייב בדלת נגור ובמנועל וכל דבר שיעשה אומן, אבל דבר שאינו מעשה אומן השוכר עושה. ובגמ' וכן: ת"ר המשכיר בית לחבור משכיר חייב להעמיד לו דלתות לפתוח לו חלונות לחזק לו תקרה לסמך לו קורה. ושוכר חייב לעשות לו סולם לעשות לו מעקה לעשות לו מרוב ולהטות לו גג. והרמב"ם כתב (שכירות פרק ו הלכה ג): המשכיר בית לחבור חייב להעמיד לו דלתות... וכל כיצא באלו מדברים שהם מעשה אומן, והם עיקר גדול בישיבת הבתים (וכ"פ ב"מ קא סי' ס"א). ובבבב"ק (כ"פ נט. מדפי הרי"ף) כתב: ואע"פ שישעית השכירות נכנס שם שוכר וראה שלא היו שם דברים אלו, אבל אמרין ראה ונתפסין, כדיון לדירה אמר ליה ולא חזיא לדירה אלא בדברים הללו הרי זה כאילו התנה בפירוש. וכתב בערוך השולחן (סימן ס"ד סעיף ג): וכן כל כיצא בזה מהמעשה אומן והם דברים שדרך לעשות אותן בהבטים והחצירות, אבל מה שאינו דרך רוב בע"ב לעשות אף שעשית עושים זה אין המשכיר מחויב לעשות לו אם לא פירשו מפורש. ומהנמוק"ש משמע שהמשכיר חייב לבצע דברים שבלעדיתם אינו ראוי לדירה. אך לפי הערוך השולחן נראה שמחויב במה שרוב בע"ב עושים. ובערוך השולחן סינה מעט מהנחוש של הנמוק"ש, וכתב (שם ס"ב) אף על פי שנכנס השוכר להבית לראותה קודם ששכרה וראה שהיה היו שם דברים אלו שנתבאר, אבל אמרין דנתיפס בהם שראה אמרין שלא הוצרך להזכיר זה וסמך שודאי המשכיר יתקן לו את כל הנצרך וכל מה שרוב בעלי הבתים והחצירות עושים ולא הוצרך לפרש זה ולכן חייב המשכיר לעשות ולתקן.

15 כי הנה לפי דברי הנמוק"ש (ה"ל), לכאורה אפשר לדירה גם בלא טלפון, אלא שיש לדון אם יכול לטעון קים לי כתנמוק"ש, כי אם כן אולי השוכר יטעון קים לי כהערה"ש שפירש כך לדברי הראשונים, ואיני חייב בדמי השכירות. ובפרט אם הלי השוכר והקיה את התשתית, שיכול לטעון כן כדי להחזיק ממון, וגם לטעון שזהו חלק מהצרכים הראויים לדירה.

16 וכן ביחידה קטנה, הממוקמת תחת הקרקע באופן שאין שום קליטה סלולארית, שאז גם כן נראה שזה כאילו פירשו שיהיה שם תשתית לקו טלפון.

2 נהגה ל"ג החיות אינה הורגת את החיה, אין איסור מדינת ליהנות מראייתה. 11 בספר קב הישר (פרק ג), שכתב שלא להתבונן בבהמות וחיות טמאות, וזה לשונו: כשאדם מסתכל בדברים טמאים עד שהשביע עינו בהם בהסתכלות, אף שיש לאדם רשות לראות בריות טמאות, מכל מקום לא ישיב עינו בהסתכלות, ולא יראה בהם כי אם דרך עראי. ובספר של רבו "סוד יוסף" כתב כך: צריך שידע שכלל עניין יש גרם וסיבה המביאים אותו לידו כך. וכאן נמי יש גרם וסיבה המביאים אותו לידו כך להסתכל בנשים האסורות, והוא שמסתכל בדברים טמאים עד שהשביע עינו להסתכל. אף שיש רשות לראות בריות טמאות, שמיאנים ממרחקים, והקובע ברכה למסתכל בבריות טמאות, אף על פי כן אם הם מני טמאים, כגון זאבים ואריות, לא ישיב עינו להסתכל בהם, כי אז הוא ממשיך רוח טמאה החופף על זה הדבר טמא וכו'. ועל ידי כך בא אחר כך להסתכל ביותר גרוע, ולידי מכשולים חס ושלום. עוד יש לציין למה שכתב באור דרוע חיים הטורפים. ויש נמנעים בכלל לראות חיות טמאות, (מנהג ה"ד"ר ר"פ הר"ב ליקוטי שיעור חלק ב' עמ' 309). אבל מדינת מותר להסתכל על בעלי חיים טמאים, אלא שיש מידת חסידות שלא להסתכל עליהם בהתבוננות. עוד יש לציין למה שכתב באור דרוע חיים הטורפים. ויש נמנעים בכלל לראות חיות טמאות, (מנהג ה"ד"ר ר"פ הר"ב ליקוטי שיעור חלק ב' עמ' 309). אבל מדינת מותר להסתכל על בעלי חיים טמאים, אלא שיש מידת חסידות שלא להסתכל עליהם בהתבוננות. עוד יש לציין למה שכתב באור דרוע חיים הטורפים. ויש נמנעים בכלל לראות חיות טמאות, (מנהג ה"ד"ר ר"פ הר"ב ליקוטי שיעור חלק ב' עמ' 309).

12 קיימא לן להלכה כדעת רבי יוסי (ב"ב כה), והיינו שכל שאינו מיקל לחבורו בגידי דיליה, על הניקוט מוטל להתרחק או להימנע מהניקוט. אמר ממדי שובך או כל דבר שמזמין יונים לבוא לכאן והוקה בא מיד, באופן זה גם רבי יוסי מודה שעל המזיק להתרחק (שם כ"ב, שו"ע ח"מ סי' קנה ס"ט), ולכן אם מניח שם לחם כי שאלו היוניות הרי זה דומה למבואר שו"ע (שם ס"ט) בעורבין שבאים למקום הקות הדם, שאמרו בגמרא (שם כ"ב) שזהו גידי דיליה ועל המזיק להתרחק. 13 הבניין הוא רכוש משותף לכל השכנים בבניין, וכמו כן מעטפת הבניין והאדמה סביב הכל משותף, ולכן גם אם מדינת שנים אין לו חיוב להרחיק את הנזק, מכל מקום מדינת השותפות, הרי גם כאשר ניתנה רשות לאחד לכנות במקום, זהו רק באופן שלא יגרום נזק לשאר השכנים.

שאינו נאסר מחיים רק לאחר שסקלוהו. ובדעת הרמב"ם נחלקו האחרונים, המנחת חינוך (מצוה נב) נקט שסובר כרש"י, אך בקרן אורה (נבחים ע', תוס' ד"ה אפילו, בא"ד ועוד) כתב שדעת הרמב"ם (נזקין ממון פ"א ה"ח) כרבינו תם, שפסק ששור המועד שנתחייב בדיני נפשות ובדיני ממונות, דנים אותו גם דיני ממונות וגובים את הממון מההירשה שחורש לאחר גמר דינו, ואם היה השור אסור בהנאה מחיים, אין ניתן לגבות את הממון מחרישתו הלא הוא אסור בהנאה. ועל כרחק שישית הרמב"ם כשיטת ר"ת ששור הנסקל מותר בהנאה מחיים עוד יש לדון הוא באם הנסקל מותר ליהנות, בגן חיות של גויים, או באופן שמשקילם הלכתיים הקנו את הנמר לגוי. בשו"ת ר"ח (סימן קא) כתב ששור של גוי נהרג בעד אחד דין אחד כדן הגוי עצמו. אבל החכם צבי (סימן פד) חולק וסובר שלדין שור הנסקל צריכים בית דין של כ"ג.

9 לענין שאר איסורי הנאה אם יש בהם איסור ליהנות מקול מראה וריח. בגמרא (מעילה ה') נאמר לגבי הקדש 'מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא', ובשו"ת בית יהודה (חלק א' סימן כא) נקט שכל זה הוא רק בהקדש לחומרתו, אבל בשאר איסורי הנאה אין איסורא, ובשו"ת חלקת יעקב (י"ד סימן קא) הביא שיטת זו ודחה אותה. וענין עוד בשו"ת יביע אומר (חלק א' א"ח סימן לז) והמצוין שם. עוד מצאנו לגבי הנאה ממראה חמץ שעבר עליו הפסח, בפרי חדש (א"ח תוס' סימן ק"ט) בגרעין של חיטה לתלות שצירי עליו קליגורף. אם אכן יש איסור על הנאה זו, נמצא שיהיה אסור להסתכל על הנמר הנאה.

10 בפתיחת תשובה (י"ד קנ"א) הביא בשם תשובת בית יעקב (סימן ק) שכלתחילה בזמננו שאין גמר דין, אסור לשחוט שור שהרג אדם כדי לאכול ממנו, לפי זה מבואר שיש איסור גם בלא גמר דין, אבל יש לדון שהאיסור חל רק בשחיטת חיה במידת מה ממתקים דינו בשחיטה, משא"כ במקרה שלפנינו. ובתשובת יד אליהו (סי' ה') חולק על הבית יעקב שאין איסור לאכול, אך שאין לכתוב על עורה ספרי תורה תפילין ומזוזות ולא לעשות מהם רצועות לתפילין. וסיים שם: נלע"ד להדיא מצוה נמי לשחוט דוקא ולא למכור ולא להניח בחיים כלל, דאך דאין מקיימין בו מצות סקילה דאי אפשר, עכ"פ מקיימין בו ובעת הרע מקרבן. מבואר בדבריו כי יש חובה לבער את החיה, אך מכל מקום, לפי האמור, כאשר

כאשר הגיע חג הסוכות, כל זמן שלא ישיב בה אין עליה רק שם הזמנה בעלמא, ומוכח שמותר להשתמש בה עדיו ואין בזה משום בזיו מצוה, ודלא כאוסרים (ה"ב) ובשערי תשובה בשם הרמב"ם בשם מהר"ם מולקין והרב"ר דחא מנח דברי הרמב"ם). עוד כתב בלאר סברת המגן אברהם לחלק בין ציצית לסוכה, מפני שציצית בכל יום היא עומדת לקיים בה המצוה, על כל אפילו בעת שפוסטה מעלי עדיו לא נתבטל המצוה מן הבגד, משא"כ בסוכה לאחר שבעת ימי החג שנתבטל מצוה ממנה עד לשנה הבאה, על כן אף שדעתו עליה אין עליה רק שם הזמנה בעלמא.

6 בחשבוניות האחרונים דנו אודות אופן טבילת כלים חשמליים מאחר שאם יטבילו כולו במים יתקלקל החלק החשמלי שבו, ונאמרו בזה כמה דעות, באגרות משה (י"ד ח"א סי' ט) כתב שאף שהכל כלי אחד, אין צורך להטביל את החלק שבו גוף החימום, כיון שהחלק החשמלי אינו מתבטל לחלק שמבשל בו, נחשבים כשני כלים מחוברים, שכן לכל חלק שבו יש תשימי שור, וכן כתב במנחת יצחק (ח"ב סי' ע"ב אות א) על פי דברי המנשה למלך (בפתיחת ח"ב) שבשני כלים המחברים יחד אם אחד מהם עיקר והשני טפל, כן הוא לענין טבילה שהטפל נטהר בטבילת העיקר. מאידך, בבבב"ה הלוי (ח"ב סי' ט) כתב שאין שום היתר לפטור מטיבילה מחשש קלקול חלק החשמלי, ואין עצה להשתמש בו אלא אם יתקן את החלק החשמלי אחר הטבילה או שישירו קודם הטבילה ויחזור ויתקנו.

7 כמו שכתוב בתורה (שמות כא): 'לְכִי יָצֵא שׁוֹר אֶת אִשׁ אוֹ אִשָּׁה יוֹמֵת קוֹל קוֹסֶל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת פְּשֵׁרוֹ'. ושינוי במשנה (פסחין ב') הזאב והל"ל הדוב והנמל והברדלס והנחש מיתתן בעשרים ושלשה, וכן אילעזר אומר כל הקודם להורגן זכה. רבי אבהו רמב"ם (מנהגין פ"ה הל' א) כדעת תנא קמא: 'אין דנין דיני נפשות בפחות מעשרים ושלשה שהן סנהדרין קטנה בין דיני נפשות של אדם בין דיני נפשות של בהמה... אפילו ארי ודוב וברדלס שהן בני תרבות ויש להן בעלים שהמיתו מיתתן בעשרים ושלשה'.

8 נחלקו הראשונים אם שור הנסקל נאסר מחיים, דעת רש"י (מנהגין פ. ד"ה א"א) שנאסר מחיים, וכן דעת תוספות (ב"ק מה. ד"ה מכוה). ודעת ר"ת (תוס' כתובות ל"ג דף ג"ב, ספר הישר לר"ת, שו"ת סי' פד).

הבתים והרצועות שחורין גם מצד הפנימי. ונראה שהרמב"ם הוציא דינא מהגמרא (מנחות לה.) 'אמר רבי יצחק, רצועות שחורות הלכה למשה מסיני. מיתבי, תפילין אין קושרין אותן אלא במינן בין ירוקות בין שחורות בין לבנות. לא קשיא, כאן מבפנים כאן מבחוץ'. ונראה שהרמב"ם למד שכשם שהרצועה צריכה להיות ממין עור כך גם צבע הרצועה צריך להיות ממין צבע הבית, וההלכה למשה מסיני שיצבע הרצועות בצבע שחור נאמר רק על הרצועות מבחוץ, אבל פנים הרצועות צריך להיות ממין צבע הבית, ועל כך הוסיף הרמב"ם שנוי התפילין שיהיו כולם שחורות הקציצה והרצועה כולה בשני צדדיה. [וראה לקמן שהרדב"ז תמה שא"כ כל ישראל שצבע הבית שלהם שחור וצבע הרצועות טבעי לא יוצאים ידי חובה הרמב"ם, אמנם ברמב"ם לא כתב שלא יוצאים אלא רק שכן ראוי לעשות 'ולא יהא אחורי הרצועה לעולם'].

וכן היא דעת רבינו שמחה באור זרוע (תפילין סימן תקסד) שכתב שמצוה שפנים הרצועות יהיו בצבע של הבתים, ולכן אם הבתים ירוקים או צהובים יש מצוה לצבוע כך גם את פנים הרצועות, ועתה שצובעים את הבתים בשחור, יש לצבוע גם את פנים הרצועות בשחור. ואמנם תלמידו האור זרוע נחלק על כך, דמה שנאמר 'תפילין אין קושרין אותן אלא במינן', היינו במין עור אבל לא לגבי הצבע, ולכן צבע העור הפנימי שאין בו הלכה למשה מסיני לצבוע בשחור יכול לצבוע באיזה צבע שירצה, וכן הוא סתימת כל שאר הראשונים שלא כתבו הלכה לצבוע את רצועות התפילין בצבע של הבתים. לא נהגו כהרמב"ם

דברי הרמב"ם הובאו בבית יוסף (סימן לג) שכתב על כך דלא נהגו כן. וכן בדרכי משה (שם אות ב) הביא את דעת רבינו שמחה דעכשיו שנהגו לעשות הבתים שחורות צריך להשחיר הרצועות בין מבפנים בין מבחוץ. וכתב על זה: ולא נהגו כן. וכ"כ הכנסת הגדולה (הגב"ש שם). וכן פסק בשולחן ערוך (סימן לג ס"ג): הלכה למשה מסיני שיהיו הרצועות שחורות מבחוץ, אבל מצד פנים יעשה מאיזה צבע שירצה, חוץ מאדום, שמה יאמרו שמום חטטיו נצבעו והאדימו. עכ"ל.

וכתב במשנה ברורה (ס"ק כא) 'רצה לומר אם ירצה לצבוע אותן אבל אין מחוייב לצבוע בשום צבע, דאף דלהרמב"ם צריך להשחירין גם מבפנים כמו שהבתים הם שחורין, אין אנו נוהגין כהרמב"ם בזה כמבואר בבית יוסף ובדרכי משה'. עכ"ל.

ראוי לנהוג כהרמב"ם

אמנם הרדב"ז כתב בתשובה (אלף תכו) כדברי הרמב"ם, שנוי תפילין הוא שיהיו הרצועות שחורות משני צידיהם, והוא הידור במצוה. וז"ל: שאלת ממני אודיעך דעתי בלשון הרמב"ם ז"ל בהלכות תפילין, וז"ל ולא יהיה אחורי הרצועות לעולם אלא כעין הקציצה, אם ירוקה ירוקים ואם לבנה לבנים, ונוי הוא לתפילין שיהיו כולם שחורות הקציצה והרצועה כולה, וקשיא לך כיון דקאמר ולא יהיה אחורי הרצועות וכו' משמע דמדינא הכי הוא, והיכי קאמר אחר כך ונוי הוא לתפילין משמע דמשום נוי לבד הוא.

תשובה, אם כן לפי דבריו לא קיימו ישראל מצות תפילין שהרי אין צובעין אחורי הרצועות שחור, אלא שיעור לשונו ז"ל כך הוא, ולא יהיה אחורי הרצועה לעולם אלא כעין הקציצה, אם עשה הקציצה ירוקה או לבנה, אבל אם עשה

לדבריו ונחלק עליו, שעיקר ההלכה למשה מסיני הוא שיצבעו את הצד החלק של העור בשחור, וההידור של 'ונוייהן לבר' הוא שהצד החלק יהיה כלפי חוץ, ולכן לא יועיל מה שהישראל יצבע את העור מצדו המחוספס, וילבש את הצד המחוספס כלפי חוץ, שהרי הלכה למשה מסיני לצבוע בשחור את הצד החלק.

בביאור הלכה כתב שכדברי הפרי מגדים משמע לכאורה בדעת הרמב"ם (תפילין פרק ג הלכה יד) והגליון מרדכי (הו"ד באלהי רבה סימן כו ס"ק יג), וכדבריו משמע לכאורה בדעת רש"י (מנחות לה.) ובבית יוסף (סימן כו ד"ה וצריך שיהא נוי), ונראה שסבר שנידון זה עומד במחלוקת הראשונים.

נמצא שלדעת ביאור ההלכה שההלכה למשה מסיני הוא לצבוע את הצד החלק בשחור, אין שום תועלת במה שצובע בשחור גם את הצד המחוספס, וכל התועלת רק לשיטת הפרי מגדים שההלכה למשה מסיני שהרצועה שכלפי חוץ תהיה בצבע שחור.

והנה פשוט הגמרא (מנחות לה.) שדנה על בחוץ ובפנים, ושוב אומרת שלא לצבוע את הפנים של הרצועה באדום שמה תתהפך בלבישה לצד חוץ, שפנים וחוץ היינו לגבי האדם, וזה עולה כדברי הפרי מגדים שההלכה למשה מסיני קובעת לצבוע את הצד החיצוני של האדם, וכן מפורש באור זרוע (תפילין סימן תקסד). אבל כדברי הביאור הלכה מפורש בפסקי רי"ד (שם) שההלכה למשה מסיני הייתה לצבוע את הצד החוץ של הבהמה בצבע שחור. אלא שפשוט הגמרא (שם) שהרצועה של מר זוטרא התהפכה ורב אשי העירו מצד 'ונוייהן לבר' משמע שביטול רק את הדין שהנוי צריך להיות כלפי חוץ, ולא את עיקר ההלכה למשה מסיני, ובהכרח שאין הלכה למשה שהצד השחור צריך להיות כלפי חוץ של האדם, ולדעת הפרי מגדים נצטרך לומר שב' צדדי הרצועות של מר זוטרא היו צבועות בשחור, ולכן העיר לו רק על מה שלא מקיים הדין של 'ונוייהן לבר', אבל ברש"י (שם) מפורש שרק צד אחד של הרצועה היה שחור, וצ"ע.

גם ברש"י (מועד קטן כה. ד"ה איתתפיכא) ורבינו גרשום (שם) כתבו 'רצועה שחורה נראה בחוץ הלכה למשה מסיני', והוא לכאורה מפורש כפרי מגדים שהלכה למשה מסיני היא שהצד השחור יהיה נראה בחוץ של האדם, ולא כמו שדייק הביאור הלכה מהרש"י (מנחות לה.). ובחידושי ריטב"א (עירובין צז. ד"ה ונוייהן) כתב גם בדעת רש"י במנחות, שההלכה למשה מסיני הוא על צד השחורות שיהיה כלפי חוץ.

נוי הרצועות ששחורות מכל צד

וז"ל הרמב"ם (תפילין פ"ג ה"ד): 'הרצועות של תפילין בין של ראש בין של יד פניהם החיצונים שחורים וזו הלכה למשה מסיני, אבל אחורי הרצועות הואיל ומבפנים הן אם היו ירוקות או לבנות כשרות, אדומות לא יעשה שמה תהפך הרצועות וגנאי הוא לו, ולא יהא אחורי הרצועה לעולם אלא כעין הקציצה אם ירוקה ירוקין ואם לבנה לבנין, ונוי הוא לתפילין שיהיו כולם שחורות הקציצה והרצועה כולה'. וכתב בביאור הלכה דלכאורה מלשון הרמב"ם 'אבל אחורי הרצועות הואיל ומבפנים הן' מבואר להדיא דהלכה למשה מסיני ברצועות שחורות הוא על הצד החיצון, וכדעת הפרי מגדים.

עוד מבואר ברמב"ם דנוי לתפילין שיהיו

תפילין דדברי קדושה הן, וכיון שלא עשאו כמצותן צריך תענית'.

וכתב רבינו ירוחם (אדם וחיה נתיב יט חלק ה) שבתשובות הגאונים נפסק שיש לו לשבת יום אחד בתענית על פשיעתו, אבל לא ארבעים יום, ורק רב הונא מחמת חסידותו החמיר על עצמו תענית של ארבעים יום.

ופסק בשו"ע (סימן כו סעיף יא) דצריך שיהיה השחור שברצועות לצד חוץ, ולא יתהפכו בין של יד, בין של ראש, וכתב במשנה ברורה (סקל"ח) שאם נתהפכו מדת חסידות הוא להתענות או לפדות בצדקה, ושאינו להקפיד שלא יתהפכו אלא מה שמקיף את הראש ואת הקיבוצות פעם אחת אבל מה שחורך אחר כך, וכן מה שמשתלשל לפניו מהרצועה של תפילין של ראש אין צריך להקפיד כלל שלא יתהפך, לפי שאינו מעיקר המצוה. ומכל מקום משום נוי המצוה ראוי להפוך שיהיה השחור לצד חוץ אפילו בהמות.

שחור כלפי חוץ

הנה המצדדים לנהוג ליקח רצועה צבועה שחור מב' צדדים, סמכו דבריהם על דברי הגמרא (מועד קטן כה.) 'דיומא חד אתהפיכא ליה רצועה דתפילין, ויתב עלה ארבעין תעניתא'. ומבואר שדבר זה חמור מאוד, ואם כן, כדאי לקחת מראש רצועה צבועה שחור מב' צדדיה, כי ברצועה כזו אף אם תתהפך אין לחוש, כי בכל צד היא בצבע שחור.

אלא שהטענה שהעלו הפוסקים נגד מנהג זה היא, שהלא התהליך לצבוע בשני הצדדים אינה אפשרות חדשה, ותמיד היה ניתן לצבוע משני הצדדים, ולכאורה מהגמרות הנזכרות (מנחות לה: מועד קטן כה.) שהרצועה התהפכה, משמע דלא היו נוהגים שיהיה גם הצד הפנימי שחור.

והנה עיקר ההצעה מבוססת על כך שצריכים שהצד שכלפי חוץ יהיה בצבע שחור, ושמה תתהפך הרצועה והצד שכלפי חוץ לא יהיה בצבע שחור, אלא שלשון ההלכה בגמרא 'ונוייהן לבר' פירשו רש"י (מנחות לה.) והראשונים (התרומה סימן ריב, ריאם הלכות תפילין סימן שצט, רבינו יהונתן פסקי רי"ד מנחות לה:) שנוי התפילין הוא הצד החלק של העור [וחלק מהראשונים ציינו גם שהצד החלק צבוע בשחור], ומבואר שאין די במה שיהיה כלפי חוץ צבע שחור, רק צריך שהצבע השחור יהיה על גבי הצד החלק של העור, ואם כן לא יועיל מה שיצבעו את העור מצד המחוספס בצבע שחור, שהרי אם יתהפך עדיין לא הצד החלק שהוא חלק מנוי התפילין לצד חוץ, ואדרבה מאחר שצובע את שני הצדדים בצבע שחור, שוב לא ניכר מספיק שהרצועה התהפכה ועשויים לבוא לידי טעות, מה שאין כן כאשר רק צד אחד צבוע אז ניכר מיד שהרצועה התהפכה ומיד יתקן הדבר.

מחלוקת הפרי מגדים והמשנה ברורה

אלא שהנידון תלוי במחלוקת הפרי מגדים וביאור ההלכה, בפרי מגדים (אשל אברהם סימן לג ס"ק ז) כתב שאם נכרי צבע את הרצועות בשחור, ואין לו רצועות אחרות, יצבע גם את הצד השני בשחור ויצא ידי חובה, כי בהלכה למשה מסיני לצבוע בשחור, לא נקבע שצריכים לצבוע דווקא את הצד החלק של העור, וזה רק הידור מצוה שהצד החלק שהוא נוי הרצועה יהיה לצד חוץ, אבל עיקר ההלכה למשה מסיני הוא שהרצועה שכלפי חוץ תהיה בצבע שחור.

בביאור ההלכה (שם סעיף ג ד"ה מבחוץ) הביא

ובודאי היה להם טעם מדוע לא הנהיגו כן בדבר קל כזה, וא"כ למה לן לשנות פני ההלכה אעפ"י שכל מה שכתב הוא אמת נכון במקורו, מכל מקום סתימת הפוסקים יותר כמפורש שלא נהגו כן גם המדקדקים, ע"כ אומר בטח דאם יחידים ינהגו כן תבא עליהם ברכה, אבל להנהיג דרך הוראה לא ראיתי צורך, והנח להם לישראל כי בני נביאים הם. עכ"ל.

וראיתי י"א שאין זה נוי אלא בזיון, כי הוא זלוול במנהג אבותינו, ומי הוא שיחמיר על עצמו כשהב"י והרמ"א ואחריהם המושג ברורה כתבו להדיא שאין נוהגים כן, ועוד שיש לחוש משום חציצה, ופעמים שיש הרבה צבע והרי זה חוצץ בין הרצועה לזרועו. ונראה דמ"מ אין לומר כן, דהא הרמב"ם גופיה כתב דהוי נוי, וגם ע"פ האר"י ז"ל הרי צריך להיות פנים ואחור שחור, ובודאי יש בזה ע"פ סוד, אמנם לא כל הרוצה ליטול את השם וכו', שהרי אפילו מחכמי המקובלים שמענו שלא היו נוהגים כן, וא"כ אין ראוי שכל אחד יחשיב עצמו להחמיר בכגון אלו וכדברי בעל שבט הלוי, הגם שאין בזה בזיון כדברי ה"א. ואך כיון שכיום רצועות הללו יותר מצויים כיום, א"כ מי שנוהג בכל הדברים כהאר"י ז"ל אינו מפסיד. ואחר שגם הפוסקים האחרונים לא כתבו אלא שלא נהגו בזה, ולא כתבו שיש בזה צד איסור, א"כ מי שנוהג בכל העניינים כהאר"י ז"ל יכול לנהוג גם בזה, ואין קפידיא בדבר.

חשש מצוי שיש ברצועות הצבועות משני צידיהם

אך, מה שראיתי לנכון להזהיר בזה, מה ששמעתי מכמה וכמה מורי הוראה שרבה המכשלה שיש שמוכרים רצועות השחורות שמתקלפות, וזה מורה שגם הצד החיצון אינו צבוע אלא הדביקו עליו צבע שחור, ובאו לזה מאחר שכדי לחזק את הרצועות מניחים אותם בחומר פלסטיק, ואח"כ צובעים אותם, וממילא יש שהצבע נהיה דבק והוא נפרד מהרצועה, וצריך להשגיח בזה מאד ולעורר את העולם לשים לב, כי הצבע שחור הוא הלכה למשה מסיני שיהיה צבוע, ולא שיהיה כעין מדבקה.

להלכה:

גדולי הפוסקים סברו שאין לשנות את מנהג הדורות שצבעו את הצד החלק בשחור, ואת הצד השני השאירו בלא צביעה כלל. ודעת הגרי"ש אלישיב, שאם עושה כן משום שחושש שמא ירד משחרות הצבע במשך השנים, או שמא תתהפך הרצועה בלבישה, הרי שאין כאן הוראה הלכתית נגד מה שנהגו כל הדורות ואין קפידיא בדבר, אבל אם עושה כן כדי להחמיר את דעת הרמב"ם נגד הכרעת כל גדולי הדורות שלא חששו לדבריו, אין ראוי לעשות כן. ומכל מקום, בזמננו שנפוץ הרבה הרצועות הצבועות משני צדדיהן, אין קפידיא בזה מצד שינוי ממנהג אבותינו. ונראה עוד שמאחר שהאר"י ז"ל הורה שיהיו הרצועות צבועות משני צדדיהן, אע"פ שהרבה מקובלים לא נהגו כן, מכל מקום אין בכך משום שינוי מנהג אבותינו, והבוחר יבחר, ובפרט אלו הנוהגים כרבינו האר"י ז"ל בכל מקום, יכולים גם בזה לנהוג כדבריו.

כי בזה הוא מהדר לצאת גם ידי חובת הרמב"ם נגד כל חכמי הדורות אין זה ראוי, אך אם משנה מתוך שחושש שבמשך הזמן ירד הצבע השחור מהרצועה והוא לא ישים לב, אין קפידיא שיעשה מתחילה את שני צדדי הרצועות שחורים. ובמשנה אחרונה (ס' ג' הערה קד) הביאו מכתב הגרי"ש אלישיב שכתב שאת הבית של התפילין אין לצבוע בשחור, שהרי אין שיטה כזו בפוסקים, אבל את הרצועות אם ירצה מותר שהרי מצאנו שיטה כזו בפוסקים, ומכל מקום יזהר שלא יהיה ממשות בצבע כדי שלא יהיה חשש חציצה.

רבי חיים קנייבסקי (דעת נוטה ח"ג עמ' שיג) כתב דאחרי שחז"ל לא נהגו כן, ומעולם לא עשו כן אבותינו ואבות אבותינו, אין לחדש דבר ואין לנו להדר בזה, וגם שלא ישתכח ההלכה שדי במה שהצד החלק צבוע בשחור. ובהערה (שס) כתב (שס) שאין לעשות כן שאין לשנות, וחדש אסור מן התורה. וכן כתב בשמו בספר מאיר עוז (ח"ב עמ' תסח) שקיבל מרבו החזו"א שלא לצבוע. וכתב ששמע כי הגר"א ז"ל שטיינמן סבר שיש בצביעה זו תועלת שאין הצבע יורד מהתפילין בקלות.

גם האדמו"ר מצאנז קלויזנבורג (כשרות התפילין במשנת השפע חיים עמ' לו) הורה שלא לשנות לקנות רצועות אלו הצבועות בשחור מבפנים. וכן דעת הגר"מ בראנדסדופר (היכל ההוראה ח"ה עמ' יג) שאין ענין לעשות כן. וגם הגר"ע יוסף לא השתמש ברצועות אלו (ארחות מור ח"א עמ' פט). וכן הביא בקונטרס 'אליבא דהלכתא' (יח עמוד ה) בשם הגר"ש דבליצקי שלא נהגו להחמיר כהרמב"ם והאר"י ז"ל. גם בני תימן שנהגו מעשיהם ע"פ דעת הרמב"ם לא נהגו להשחיר את שני הצדדים (שור"ע המקוצר להגר"י רצאבי ח"א סימן ט ס"ק עג).

הגר"מ שטרנבוך בספרו סת"ם כהלכתן (עמ' יד) מעיד שראה את התפילין של מהר"ל דיסקין והרצועות היום צבועות משני צדדיהן בשחור כעורב, וכתב שמתוך דברי הגר"י ז"ל סולובצ'יק הבין שבדווקא אינו צבוע בשחור משני הצדדים כהרמב"ם, שהרי שורש החיוב להרמב"ם משום נוי, והרי בזמן הזה אין נחשב נוי לצבוע מהצד הפנימי, ואם השחור אין נוי לתפילין שוב יש לחשוש מחציצה.

אך דעת הגר"ש וואזנר בעל שבט הלוי (ח"ט סי' טו) דהגם שאין לקבוע את הצביעה משני צדדי הרצועות כהידור לכל, יש מקום ליחידים המבקשים לנהוג כן ותבוא עליהם ברכה. וז"ל: ואשר הציע לי אודות שחרות רצועות דתפילין שיש מהדרין שרוצים להנהיג לעשות לכתחלה שחור מבחוץ ומבפנים, ושלח לן תשובתו של מחותני שמחזק לנהוג כן ע"פ תשובת הרדב"ז בלשונות הרמב"ם, ומש"כ הד"מ בשם האו"ה, ועוד מס' אחרונים, וממה שהובא בשם האר"י ז"ל בזה דיש להדר כן לנוי וכו'. הנה הכל אמת נכון וגם מרביתנו ואבותינו לא נעלם כל זה, וכבר הבאתי גם אני עני דברי הרדב"ז בס' הלקט שנדפס זה יותר מחמשים שנה, אבל כיון שבעלי השו"ע הב"י, והרמ"א בד"מ, והלבוש, וכל הבאים אחריהם לא כתבו כן אפילו להידור בעלמא, וכאשר העיד הרדב"ז בעצמו דלא צובעין אחורי רצועות שחור, ובכנסת הגדולה אחרי שהביא דברי הרדב"ז, סיים ואין אנו נוהגין כן, ע"כ היות שגם הרדב"ז לא כתב רק להתנאה במצוה, מכלל דגדולי ישראל פוסקי הדורות לא חששו להנהיג אפילו לנוי בעלמא, וכן מוכח בשו"ע הרב שם,

הקציצה שחורה אפילו שיהיה אחורי הרצועה לבנה לית לן בה. ומיהו נוי הוא לתפילין שיהיו כולם שחורות הקציצה והרצועה כולה. ותרתני נוי קאמר שתהיה הקציצה שחורה ולא משאר גוונים, ושתהיה אחורי הרצועה ג"כ שחורה. ונמצאו ישראל מקיימים מצות תפילין אף על פי שאין מקיימין נוי מצוה ברצועות.

וכתב עוד: למדנו שמי שרוצה לקיים נוי המצוה יצבע גם אחורי הרצועה שחור, והכי משמע מדברי הרא"ש ז"ל שכתב יש שעושים בתים של תפילין מעור לבן דלא נאמר שחורות אלא ברצועות, מ"מ נוי תפילין הוא שיהיה הכל שחור, ומדקאמר הכל שחור משמע דאחורי הרצועה נמי קאי, דאי אקציצה הכי הו"ל למימר ומ"מ נוי תפילין שיהיו שחורות, דאי לאשמעינן דפני הרצועות שחורים לא משום נוי היא אלא הלכה למשה מסיני הוא. ועיי"ש עוד שדקדק כן גם מלשון רש"י.

וכתב שם בסוף דבריו: ואף על פי שידעתי שיש חולקין שאומרים דאפילו לנוי לא בעינן שיהיו אחורי הרצועות שחורות, מ"מ מודים הם דאינו גנאי, ומה שאין מדקדקין לעשות אחורי הרצועה שחורות סומכים על האומרים דלא אמרינן נוי תפילין אלא לענין הקציצה שתהיה שחורה כמו פני הרצועה, אבל אחורי הרצועה לא איכפת לן, אבל מי שרוצה להתנאות במצוה לדעת הרמב"ם ז"ל יצבע גם אחורי הרצועה שחור, ואפ"ה ידקדק שלא תתהפך הרצועה לא של ראש ולא של יד אלא שתהיה פני הרצועה לבר, וזהו פירוש נוייהן לבר, ואם נתהפכה הרצועה יש בתשובת הגאונים ז"ל שצריך לישב בתענית יום אחד.

דעת האר"י ומנהג המקובלים

בספר הכוונות (דרושי תפילין דרוש ד) כתב מהר"ח ז"ל: צריך שישחירם פנים ואחור שחורות כעורב, ע"כ. הרי שלדעת האר"י ז"ל ראוי שיהיו הרצועות שחורות מב' הצדדים.

אלא שאפילו הבן איש חי (שנה א חיי שרה אות ד) שדרכו לתפוס תמיד במנהגי האר"י ז"ל, כתב שלא נהגו בכך, וז"ל: ואע"ג דע"פ הסוד משחרין הרצועות פנים ואחור שחורות כעורב, כנזכר בשער הכוונות לרבינו האר"י ז"ל, לא נהגנו בכך, ושאלתי על מנהג החסידים בעיה"ק ירושלים תוב"ב, וא"ל שיש נזהרין להשחיר פנים ואחור, ויש שאין מדקדקין בזה, ע"כ. וכ"כ באות חיים ושולם להרה"ק ממנוקאטש (סימן ג' סק"ב) דלא שמענו מי שנהג כשער הכוונות להחמיר בזה. הרי שאפילו אצל המקובלים לא היה בזה מנהג להקפיד שיהיו שחורות פנים ואחור, רק יחיד סגולה עשו כהאר"י. וא"כ אין מקום להחמיר בזה, אחר שהמשנה ברורה כתב שאין נוהגים כן, וכל שכן שלא יחליף רצועות תפילין שלו לשנות.

דעת גדולי הפוסקים

ולענין מעשה, דעת גדולי הפוסקים שאין לשנות את מנהג ישראל לעשות את הרצועות צבועות משני צדדיהם בשחור, אולם יש מהפוסקים שנתנו מקום להחמיר בזה ליחידים, ויש שראו הקפדה שלא לשנות כלל ממנהג ישראל.

דעת הגרי"ש אלישיב (כן הביאו בשמו בספר אשרי האיש ח"א עמ' כט אות ב, 'הליכות האיש' עמ' טז, וישמע משה' ח"א עמ' לב, ח"ה עמ' יד ספר 'סת' מ' מילואים ס' ח) שאין לשנות לרצועות אלו, ואם משנה מחמת שסובר

במאמר הקודם התייחסנו לשאלה האם יש בפספוס אנשים בשיחה יתירה חסרת תועלת וצורך, חשש של איסור דברים בטלים. והובא דברי הגמרא ביומא (ט:). האומרת שהשח שיחת חולין עובר בעשה ובלאו. כמו כן הובאו את שיטות הראשונים בפרוש דברי הגמרא ובגדר האיסור. במאמר זה יתבאר את שיטות האחרונים והפוסקים לדינא בגדר האיסור:

הנה כפי שנתבאר במאמר הקודם, יש פלוגתא בין רש"י לרבנו יונה האם האיסור של שיחת חולין היינו רק קלות ראש וליצנות או גם כל שיחה שאין בו צורך אל האדם. כעת נציע את שיטות האחרונים לדינא.

הפרי חדש (א"ח סי' רלא) מביא לדינא כדעת רבנו יונה שרק בעסקיו מותר לדבר. וכן בהגהות רעק"א על המג"א (סי' קנו סק"ב) מציין לדברי רבנו יונה. וכן נראה דעת המהר"ל (בתיבות עולם נתיב השתיקה פ"א) להחמיר כרבנו יונה, שמגדיר שיחת חולין כך: 'אם האדם מדבר שיחת חולין ואין בזה דבר שיצא לפעל שהוא לצרכו, על זה נאמר 'ודברת בם' ולא בדברים אחרים' ע"כ. ויש לציין גם המובא בספר תורת המגיד (הנהגות בשם רבינו אות יא) בזה"ל: 'שלא לדבר שיחה בטילה כל היום, רק בדברים הצורך לפרנסה או בדברים ההכרחיים, כמה שכתבו ר"ל (יומא ט:)' 'ודברת בם' ולא בדברים בטלים'.

מאריך המגן אברהם (סי' קנו סק"ב) מביא כשיטת רש"י, וכן כתבו אחריו השו"ע הרב (שם סט"ו) ומשנה ברורה (שם סוסק"ד) ששיחת חולין פירושו 'דבר גנאי וקלות' ועל זה עובר בעשה. וכן דעת החיי אדם (כלל י"ט).

אמנם השו"ע הרב סותר את עצמו בהלכות תלמוד תורה (פ"ג סי"ה) שנוקט להדי' כרבנו יונה וז"ל: 'נאמר בתורה סתם על כל אדם מישאל 'ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך' וגו' ופירשו חכמים לעשותם קבע ועיקר ומלאכתו עראי כשצריך למעשה ידיו, אבל דברים בטלים כלל כלל לא, ואם שח עובר בעשה שנאמר 'ודברת בם' ולא בדברים בטלים. עוד כתב (שם ט"ו): 'וגם המתפרנס ממעשה ידיו ואפילו תורתו עראי בקביעות עתים, לא הותר לו מן התורה אלא לעסוק בעסקיו שהם צרכי פרנסתו ומשא ומתן ממה שאמרה תורה 'ואספת דגנך', אבל לא בדברים בטלים לגמרי, בין לדבר בין לשמוע, כי בכל עת שאינו עוסק בפרנסתו חייב לעסוק בתורה בכל עת שאפשר לו. עכ"ל. וצ"ע ליישב דבריו באו"ח שנוקט כרש"י. [ובאמת גם בדבריו באו"ח עצמו יל"ע כי כתב בזה"ל: 'לא יעסוק בשאר היום אלא בדברים שיש בהם צורך, אבל לא בשיחת הילדות וקלות ראש' ע"כ, הרי שלא התיר אלא דיבור 'לצורך', אך מ"מ לא אסר אלא 'שיחת ילדים וקלות ראש' וא"כ סתמא דרישא וסיפא סותרים וצ"ע]. וכמו"כ סותר את עצמו באו"ח (סי' ט"ז) שאוסר רק לבני תורה להרבות בשיחה בטילה ומשום מושב לצים.

דעת הפרי מגדים נראה ג"כ שמחמיר כרבנו יונה, שכתב (א"ח אשל אברהם סי' קנא ס"ק א) לבאר הדין הנאמר בשו"ע לאסור שיחה בטילה בבית הכנסת, היינו לצורך פרנסה, כי סתם שיחה בטילה אפי' בחוץ לבית הכנסת אסור משום השח שיחת חולין. אמנם המשנה ברורה (שם סק"ב) מצטט את דבריו בשמו אך משנה את לשונו וכותב: 'אפילו שיחת חולין שהיא לצורך פרנסה דבחוץ שרי, בביהכ"נ אסור, ובפרט שיחה בטלה לגמרי דבדואי שראוי למנוע תמיד מזה, עכ"ל. הרי נראה להדי' דלא ס"ל להמשיך"ב להחמיר מדינא כדעת רבנו יונה.

וכן נראה דעת המשנה ברורה בהל' שבת (סי' שז סק"ד) שהביא את דברי האליה רבה (סק"ח) וז"ל: כתב הרמב"ם חשבונות שאין בהם צורך מותר לחשוב, כיצד, כמה סאין תבואה היה לנו בשנה פלוגית, כמה דינרין הוצאנו בחתונת בננו, כך וכך חיילותיו של מלך, וכיוצא באלו שהן שיחה בטלה שאין בהן צורך כלל, עכ"ד, ופי' המגיד משנה דרמז לנו שיש למנוע מזה מצד שיחה בטלה, שאין שיחה בטלה ראוי ליראי חטא, וגם בביאורי רש"ל כתב שאפילו בחול אינו יפה כ"כ לת"ח הדיו כמושב לצים ומבטל בהן לימודו, עכ"ל. וכן נראה דעתו שם (סק"ב), ועיין שם עוד (סוסק"ד). ובספר חפץ חיים (פתחה עשין יב בבאר מים חיים) מביא ב' הדיעות.

וכן נראה פשוט במסילת ישרים (פרק יג) כדעת רש"י, שכתב: הטיל והדבור אם אינו דובר אסור, ודאי דין תורה מותר הוא, אמנם כמה בטול תורה נמשך ממנו, כמה מן הלשון הרע, כמה מן השקרים, כמה מן הליצנות, ואומר (משלי י"ט) 'ברוב דברים לא יחדל פשע'.

וכן בספר אורח מישרים (סי' יא סק"ב) מרבה להוכיח מכמה מקומות בדברי חז"ל שהעיקר כדעת רש"י, דאין איסור בדברים בטלים בעלמא, אפי' להרבות בהן [אם לא דרך קבע], עיין שם.

וכן נראה שנקטו כדעת רש"י הרד"ל (קונטרס שם האחד אליעזר אות ז, פתיחה לביאורו על פירק דר"א), ועבודת המלך ובני בנימין (הל' דיעות פ"ב ה"ד). וכן נקט לדינא בשו"ת להורות נתי (חלק י סי' טז).

ובשו"ת משנה הלכות (חלק יא סי' קכח) יצא לחלק בין לעבור על עשה ולא, שבוה אינו עובר רק על דברי גנאי וקלות ראש כרש"י ומג"א, לבין איסור בעלמא שיש עכ"פ בכל שיחה בטילה כל שאינו לצורך חיי גופו, ובפרט כשמרבה בדברים, ועל זה כיוונו הרמ"א ביו"ד [שהביא מקור לדבריו עפ"י הגהות מיימוניות ולא עפ"י הגמרא] והרמב"ם. להלכה למעשה: נראה שיש להקל מדינא כדעת רש"י מאחר שכן הוא הכרעת רוב הפוסקים, ובפרט שאיסורו מדרבנן לרוב"פ כמ"ש להלן. וכן עמא דבר.

העולה לדינא:

- דברי חכמה ומוסר - מצוה לדבר בהם. ב. דיבור לצורך, כגון לצרכי פרנסה או שאר צרכיו וכיוצא"ב, מותר לגמרי, ואם ממעט בהם כפי האפשר הרי זה משובח.
- 'דברים בטלים', דהיינו, דיבורים של מה בכך, כגון סיפורי מלחמות וכדומה, שאין בהם שום לימוד חכמה או מוסר, יש אוסרים (רבנו יונה) ויש מתירים (רש"י), והרמב"ם קוראו 'דיבור מאוס'. והכרעת רוב האחרונים להקל מדינא כרש"י.
- דברי ליצנות קלות ראש וגנאי - אסור לרוב השיטות מדינא. [א"ה במאמרים אחרים יתבאר בהרחבה עוד פרטים בדין שיחת חולין].

מנהג נפוץ לאחרונה לפיו היוצאים מדירתם במהלך השבת מציעים את דירתם לאחרים עבור אירוח בזמני שמחה כשבת שבע ברכות וכדומה תמורת תשלום סמלי, באמצעות קווי דירות למיניהם, מאגרי מידע ועוד.

היה זה כחלק מן ההיערכות הקדחתנית לשמחת הקידושא רבה בהולדת בתו למזל טוב כאשר פנה משה אל שכנו הצעיר מן הקומה העליונה ובקשתו בפיו: "שמא תוכל להשכיר לי את דירתך לשבת בכדי להשכין בה שניים מקרובי משפחתי הבאים מחוץ לעיר?" הלה ששמח על הזכות לעשות חסד עם שכנו בעת שמחתו נראה היה כמי שהמתין לחסד נפלא שכזה, "אתן לך את דירתי בשמחה וללא כל תשלום" - אמר השכן, "אך בתמורה לךך אשמח מאד גם אני אם בבוא ימי בין הזמנים בחודש הבא תוכל אתה לתת לי את דירתך כדי לארח בה את משפחתי הענפה שתשמח מאד להחליף אוריה בדירתך המשופצת". "שום בעיה" - הפטיר משה בעל השמחה שאכן עמד בהבטחתו לאחר זמן. לאחר תקופה עלה בדעתו של משה לברר האם אין בכך משום איסור ריבית, שהרי נמצא ששכנו השכיר לו דירה בת שתי מיטות ותמורתה השכיר לו הוא דירה גדולה ומשופצת בת חמש מיטות ויותר:

תשובה: שאלה זו נוגעת בכל ימות השנה בהם מנהג השאלת דירות בין שכנים וידידים רווח ומקובל, בפרט בימי בין הזמנים בהם יש רבים המשכירים דירותיהם כאשר המחיר מכפיל את עצמו לפי סך המיטות שיש לדירה להציע, כך נמצא, שכאשר שכנים וידידים משאילים את דירותיהם זה לזה ללא כל תמורה בוודאי קיבל אחד מהם טובת הנאה יותר משהעניק לחברו.

והנה מקור דין ריבית הוא בהלוואה, ואמנם גם בשכירות מצינו בדברי המשנה בפרק 'איהו נשך' (ב"מ עה). שהאומר לחברו בוא וחרוש עמי ואחרש עמך בפעם אחרת, אם כשמנכש עמו בתמורה הוא בזמן הקשה יותר למלאכה הרי זה אסור משום ריבית, וכן פסק המחבר בשו"ע (סי' ק"ס ס"ט).

ויש לדון האם שכירות בתים כעין זה דומה לשכירות פועל ואם כן יש לאסור משום ריבית כששוכר דירה משכנו כאשר התשלום לך הינו השכרת דירה גדולה יותר בפעם אחרת.

ואכן באבני נזר (יו"ד סי' קמ"ח) נסתפק באופן שאומר לחברו 'דור בחצירי חודש אחד ואני אדור בחציריך אחר זמן שני חדשים וכן באומר לו דור אצלי חודש בקיץ ואני אדור אצלך שני חודשים בחורף דאז הדירה ביוקר' האם יש בכך משום איסור ריבית, והעלה צד להתיר שבשכירות בתים נקנה הבית מיד בשעת התנאי לדור בו לאחר זמן וא"כ אין כאן המתנה בין תניית הראשון לפירעונו של השני ואינו דומה לפועל שיכול לחזור בו לאחר ההסכם ואינו קנוי מעכשיו למלאכתו של השני, ולפי זה כתבו הפוסקים שיש להתנות כן בפירוש שהמגורים בדירה הוא כתשלום למגורים בדירת השוכר בפעם אחרת. אמנם מצד שני כתב האבני נזר שיש צד שכן לדמות שכירות בתים לשכירות פועל ולפי זה יש לאסור ולא פשט.

גם בספר ברית יהודה (פ"א) האריך בנידון ונשאר בצריך עיון, ובתוך דבריו העלה גם הוא להתיר על פי סברת האבני נזר לחלק בין שכירות בתים לשכירות פועל וכראיה לכך ציין מה שהשמיט הפוסקים את הדין המובא בתוספתא (ב"מ פ"ו ה"ה) לאסור להשכיר בהמה לחבור למלאכה קלה תמורת השכרת בהמה בזמן קשה יותר, ומכך שידעו הדין ולא כתבוהו לדינא משמע שנקטו להתיר בשכירות בהמה וכיוצא בזה בשכירות בתים.

ואף אם נאמר לאסור גם בשכירות בתים מכל מקום בהשאלת דירות בין שכנים יש סברא נוספת להתיר ולומר שיש לדון את תוספת המיטות וכדו' כדבר מועט שאינו אסור משום ריבית, כי בדרך כלל מתרצים השכנים בעצם ההחלפה ואינם מדקדקים כלל על מספר המיטות ושוי שכירות הדירה בשוק השכרת הדירות החופשי ואם כן אינו דומה כלל לשכירות רגילה.

ועוד יש לומר שבאופן שהתנאית שכירות הדירה לשכן בתמורה לשכירות בפעם אחרת הוא רק בתורת השתדלות בלבד בזה בודאי אינו דומה להלוואה ושכירות כלל כיון שיכול לחזור בו לבסוף ולא התחייב כלל, ואף אם לבסוף נותן לו שימוש בדירה יקרה יותר הוא כמעשה חדש שאינו שייך כלל למה שנתן לו שכנו תחילה.

עוד יש לומר שבהשאלת דירות בין שכנים אף אם האחד מקבל טובת הנאה יותר מחברו מכל מקום אין היוקר מחמת ההמתנה ואינו דומה לריבית דהלוואה כלל. מה עוד שפעמים רבות השאלת הדירה היקרה קודמת להשכרת הדירה הזולה ובכגון דא ודאי אין לחוש.

העולה לדינא:

- מותר להחליף דירות בין שכנים בעתות שמחה וכדומה באופן שהרגילות היא שאינם מדקדקים זה על זה בסך המיטות ויוקר הדירה ושמחתם היא בעצם מציאת הדירה, וההנאה היתירה הנגרמת לאחר מהשכנים ביותר ממה שקיבל נחשבת 'דבר מועט'.
- אף אם רגיל השכן ליטול סכום סמלי על השכרת דירתו ומוחל על כך בתנאי שישכיר לו שכנו את דירתו היקרה יותר בפעם אחרת, מכל מקום, יש צד להתיר כיון שאינו דומה לשכירות פועל כלל והדירה נקנית מיד לשכן על מנת להיכנס בה לאחר זמן, ובאופן כזה צריכים שניהם להתנות שהשימוש בדירה הראשונה הוא כתשלום על השימוש בדירה השנייה לאחר זמן.
- לכתחילה ודאי ראוי שלא לסכם בין שכנים וידידים ליתן את דירותיהם זה לזה בתורת התחייבות, אלא בתורת השתדלות בעלמא, באופן כזה אינו כהלוואה ושכירות כלל.

שמעון הינו אדם ירא שמים וישר דרך שנפל להררי חובות, שלא באשמתו. יהודים רבים עשו לו טובה והלוו לו מכספם, אך לשמעון לא היתה האפשרות להחזיר את ההלוואות שנטל. ביום מן הימים ובסייעתא דשמיא מרובה, הרוויח שמעון סכום כסף מכובד, אך עדיין לא היה בו כדי להחזיר את חובותיו לכל הנושים. רצה שמעון לפרוע תחילה לידידו שמואל העומד כעת לפני חתונת בנו, וכבר אמר לו כמה פעמים שהוא נצרך דחוף לכסף ושמעון חש אי נוחות כלפיו. האם ברשות הלוה שחייב כסף לכמה אנשים להחליט למי לפרוע תחילה, ומה הדין כאשר האחרים עדיין לא תבעו ממנו:

תשובה: הבית יוסף (סי' ק"ד מחודש א) הביא דברי התשובות מיימוני (משפטים סי' מ"א) שמי שיש עליו חובות ואין לו כדי לפרוע לכולם, אין הדין יכול לכופו שיפרע לאחד מהם, ודינא דעבד הכי לאו שפיר עבד. ומבאר שאם המלוה בעצמו תופס אין מוציאין מידו, אבל אסור לבי"ד להעדיף מלוה על פני חבירו. והקשה הבית יוסף שלקחה מידת הדין שאם אחד מבעלי חובות במדינת הים יפסידו האחרים, ולא יוכלו לתבוע עד שיחזור המלוה ממדינת הים, ועוד הקשה שלא כתבו כן עוד פוסקים, וע"כ פסק הב"י שכשתובע רק אחד כופין את המלוה לפרוע.

ובקצות החושן (סי' ק"ד סק"ב) תמה על הב"י שיש לחלק בין אופן שהמלוה תבע מעותיו מהלוה לאופנים שהמלוה עדיין לא תבע, וע"כ אין להקשות על התשובות מיימוני מאופן שהמלוה במדינת הים, שבאופן שהמלוה עדיין לא תבע פרעון חוב אין הלוה מצווה לפרוע חובו. ומבואר שסובר שאין מצווה לפרוע חוב כשהמלוה לא תובע, ועל כן אם מוטלת על הלוה מצות פריעת בעל חוב היום, אינה נדחית משום מצות פריעת חוב שתבוא אחר כך. והוכיח לשי' ממהר"ם רקאנטי (סי' תקכ"ד) שכתב על ראובן שיש עליו חובות הרבה ויש לו מטלטלין, יחלוקו הכל בשוה ואין חילוק בין הגיעו כל התובעים לבין אם הגיע רק אחד, ע"כ. ומסיים שזה גם כוונת הב"י למעשה שכשתבעו אותו שאר בע"ח כבר רמיא מצוה וחייב לכולם, אבל כשרק אחד הגיע מוטל עליו לפרוע רק לו וצריך לקיים מצותו, אע"פ שאחר כך לא יהיה לו לקיים מצות פריעת בעל חוב כאשר יבוא השני.

ובנתיבות המשפט (סי' ק"ד סק"א) חולק על הקצות דודאי יש מצוות פריעת בע"ח אע"פ שהמלוה שוכח, ומשום דרחמנא רמיא על הלוה לפרוע. ויש לייין האם חולק רק על ההגדרה של הקצות שאין מצווה לפרוע חוב כשלא תבע המלוה, אבל מודה שיש קדימה לפרוע חוב שכבר נתבע [ונכחו שהביא ע"ז הקצות ראה מהרד"ז, שמי שהיה חבוס בבית האסורין ונתנו לו פעם אחת בשנה לצאת, אין לו לחשוש למצוה קלה או חמורה, אלא כיון שקי"ל אין מעבירין על המצוות, אי המצווה הראשונה שתבוא לידו ואין יכול לקיימה בבית האסורין יעשה]. וסברא זו שייכת גם אם נאמר שהלוה חייב לפרוע למלוה אף אם לא תבעו, אבל כשהמלוה הגיע לתבוע מוטל עליו החיוב הזה יותר.

הש"ך (סי' רל"ב סק"ב) הביא דברי השלטי גיבורים (ב"ק מה): שהמלוה לחבירו ואינו תובע הלוואתו, אין הלוה חייב לשלם הלוואתו מאליה, והואיל ואינו תובע במתנה ביקש ליתן לו, והשאר הש"ך בדריין בצריך עיון. ובאחרונים התקשו מאוד בדבריו שא"כ מדוע צריך לפרוע חוב ליורשים, והרי יתכן שהאב לא תבע כיון שבמתנה ביקש ליתן לו.

ובשער משפט (צ"ח סק"א) כתב שנראה כדברי השלטי גיבורים שאין צריך לשלם מאליה, כיון שאפשר שבמתנה הרחיב לו הזמן. ובערך שי' (סי' של"ט) נראה שהבין כן בדברי השלטי גיבורים שנתן לו רק הרווחת זמן.

העולה לדינא:

א. מלוה שלא תבע את החוב מהלוה, לשלטי גיבורים - אין הלוה מחויב לפרוע, כיון שאפשר במתנה ביקש ליתן לו. לקצות החושן - אין חיוב פריעת בעל חוב כשהמלוה אינו תובע. להשער המשפט והערך שי' - אינו חייב לפרוע, כיון שהמלוה נתן לו במתנה את הרחבת הזמן. נתיבות המשפט - יש חיוב לפרוע אף שהמלוה לא תובע, משום שרחמנא רמיא על הלוה לפרוע. ב. כשאחד מהמלווים קדם ותבע את חובו, הוכיח הקצות החושן מהמהר"ם רקאנטי שיכול להקדים ולפרוע לו, וכך פירש בדברי הבית יוסף שיכול להקדים ולפרוע למי שתובע, ודלא כתשובות מיימוני.

יגאל עובד קשה לפרנסתו עד שאין לו אפשרות לחטוף תנומה לעפעפיו במהלך היום. לא פלא שהוא תמיד עייף ויגע, ורק בקושי הוא מצליח להישאר עם עיניים פקוחות עד שעת השינה. מסיבה זו, קורה לו לעתים לא רחוקות, שבמהלך סעודת ליל השבת הוא מתנמנם, ראשו נשטמ לאחוריו או לצדדים, והוא חוטף תנומה קלה. אבל בשבת האחרונה הוא כבר חש מותש וסחוט עד קצה כוחותיו. בלית ברירה, מיד אחרי שבצע על הלחם משה, ביקש את סליחת בני המשפחה, קם ממקומו ונשכב על מיטתו כשבתוך רגעים בודדים נעצמו עיניו, והוא שקע בשינה עמוקה. לאחר שהתעורר וחזר לעצמו, קם והמשיך בסעודה עד תומה. אבל מאוחר יותר, התעוררו בליבו נקיפות מצפון, כי שמה שינה זו על מיטתו, היא הפסק בסעודה, והיה עליו ליטול ידיו ולבצע שוב על הפת. פנה לבית ההוראה וביקש לקבל הכוונה מסודרת, מה לעשות בפעמים הבאות, אם הוא נרדם על כסאו ואם הוא ישן במיטתו:

תשובה: הנידון אינו פשוט, ונשתדל לסדר את המקרים האפשריים ולתת מענה לכל מקרה, דבר דבור על אופניו.

הבית יוסף (סי' קעח) פוסק, שמי שישן בתוך הסעודה לא היה הפסק. ומביא את מקורו מדברי הרא"ש, שכתב בפ"א דתענית (סי' יד) בשם הראב"ד, שהישן בתוך סעודתו הוא ליה כמי שגמל סעודתו וסילק משום דאסח דעתיה וטעון ברכה למפרע וברכה לכתחלה. והוא ז"ל חלק עליו וכתב, לא סבירא לי, דשינת עראי דאדם ישן בתוך סעודתו לא היא היסח דעת, ולא דמי להא דתניא בתוספתא דברכות (פ"ד ה"ח) בעל הבית שהיה מיסב ואוכל קראו חבירו לדבר עמו אין צריך ברכה למפרע הפליג צריך ברכה למפרע וכשהוא חוזר צריך ברכה לכתחלה, דהתם פליג בדברי העסקים ואיכא היסח דעת, אבל בשינת עראי דאדם ישן לאונסו, ליכא היסח דעת. ועוד דקיימא לן כרב חסדא בפרק ערבי פסחים (א): דדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם דלקיביה קמא הדר ואין צריך ברכה למפרע, ולכתחלה ואפילו עקר רגליו לצאת לקראת חתן וכלה, כל שכן שינת אונס שנשאר בקביעות ואין צריך ברכה למפרע ולכתחלה. וכן נהגו כל העולם דשינה בתוך הסעודה לא היא הפסק עכ"ל. גם בשו"ע (קעח ז) פסק כן: אדם שישן בתוך סעודתו שינת עראי, לא היה הפסק.

נמצינו למדים שהמפתח לפסוק בענין זה נעוץ בהגדרת השינה, האם ישן שינת קבע או שינת עראי, ולפיכך עלינו להבין מהי שינת קבע ומהי שינת עראי, שמצאנו בזה כמה שיטות בפוסקים:

יש אומרים (ענין שעת"ס סי' ד סק"י, כה"ח שם סק"ה, קישור"ע סי' ב סעי' ח), שהישן על מטתו כדרך הישנים (שחלף מנעליו, והחליף מלבושיו כדרכו, ועכ"פ הוריד מעליו העליון, וישן לכה"ח חצי שעה, דבפחות מכך לכ"ע אינה קבע) הרי זה שינת קבע. ואם ישן בשינה ועל אצילי ידיו וכדו' הרי זה שינת עראי, ואפילו ישן כמה שעות (אמנם כיון שעובר זמן שיעור עיכול נכנס למחלוקת הפוסקים (ראה שו"ע סי' קפד ובנו"כ) אם חייב שוב בברכה ראשונה). ולשיטה זו, אם הלך לישן על מטתו דרך קבע בכוונה לישן יותר מחצי שעה, הרי מיד סילוק והיסח הדעת, ואפילו התעורר ושב למקומו לאחר זמן קצר, ה"ז הפסק וסילוק, אך אם לא נרדם כלל אין כאן הפסק אף על פי שהלך למטתו בכוונה לישן (ט"ו סי' מד סק"א, כה"ח כאן סק"ט, וכ"מ מסיפא דהמש"ב סקמ"ח דשינת קבע דווקא על מטתו).

ויש הסוברים (דעת"א כאן) שדווקא אם נרדם וישן שינה עמוקה (לפחות חצי שעה, דבפחות מכך לכ"ע אי"ז קבע ובנו"כ) הרי זה שינת קבע. נרדם באופן של נים ולא נים תיר ולא תיר (שמקיץ משנתו מיד כשקוראים לו) הרי זה שינת עראי. ולשיטה זו אין נפק"מ בין ישן על מטתו או נרדם בשינה על כסאו.

ויש הנוקטים (ראה ח"י אדם סוף כלל מד, וכ"מ בתחילת דברי המ"ב סקמ"ח) דכל שנרדם לאונסו ולא לרצונו, הרי זה שינת עראי, ואפילו על מטתו (אף שבח"י"א ומש"ב נתנו שיעור לדבר שישן לערך זמן של שעה, ומשמע דיותר מכך אפילו ישן לאונסו היה שינת קבע, בפתחי הלכה (פ"ו הערה 134) נוטה לפרש בדעתם דזמן זה לאו דווקא, וכוונתם לומר אפילו ישן בהפלגה, ודרך הפוסקים לנקוט זמן של שעה, אך אפילו יותר מכך הוא הדין. ועכ"פ בשינה בשינה על מתניו וכדומה, ודאי אפשר להקל). ישן בכוונה ולרצונו הרי זה שינת קבע, כשישן לכל הפחות חצי שעה, ואפילו בשינה, כשנשכב על ידיו או על כסאו או שראשו נשטמ על השולחן.

ומי שהוא ירא שמים ורוצה לנהוג לכתחילה, צריך לחשוש לכל הפירושים, וימנע מלישן תוך כדי אכילתו באופן של שינה חזקה למשך חצי שעה ויותר, אפילו על אצילי ידיו ולאונסו, וקל וחומר שיימנע מלישון כך לרצונו, או לישן על מטתו וכדרך בני אדם ואפילו שלא לרצונו ובשינה קלה, אם יפליג בכך ליותר מחצי שעה.

אך לענין ברכה על המשך האכילה - כל זמן שלא ישן במטתו כדרך בני אדם שהולכים לישן, ולרצונו ובשינה חזקה, למשך חצי שעה ויותר, לא יברך שוב, משום שספק ברכות להקל, ואם יוכל לשמוע הברכה מאחר ולצאת ידי חובתו מה טוב.

אך בכל אופן יטול ידיו שוב, אם אוחז באמצע סעודת פת, ולא יברך על נטילת ידיים כל עוד שלא ישן שינת קבע (כפי כל הדעות הנ"ל).

העולה לדינא:

א. לכתחילה ראוי שלא יישן שינת קבע בתוך הסעודה, דהיינו מחצי שעה ומעלה, בשינה עמוקה, וכן לא ישן על מיטתו אפילו שינה קלה, כדי לא להיכנס למחלוקת הפוסקים (שכאמור יש בזה כמה דעות מהי שינת קבע הנחשבת להפסק). ובאופן זה אין שום שאלה ויכול להמשיך בסעודתו מיד, אך ראוי שיטול ידיו - אם היה באמצע סעודת פת, ולא יברך. ב. אם כבר נרדם וישן שנת קבע, לאונסו או לרצונו, בין אם נרדם בכסאו, ובין במיטתו - אם לא ישן כדרך בני אדם שהולכים לישן, ולרצונו ובשינה חזקה, למשך חצי שעה ויותר, לא יברך שוב, משום שספק ברכות להקל, ומהיות טוב יהדר לשמוע הברכה מאחר ולצאת ידי חובתו לכתחילה (אם יש לו ממי לשמוע). ג. אם נרדם וישן על מיטתו לרצונו (אחר שהפשיט בגדיו ולפחות העליונים) שינה עמוקה חצי שעה ויותר, יטול ידיו ויברך (שבאופן זה לכל הדעות ישן שינת קבע).

